

Johanna Heinonen

KIUSAAMISEN TAUSTATEKIJÄT JA NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMISEN YHTEYS MUIDEN KIUSAAMISEEN

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2024

TIIVISTELMÄ

Johanna Heinonen: Kiusaamisen taustatekijät ja nuorten rikoskäyttäytymisen yhteys muiden kiusaamiseen
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Lokakuu 2024

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitkä taustatekijät ovat yhteydessä muiden kiusaamiseen ja miten nuorten rikoskäyttäytyminen on yhteydessä muiden kiusaamiseen. Kiusaaminen ja rikollisuus vaikuttavat sekä nuorten että yhteisöjen hyvinvointiin. Kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisy ovat keskeisimpiä yhteiskunnallisia tavoitteita. Samanlaisten riskitekijöiden on todettu olevan yhteydessä sekä kiusaamiseen että nuorten rikoskäyttäytymiseen ja näiden tekijöiden tunnistaminen voi auttaa kehittämään tehokkaampia keinoja niihin puuttumiseksi.

Tutkielman teoreettisena viitekehystenä ovat kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen käsitteet. Teoreettinen näkökulma käsittää kiusaamisen osalta ilmiön määrittelyn, tunnistamisen ja sen yleisyyden, kiusaamistutkimuksen teoreettisen taustan sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen toimintamallit. Nuorten rikoskäyttäytymisen osalta teoreettinen näkökulma rakentuu ilmiön esiintyvyydestä ja erityispiirteistä, nuorten rikoskäyttäytymistä selittävästä teoriosta sekä sen ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta kansallisen lainsäädännön ja palvelujärjestelmän kontekstissa.

Tutkimusaineistona on Nuorisoriikollisuus 2020 (FDS3717) -kyselylomakeaineisto. Tutkielman tarkastelu on rajautunut aineiston perusteella 15–17-vuotiaisiin nuoriin. Tutkimusaineistosta on valittu sellaisia muuttujia, jotka ovat tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta olennaisia. Kiusaaminen kattaa sekä koulu- että nettikiusaamisen. Kiusaamisen taustatekijöistä on teoreettisen viitekehysten perusteella tutkittu erilaisten yksilö-, perhe- ja ympäristötekijöiden yhteyttä kiusaamiseen. Nuorten rikoskäyttäytymisen ja kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen on valittu väkivalta-, omaisuus- ja muuta rikollisuutta mittaavia muuttujia. Valituista muuttujista on tehty muuttujamuunnoksia eri tutkimusmenetelmien tarpeisiin.

Tutkielma on kvantitatiivinen poikkileikkaustutkimus, jonka tutkimusmetodologisena lähtökohtana on kriittinen realismi. Tutkimusmenetelminä on käytetty kuvailevia menetelmiä, ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä, keskiarvovertailuista Studentin *t*-testiä ja Mann-Whitneyn *U*-testiä sekä monimuuttujamenetelmistä logistista regressioanalyysia. Logistisiin regressioanalyysiin on otettu mukaan vain sellaiset muuttujat, jotka olivat aiempien tutkimusmenetelmien perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen. Kaikissa tutkimusmenetelmissä koulu- ja nettikiusaamista on tarkasteltu erikseen.

Tulosten perusteella yksilötekijöistä sukupuoli ja alhainen itsekontrolli ovat vahvimmin yhteydessä kiusaamiseen. Pojilla on suurempi riski muiden kiusaamiseen verrattuna tyttöihin ja alhainen itsekontrolli lisää riskiä muiden kiusaamiseen yli kaksinkertaisesti. Perhetekijöistä sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuminen, perheen heikompi taloudellinen tilanne sekä etäinen lapsi-vanhempisuhde ovat vahvimmin yhteydessä kiusaamiseen. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvilla nuorilla on yli kaksinkertainen riski muiden kiusaamiseen verrattuna yhdessä molempien vanhempien kanssa asuviin nuoriin, ja myös heikompi taloudellinen tilanne sekä etäinen lapsi-vanhempisuhde lisäävät riskiä muiden kiusaamiseen. Ympäristötekijöiden osalta kohtalainen sekä huono asuinympäristö lisäävät riskiä muiden nettikiusaamiseen ja vastaavasti kouluympäristön ollessa kohtalainen tai huono riski sekä koulu- että nettikiusaamiseen kasvaa. Tulosten perusteella omaisuusrikollisuuden ja kiusaamisen välinen riskisuhde on suurin, kun taas muun rikollisuuden ja kiusaamisen välinen riskisuhde on pienin. Väkivaltarikoksen tai omaisuusrikoksen tekeminen lisää huomattavasti riskiä muiden koulu- sekä nettikiusaamiseen ja muun rikoksen tekeminen lisää riskiä muiden nettikiusaamiseen.

Kiusaamisen ei voida katsoa johtuvan vain yksilöön liittyvistä tekijöistä, sillä erilaiset perhe- ja ympäristötekijät ovat yhteydessä kiusaamiseen. Kiusaamisen vastaisessa työskentelyssä on huomioitava myös kiusaamista mahdollistavat ja rajoittavat sosiaaliset rakenteet sekä keskityttävä muita kiusaavan nuoren varhaiseen tukemiseen. Nuorilla rikosentekijöillä on kohonnut riski muiden kiusaamiseen ja sosiaalityöllä on ammattikäytäntönä sekä tieteenalana mahdollisuuksia tukea kiusaamisella ja rikoksilla oireilevia nuoria esimerkiksi ehkäisevän lastensuojelun tai koulussa tehtävän sosiaalityön keinoin.

Avainsanat: kiusaaminen, taustatekijät, nuorten rikoskäyttäytyminen, nuorisoriikollisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla

ABSTRACT

Johanna Heinonen: Background factors of bullying and the association of juvenile delinquent behavior with bullying perpetration
Master's Thesis
Tampere University
Degree Programme in Social Work
October 2024

The purpose of this thesis is to examine which background factors are associated with bullying perpetration and how juvenile delinquent behavior is associated with bullying perpetration. Bullying and juvenile delinquency have an impact on the well-being of adolescents and communities. Prevention of bullying and juvenile delinquent behavior are the key aims for society. Bullying and delinquency has been found to share similar risk factors and identifying these factors can help to develop more effective means of addressing them.

The theoretical framework of this thesis is based on the conceptualizations of bullying and juvenile delinquent behavior. The theoretical perspective of bullying includes defining and identifying the phenomenon and its prevalence, the theoretical background of research on bullying as well as bullying prevention and intervention programs. Regarding the juvenile delinquent behavior theoretical perspective is based on the prevalence and characteristics of the phenomenon, the theories explaining juvenile delinquent behavior as well as its prevention and intervention in the context of Finnish legislation and service system.

The research data is the questionnaire of Finnish Self-Report Delinquency Study 2020 (FDS3717). Based on the research data this thesis represents 15-17-year-olds. Essential variables have been selected from the research data in terms on answering the research questions. Bullying covers both school- and cyberbullying. Regarding the background factors of bullying, the association of various individual, family, and environmental factors to bullying has been studied based on the theoretical framework. Variables measuring violent offences, property and other crimes have been chosen to study the association between juvenile delinquent behavior and bullying. The selected variables have been adjusted to meet the needs of different research methods.

The thesis is a quantitative cross-sectional study, and its methodological framework is based on critical realism. The research methods are descriptive methods, cross-tabulation and χ^2 -test, Student's *t*-test, and Mann-Whitney *U*-test as comparisons of means and logistic regression as multivariate analysis. Only the statistically significant variables, based on the previous research methods, were selected for logistic regression analyses. In all research methods, school- and cyberbullying have been examined separately.

According to the results, gender and low self-control are the individual factors most strongly associated with bullying. Boys have a higher risk of bullying perpetration compared to girls, and low self-control doubles the risk of bullying perpetration. Among family-related factors, the strongest associations with bullying are found in adolescent living with relatives, in foster family, or under other circumstances, having a weaker financial situation of the family, and experiencing a distant child-parent relationship. Living with relatives, in a foster family or in other circumstances doubles the risk of bullying perpetration compared to living with both parents. Also, a weaker financial situation and a distant child-parent relationship increase the risk of bullying perpetration. Regarding environmental factors, moderate and poor residential environment increase the risk of cyberbullying and correspondingly, when the school environment is moderate or poor, the risk for both school- and cyberbullying increases. Results show that the highest odds ratio is between property crimes and bullying and the lowest odds ratio is between other crimes and bullying. Committing a violent offense or property crime significantly increases the risk of school- and cyberbullying, while involvement in other types of crime raises the risk of cyberbullying.

Individual related factors alone cannot be considered to cause bullying since various family related and environmental factors are associated with bullying perpetration. In bullying prevention and intervention, it is necessary to consider the social structures that enable and limit bullying as well as offer early support to the bullying perpetrator. Juvenile delinquents have an increased risk of bullying perpetration, and social work, both as a professional practice and a field of science, has the potential to support adolescents involved in bullying and criminal behavior, for instance through preventive child protection or school-based social work.

Keywords: bullying, background factors, juvenile delinquent behavior, juvenile delinquency

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin Originality Check service

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia: -

Tekoälysovellusten nimi ja versio: -

Käyttötarkoitus: -

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: -

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 KIUSAAMINEN	4
2.1 Kiusaamisilmiön määrittely, tunnistaminen ja yleisyys	4
2.2 Kiusaamistutkimuksen teoreettinen tausta	7
2.3 Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja puuttumisen toimintamallit.....	10
3 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN	14
3.1 Nuorten rikoskäyttäytymisen esiintyvyys ja erityispiirteet	14
3.2 Nuorten rikoskäyttäytymistä selittävät teoriat	17
3.3 Nuorten rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen	20
4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	25
4.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset	25
4.2 Nuorisoriikollisuus 2020 -aineisto	25
4.3 Aineiston rajaaminen ja muuttujamuunnokset	27
4.4 Kriittinen realismi tutkimusmetodologisena lähtökohtana.....	31
4.5 Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät	32
4.6 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus	37
5 KIUSAAMISEN TAUSTATEKIJÄT	40
5.1 Taustatiedot kiusaamisesta ja sen taustatekijöistä	40
5.2 Taustatekijöiden yhteys kiusaamiseen.....	45
6 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN JA KIUSAAMINEN	62
6.1 Taustatiedot nuorten rikoskäyttäytymisestä	62
6.2 Nuorten rikoskäyttäytymisen yhteys kiusaamiseen.....	63
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	69
LÄHTEET	77
LIITTEET	87
Liite 1: Kiusaamista mittaavat muuttujat aineistossa	87
Liite 2: Yksilötekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa	87
Liite 3: Perhetekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa.....	89
Liite 4: Ympäristötekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa.....	91
Liite 5: Nuorten rikoskäyttäytymistä mittaavat muuttujat aineistossa	92

TAULUKOT

Taulukko 1. Taustatiedot muita kiusanneista nuorista ($N=5674$).....	40
Taulukko 2. Selittävien kategoristen yksilötekijämuuttujien taustatiedot.....	41
Taulukko 3. Selittävien kategoristen perhetekijämuuttujien taustatiedot.....	42
Taulukko 4. Selittävien kategoristen ympäristötekijämuuttujien taustatiedot.....	44
Taulukko 5. Selittävien jatkuvien muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat.....	44
Taulukko 6. Ristiintaulukointi selittävien kategoristen muuttujien ja koulukiusaamisen yhteydestä.....	46
Taulukko 7. Ristiintaulukointi selittävien kategoristen muuttujien ja nettikiusaamisen yhteydestä.....	48
Taulukko 8. Keskiarvovertailu t -testillä selittävien jatkuvien muuttujien ja koulukiusaamisen yhteydestä.....	51
Taulukko 9. Keskiarvovertailu t -testillä selittävien jatkuvien muuttujien ja nettikiusaamisen yhteydestä.....	53
Taulukko 10. Logistinen regressioanalyysi selittävien muuttujien yhteydestä koulukiusaamiseen.....	56
Taulukko 11. Logistinen regressioanalyysi selittävien muuttujien yhteydestä nettikiusaamiseen.....	59
Taulukko 12. Taustatiedot nuorten tekemistä rikoksista muodostetuista summamuuttujista ($N=5674$).....	62
Taulukko 13. Ristiintaulukointi nuorten rikoskäyttäytymisen ja koulukiusaamisen yhteydestä.....	63
Taulukko 14. Ristiintaulukointi nuorten rikoskäyttäytymisen ja nettikiusaamisen yhteydestä.....	64
Taulukko 15. Logistinen regressioanalyysi nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä koulukiusaamiseen.....	67
Taulukko 16. Logistinen regressioanalyysi nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä nettikiusaamiseen.....	68

1 JOHDANTO

Kiusaamisella ja rikollisuudella on globaalisti valtava vaikutus sekä yksilöiden että yhteisöjen hyvinvointiin ja niiden ehkäiseminen on yhteiskunnan keskeisin haaste (Tiiri ym. 2022, 1667). Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1.§:n mukaan lain tarkoituksena on ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta ja 9.§:ssä on mainittu erikseen nuorten hyvinvoinnin edistäminen hyvinvointialueiden sekä viranomaistahojen tehtävänä. Kiusaamisella voi olla vakavia seurauksia siihen osallisille sekä välittömästi että pitkällä aikavälillä (Copeland ym. 2013; Pöyhönen 2021, 49). Riskitekijöitä tunnistamalla sekä niihin puuttumalla voidaan vähentää kiusaamista ja samalla rajoittaa sen negatiivisia vaikutuksia nuorten hyvinvointiin (Swearer ym. 2014, 272; Tippett & Wolke 2014, 48). Kiusaamisen riskitekijöitä on tutkittu useista näkökulmista eri tieteenaloilla (esim. Bosworth ym. 1999; Bowes ym. 2009; Cook ym. 2010; Pečjak & Pirc 2017; Tippett & Wolke 2014). Erilaisten yksilöön, perheeseen ja ympäristöön liittyvien tekijöiden on havaittu olevan yhteydessä kiusaamiseen (Atik & Güneri 2013, 660). Kiusaamisella ja nuorten rikoskäyttäytymisellä on samanlaisia riskitekijöitä (Ttofi ym. 2011, 80). Sekä kansallisesti että kansainvälisesti on tehty pitkittäistutkimuksia näiden ilmiöiden välisestä yhteydestä (esim. Tiiri ym. 2022; Ttofi ym. 2011). Aiempien tutkimusten mukaan muita kiusanneilla nuorilla on suurempi riski tehdä erilaisia rikoksia myöhemmällä iällä verrattuna niihin nuoriin, jotka eivät ole kiusanneet muita (Farrington & Ttofi 2011; Fergusson ym. 2014; Olweus 2011; Renda ym. 2011; Tiiri ym. 2022). Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia poikkileikkausasetelmassa erilaisten taustatekijöiden sekä nuorten rikoskäyttäytymisen yhteyttä muiden kiusaamiseen.

Kiusaamista voi tapahtua työpaikoilla tai harrastuksissa, mutta huomattava osa siitä tapahtuu kouluissa ja internetissä (Korhonen 2016, 238). Kiusaamista tapahtuu niin pienten lasten kuin aikuistenkin keskuudessa, mutta tutkimuksessa on pitkälti keskitytty tarkastelemaan sen esiintyvyyttä kouluikäisten lasten ja nuorten välillä (Juvonen & Graham 2014, 161). Kiusaamistutkimuksessa on kiinnitetty paljon huomiota kiusaamisen seurauksiin uhrille, mutta vähemmälle huomiolle ovat jääneet muita kiusaavat nuoret (Renda ym. 2011, 118; Rigby 2003, 583). Seuraukset muita kiusaaville nuorille eivät ole yhtä selkeitä (Tippett & Wolke 2014, 48), eivätkä ne välttämättä ilmene heti (Stassen Berger 2007, 105). Muita kiusaava nuori saattaa jatkaa aggressiivista käytöstä myöhemmin, mikäli kiusaamiseen ei puututa (Salmivalli 2010, 30). Kiusaamisen on todettu lisäävän riskiä erilaisiin haasteisiin myöhemmin elämässä, kuten esimerkiksi ongelmalliseen päihteiden käyttöön, käytöshäiriöihin ja mielenterveyden ongelmiin (Korhonen 2016, 240; Kumpulainen 2016, 104; Olweus 1992, 36). Lisäksi tutkimusten mukaan erilaisia kaltoinkohtelun muotoja lapsuudessaan

kokeneet nuoret kiusaavat todennäköisemmin muita (Bowes ym. 2009; Duncan 2004, 240; Wang ym. 2019). Edellä mainittujen syiden takia rajaan tutkielmani koskemaan muita koulu- ja nettikiusaavia alaikäisiä nuoria.

Rikoskäyttäytymisellä ja iällä on huomattu olevan vahva yhteys universaalisti ja tämä yhteys on kriminologisen tutkimuksen yksi vahvimmista sekä toistetuimmista löydöistä (Kaakinen & Näsi 2021a, 6; Kivivuori ym. 2018, 114). Kokonaisrikollisuudesta valtaosa tekijöistä on aikuisia, mutta nuoruus on eri ikäryhmien kokoon suhteutettuna rikosaktiivisinta aikaa ihmisen elämässä (Marttunen & Salmi 2009, 206; Pekkarinen ym. 2019, 13). Erityisesti väkivalta- ja omaisuusrikoksista suurin osa painottuu nuorimpiin ikäryhmiin (Näsi 2021, 157). Lainopillisesti käyttäytymistä kutsutaan rikollisuudeksi silloin, kun se on rikoslain (39/1889) mukaan kielletty rangaistava teko. Nuorisoriikollisuudesta puhutaan silloin, kun rikoskäyttäytyminen tapahtuu nuoruusiässä. (Elonheimo 2010, 13.) Nuoruusiälle ei ole tarkkaa määritelmää (Marttunen & Karlsson 2013, 7). Laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (633/2010 2.§) nuorilla rikoksesta epäillyillä tarkoitetaan 15–20-vuotiaita henkilöitä, joiden epäillään syyllistyneen rikokseen. Lastensuojelulaissa (417/2007 6.§) nuorilla tarkoitetaan 18–22-vuotiaita ja lapsilla alle 18-vuotiaita. Tutkielmani aineistona on Nuorisoriikollisuus 2020 (FDS3717) -aineisto, jossa vastaajat ovat 15–17-vuotiaita (Kaakinen & Raeste 2020). Tutkielmani tarkastelu keskittyy siis 15–17-vuotiaisiin, joita kutsun nuoriksi.

Kiinnostukseni aiheen tutkimiseen nousee omasta mielenkiinnostani kiusaamista ja nuorten rikoskäyttäytymistä kohtaan sekä käytännön kokemuksistani lapsiperheiden sosiaalityössä. Kiusaamisilmionä on kiinnostanut minua koko sosiaalityön opintojeni ajan ja tein myös kandidaatin tutkielmani kyseisestä aihepiiristä tutkien kiusaamisen vaikutuksia nuorten itsetuhoisuuteen. Työskennellessäni lapsiperheiden sosiaalityössä kiusaaminen ja nuorten rikoskäyttäytyminen näkyivät asiakastyössä jatkuvasti. Sosiaalityöllä onkin merkittävä rooli kiusaamisen ennaltaehkäisyssä esimerkiksi kouluissa tehtävän sosiaalityön keinoin (Kerola ym. 2006, 27), ja nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttumisessa erityisesti lastensuojelulain (417/2007) mukaisin toimin (Marttunen & Salmi 2009, 205). Tämä innosti minua yhdistämään pro gradu -tutkielmassani kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen tarkastelun sekä tutkimaan niiden välistä yhteyttä.

Tutkielmani on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, jonka tieteenfilosofisena taustana on kriittinen realismi, mikä jäsentää omaa ajattelua ja tulkintojani tutkimusongelmasta. Kriittinen realismi tarjoaa sosiaalityön tietoperustan luomiseen uudenlaisen tavan, jossa otetaan huomioon yhteiskunnallisen kontekstin sekä rakenteiden vaikutus sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaalityössä tutkimusta on tehty pääasiallisesti laadullisin tutkimusmenetelmin, mikä vaikeuttaa tutkimuksen

avulla syntyvän tiedon yleistettävyyttä ja soveltamista käytännössä. (Mäntysaari 2006, 137.) Sosiaalityössä tarvitaan kvantitatiivista tutkimusta, koska se auttaa hahmottamaan erilaisten sosiaalisten ongelmien laajuutta sekä niihin vastaamista tehokkaasti (Teater ym. 2017, 27–28). Tutkielmani kvantitatiivisina tutkimusmenetelminä käytän deskriptiivisiä eli kuvailevia menetelmiä, ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä, keskiarvovertailuista Studentin *t*-testiä ja Mann-Whitneyn *U*-testiä sekä monimuuttujamenetelmistä logistista regressioanalyysia. Kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä tarkastelen koulu- ja nettikiusaamista erikseen.

Tutkielmani aluksi esittelen tutkielmani keskeisimmät käsitteet eli kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen, jotka muodostavat tutkielmani teoreettisen viitekehyksen. Luvussa kaksi tarkastelen ensin kiusaamisilmiön määritelmää sekä sen tunnistamista kiusaamisen muotojen ja roolien kautta sekä sen yleisyyttä. Esittelen kiusaamistutkimuksen teoreettista taustaa tuomalla esiin sellaisia teorioita, joiden kautta ilmiötä on tutkittu. Käsitteelen myös kiusaamisen ennaltaehkäisyksi ja puuttumiseksi kehitettyjä toimintamalleja. Seuraavaksi luvussa kolme tarkastelen aluksi nuorten rikoskäyttäytymisen esiintyvyyttä ja kehitystrendejä sekä sen erityispiirteitä. Esittelen nuorten rikoskäyttäytymistä selittäviä teorioita sellaisten rikollisuutta selittävien teorioiden kautta, jotka ovat kehittyneet nuorisoriikollisuuden tutkimuskentällä. Tarkastelen myös nuorten rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumista kansallisen lainsäädännön sekä palvelujärjestelmän kontekstissa. Teoreettisen osuuden jälkeen siirryn luvussa neljä kuvaamaan tutkielmani toteuttamista, sen tavoitetta ja tutkimuskysymyksiä, tutkimusaineistoa ja sen rajaamista sekä muuttujamuunnoksia, tutkimusmetodologiaa eli kriittistä realismia, kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä sekä tutkielman eettisyyttä ja luotettavuutta. Tämän jälkeen esittelen tutkielmani tulokset koskien kiusaamisen taustatekijöitä luvussa viisi ja tulokset koskien nuorten rikoskäyttäytymisen yhteyttä kiusaamisen luvussa kuusi. Kiusaamisen taustatekijöitä koskevan tulosluvun olen jakanut kahteen alalukuun, joissa tarkastelen kiusaamiseen ja sen taustatekijöihin liittyviä taustatietoja sekä tuloksia taustatekijöiden yhteydestä kiusaamiseen. Olen jakanut myös nuorten rikoskäyttäytymistä ja kiusaamista koskevan tulosluvun kahteen alalukuun, joissa tarkastelen taustatietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä sekä tuloksia nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä kiusaamiseen. Lopuksi esittelen tutkielmani johtopäätökset ja keskeisimmät tutkimustulokset sekä niihin liittyvän pohdinnan luvussa kahdeksan.

2 KIUSAAMINEN

2.1 Kiusaamisilmiön määrittely, tunnistaminen ja yleisyys

Kiusaamisen käsitteen määrittäminen tekee ilmiön näkyväksi (Väisänen & Lanas 2021, 439). Kiusaaminen on kompleksinen ilmiö, joka voidaan ymmärtää monella tavalla (Hamarus 2008, 12; Volk ym. 2014, 327). Kiusaamisen tutkimisen ja tunnistamisen kannalta on tärkeää, että se pystytään määrittelemään (Pöyhönen 2021, 17). Kansainvälisesti kiusaamistutkimuksen kentällä on käytetty psykologi Dan Olweuksen määritelmää (Macklem 2003, 1; Volk ym. 2014, 328). Dan Olweus (1992, 14) määrittelee kiusaamisen toistuviksi yhden tai useamman henkilön tahalliseksi negatiivisiksi teoiksi sen uhrille. Se edellyttää myös valtasuhteiden epätasapainoa muita kiusaavan ja uhrin välillä (mt., 15). Kiusaaminen määritellään siis kolmen osatekijän kautta, joita ovat pitkäaikainen ja toistuva henkinen, fyysinen tai sosiaalinen väkivalta, väkivallan kohdistuminen yhteen ja samaan uhuriin sekä vallan epätasapaino kiusaamisen osapuolien välillä (Hamarus 2008, 12; Salmivalli 2010, 12–13). Kiusaamisen katsotaan olevan provosoimaton aggression muoto, joka aiheuttaa jatkuvaa epä mukavuutta ja ahdistusta muille (Migliaccio & Raskauskas 2015, 1; Salmivalli 1998, 29). Kiusaamiselle on tyypillistä sen systemaattisuus ja toistuvuus (Salmivalli 1998, 30), minkä vaatimus sen määritelmässä on herättänyt kritiikkiä (Hamarus 2008, 12). Kiusaamista määriteltäessä onkin myöhemmin pohdittu, että onko toistuvuus tarpeellinen kriteeri. Lyhytaikainen, mutta intensiivinen ja vakava aggressiivinen teko voidaan laskea kiusaamiseksi, jos se on tahallista. (Volk ym. 2014, 339.) Kiusaamisen määritelmään liitetäänkin sen tarkoituksellisuus (Hamarus 2008, 12). Kiusaaminen nähdään proaktiivisena toimintana, jossa käytetään aggressiota omien päämäärien saavuttamiseen (Salmivalli 1998, 31). Se ei siis ole pelkästään tahallista vaan pikemminkin tavoitteellista käytöstä (Volk ym. 2014, 339). Klassista kiusaamisen määritelmää on myös kritisoitu (Väisänen & Lanas 2021, 440), ja sen rinnalle on tuotu uusia käsitteitä, kuten kouluväkivalta (ks. Kiilakoski 2009).

Kiusaaminen on hyvä erottaa erimielisyyksistä ja konflikteista, joita tapahtuu väistämättä lasten ja nuorten välisessä vuorovaikutuksessa (Salmivalli 2010, 12). Sen sijaan kiusaaminen edellyttää voimasuhteiden epätasapainoa niin, että kiusaamisen uhrin on vaikea puolustautua, koska muita kiusaava on joidenkin ominaisuuksien tai resurssien kautta valta-asemassa suhteessa uhuriin (Olweus 1992, 15; Salmivalli 2010, 13; Volk ym. 2014, 339). Valta-asetelma voi syntyä ruumiillisen, henkisen tai sosiaalisen epätasapainon kautta. Ruumiillisella epätasapainolla tarkoitetaan sitä, että muita kiusaava on fyysisiltä ominaisuuksiltaan vahvempi kuin uhri. Henkisellä epätasapainolla tarkoitetaan,

että muita kiusaava on henkisiltä ominaisuuksiltaan vahvempi. Muita kiusaava voi olla esimerkiksi äänekkäämpi tai hänellä voi olla paremmat sosiaaliset taidot, joiden avulla hän pystyy manipuloimaan muita puolelleen. Sosiaalisella epätasapainolla viitataan siihen, että muita kiusaavalla on sosiaaliseen asemaan tai suurempaan kaveripiiriin perustuva yliote uhrista. (Hamarus 2008, 12.)

Kiusaaminen voidaan luokitella suoraksi tai epäsuoraksi (Stassen Berger 2007, 95). Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan avoimia hyökkäviä tekoja uhria kohtaan. Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan esimerkiksi sosiaalista eristämistä, juurujen levittämistä, selän takana puhumista tai ryhmän ulkopuolelle jättämistä. (Olweus 1992, 15.) Kiusaaminen on jaoteltu lisäksi fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen (Hamarus 2008, 45; Stassen Berger 2007, 94). Fyysinen kiusaaminen on esimerkiksi hakkaamista, lyömistä ja tönimistä (Korhonen 2016, 238). Siihen liittyy myös toisen omaisuuteen kajoaminen esimerkiksi varastamalla tai tekemällä ilkivaltaa. Fyysinen kiusaaminen on kaikista helpoiten tunnistettava muoto. (Stassen Berger 2007, 94.) Sanallinen eli psyykkinen kiusaaminen on esimerkiksi loukkaavia kommentteja, uhkailua, nimittelyä ja syrjivää puhetta (Pöyhönen 2021, 20). Psyykkinen kiusaaminen on yleisempää verrattuna fyysiseen kiusaamiseen ja sen esiintyvyys kasvaa suhteessa fyysiseen kiusaamiseen, mitä vanhemmista lapsista tai nuorista on kyse (Stassen Berger 2007, 94). Sosiaalisessa kiusaamisessa pyritään vaikuttamaan vuorovaikutussuhteisiin (Hamarus 2008, 46). Kiusaamisen muotona sosiaalinen kiusaaminen yleistyy lasten ja nuorten kasvaessa, koska heistä tulee sosiaalisesti taitavampia ja vertaissuhteet muodostuvat tärkeämmiksi iän myötä (Stassen Berger 2007, 95).

Internet ja sosiaalinen media ovat avanneet kiusaamiselle uuden ulottuvuuden (Kaski & Nevalainen 2017, 12; Zaborskis ym. 2019, 100). Nettikiusaamisella tarkoitetaan kaikkea internetin kautta tapahtuvaa kiusaamista ja siihen lukeutuu esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen (Pöyhönen 2021, 23). Sähköisesti tapahtuvalla kiusaamisella on useita yhtäläisyyksiä koulussa tapahtuman kiusaamisen kanssa. Nettikiusaamista voi yhtä lailla tapahtua suorasti tai epäsuorasti. (Kowalski ym. 2012, 59.) Nettikiusaaminen voi olla ilkeiden tai uhkaavien viestien lähettämistä, henkilökohtaisten tietojen tai juurujen levittämistä, valokuvien tai videoiden väärentämistä sekä levittämistä, toisen nimellä esiintymistä ja sulkemista jonkin sosiaalisen median yhteisön ulkopuolelle. Internetin kautta muita kiusaava tavoittaa uhrin vuorokauden ympäri ja kiusaamistilanteissa on harvoin aikuisia valvomassa tilannetta. (Hamarus 2008, 72.) Tämä tekeekin tästä kiusaamisen muodosta erityisen vahingoittavaa, koska nettikiusaamista ei pysty pakenemaan samalla tavalla kuin koulussa tapahtuvaa kiusaamista (Pöyhönen 2021, 27). Nettikiusaaminen mahdollistaa siis uudenlaisen ja henkisesti hyvin kivuliaan kiusaamisen (Kaski & Nevalainen 2017, 17).

Kiusaamisilmiössä helpoiten tunnistettavat roolit ovat muita kiusaava, kiusaamisen uhri sekä kiusaajauhri eli sellainen yksilö, joka on joutunut sekä kiusaamisen uhriksi että kiusaa muita (Salmivalli 2010, 42). Kiusaamisprosessi sisältää monia rooleja edellä mainittujen lisäksi (Dixon & Smith 2011, 31). Muita rooleja ovat muita kiusaavan apurit, jotka jollain tapaa avustavat kiusaamisessa. Kannustajat antavat muita kiusaavalle myönteistä palautetta ja rohkaisevat kiusaamisen jatkamiseen. Osapuolia, jotka seuraavat kiusaamista puuttumatta siihen ja tätä kautta hyväksyvät sen, kutsutaan hiljaisiksi hyväksyjiksi. Puolustajia ovat ne yksilöt, jotka puuttuvat jollain tapaa kiusaamiseen. Kiusaamisen jatkumisen kannalta on olennaista, millaisia rooleja yksilöt omaksuvat kiusaamisprosesseissa. (Salmivalli 2010, 42–44.) Kiusaamisilmiössä tunnistetut roolit voivat myös vaihdella eri aikakausina. Esimerkiksi siirtyessä toiseen kouluun tai toiselle luokkasteelle muita kiusaavasta voi tulla kiusaamisen uhri tai toisin päin. (Korhonen 2016, 239.)

Kiusaamisen yleisyyden vertailu kansainvälisesti on haastavaa (Salmivalli 2010, 23; Soilamo 2006, 51; Stassen Berger 2007, 100). Kiusaamisen yleisyyttä mitataan Suomessa kahdella laajalla kyselytutkimuksella, joita ovat joka toisena vuonna kerättävät KiVa Koulu® -tilannekartoitukset sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamat kouluterveyskyselyt (Pöyhönen 2021, 30). Systemaattista kiusaamista suomalaisissa kouluissa oli kokenut Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2023 toteuttaman kouluterveyskyselyn mukaan hieman alle kymmenesosa perusopetuksen oppilaista. Kiusaamista kokeneiden oppilaiden määrä on yleistynyt suhteessa vuosina 2019 ja 2021 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamiin kouluterveyskyselyihin. Kiusaamista kokeneiden oppilaiden määrä oli noussut lähinnä perusopetuksen 8. ja 9. luokilla. (Helenius & Kivimäki 2023, 7.) Laajamittaisten länsimaissa toteutettujen kiusaamisen määrää koskevien tutkimusten tulokset viittaavat siihen, että noin 4–9 prosenttia nuorista osallistuu kiusaamiseen ja noin 9–25 prosenttia on kokenut kiusaamista (Stassen Berger 2007, 100–101). Kansainvälisessä vertailussa Suomessa kiusaamisen yleisyys on keskitasolla. Suomessa kiusaamisen yleisyys ei ole hälyttävän suurta, mutta se ei myöskään ole marginaali-ilmiö. (Salmivalli 2010, 24.) Todellisuudessa kiusaaminen voi olla yleisempää kuin miltä se kansainvälisten ja kansallisten tutkimusten perusteella näyttää, koska erityisesti epäsuoran kiusaamisen ja nettikiusaamisen tunnistaminen voi osoittautua haasteelliseksi kiusaamisprosessiin osallisille sekä sen ulkopuolisille (Pöyhönen 2021, 21).

2.2 Kiusaamistutkimuksen teoreettinen tausta

Kiusaamista on tutkittu monista eri teoreettisista lähtökohdista ja näkökulmista. Sen teoreettisen taustan ymmärtäminen on tärkeää, koska se luo mahdollisuuksia kehittää kohdistetumpia, tarkoituksenmukaisempia ja tehokkaampia kiusaamisen vastaisia interventioita. (Monks & Coyne 2011, 1.) Systemaattisen kiusaamistutkimuksen voidaan katsoa alkaneen 1970-luvulla (Dixon & Smith 2011, 23; Menesini & Salmivalli 2017, 241). Kiusaamista koskevaa tutkimusta on tehty laajasti eri tieteenaloilla, joista jokainen tarkastelee sitä omista lähtökohdistaan käsin (Stassen Berger 2007, 90). Kiusaamistutkimuksessa on hyödynnetty esimerkiksi psykologian, kasvatustieteen, sosiologian ja sosiaalityön tutkimusperinteitä (Monks & Coyne 2011, 8).

Kiusaamistutkimuksen kentällä kiusaamista on selitetty pitkään yksilöön liittyvistä demografisista tekijöistä käsin (Bosworth ym. 1999, 344), sekä yksilöpsykologisista näkökulmista (Herne 2016, 256). Yksilöllisistä demografisista tekijöistä sukupuolen ja iän on tunnistettu olevan vahvimpia kiusaamista selittäviä tekijöitä (Atik & Güneri 2013). Usein myös etnisyyttä on tutkittu kiusaamista selittävänä demografisena tekijänä (Vitoroulis & Vaillancourt 2015, 149). Yksilöpsykologisesta näkökulmasta muita kiusaavan on katsottu olevan yksilö, jolla on puutteita sosiaalisissa taidoissa ja muita sopeutumisongelmia tai käytöshäiriöitä (Menesini & Salmivalli 2017, 244). Muita kiusaavien ajatellaan olevan onnettomia ja heillä katsotaan olevan suurempi riski syrjäytymiseen (Young ym. 2015, 224). Tyypillisesti muita kiusaavia on luonnehdittu aggressiivisiksi ja heidän asennettaan väkivaltaa kohtaan on pidetty positiivisempänä verrattuna nuoriin, jotka eivät kiusaa muita. Aggressiivisuuden on ajateltu todellisuudessa peittävän ahdistuneisuutta ja turvattomuutta. (Olweus, 1992, 35–36.) Muita kiusaavilla on katsottu olevan kehittymätön kyky empatiaan (Menesini & Salmivalli 2017, 244). Toisaalta osan muita kiusaavien nuorten on myös todettu olevan kyvykkäämpiä tunnistamaan toisten tunnetiloja kuin nuoret keskimäärin (Pöyhönen 2021, 82). Kiusaamisen on ajateltu olevan seurausta muita kiusaavan heikosta itsetunnosta (Menesini & Salmivalli 2017, 244; Pöyhönen 2021, 83). Muita kiusaavilla on todettu olevan negatiivisia käsityksiä itseään kohtaan, mutta suoraa kausaalisuutta heikon itsetunnon ja kiusaamisen välillä ei ole voitu todentaa (Cook ym. 2010, 75). Heikon itsetunnon ja kiusaamisen välinen yhteys voi vaihdella riippuen siitä, millä elämän osa-alueilla itsetuntoa mitataan ja, miten itsetunto kussakin tutkimuksessa määritellään (Pöyhönen 2021, 84). Yksilöön liittyvien tekijöiden korostaminen kiusaamisilmiössä voi johtaa siihen, että kiusaamisen ajatellaan johtuvan vain yksilön ominaisuuksista ja täten vastuu sen loppumisesta voidaan nähdä kuuluvan vain yksilölle (Ryan & Morgan 2011, 23–24).

Kiusaamistutkimusta onkin kritisoitu liiallisesta yksilöllistämisestä (Hamarus 2006, 16; Väisänen & Lanas 2021, 440).

Kiusaamista voidaan tutkia ryhmädynaamisten ilmiöiden kautta (Pöyhönen 2021, 109). Kiusaamisessa on kyse ryhmäprosesseista, jotka saattavat voimistaa muita kiusaavan aggressiivista käyttäytymistä (Salmivalli 1998, 80). Ryhmä vaikuttaa aina yksilön toimintaan ja ryhmien normit, säännöt sekä valtasuhteet muodostuvat ryhmän jäsenten toiminta- ja ajattelutavoista. Kiusaamista ei tapahdu vain muita kiusaavan ja uhrin välillä vaan siinä ovat aina läsnä erilaiset ryhmäprosessit. (Pöyhönen 2021, 105.) Kun kiusaamista tapahtuu ryhmässä, muut ryhmän jäsenet eivät voi toimia neutraalisti (Garandeaun & Cillesen 2006, 613). Luokkien ryhmänormit voivat olla kiusaamista edistäviä. Luokkatasolla voi olla vallitsevia normeja siitä, miten luokassa tulee toimia. Normien vastaisesta toiminnasta rankaiseminen esimerkiksi kiusaamisen kautta voi näin ollen tuntua hyväksyttävältä muista nuorista. (Salmivalli 2010, 34.) Kiusaamista tapahtuu enemmän sellaisissa ryhmissä, joissa asenteet ovat kiusaamismyönteisempiä. Ryhmän normit voivat saada yksilöt toimimaan omien arvojensa vastaisesti eli vaikka yksilö vastustaisi kiusaamista, hän ei uskalla asettua uhrin puolelle. Ryhmässä voi myös esiintyä jaettuja uskomuksia siitä, että ryhmässä saa hyväksyntää kiusaamiseen kannustamisella ja uhrin puolustamisesta sen sijaan seuraa negatiivisia asioita itselle. (Pöyhönen 2021, 112–113.) Garandeaun ja Cillesen (2006, 612) mukaan useimmissa tapauksissa kiusaaminen johtuu muita kiusaavan yksilön ja ryhmän välisestä dynamiikasta, jossa yhteenkuuluvuuden tunne puuttuu. Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan luoda kiusaamalla (Pöyhönen 2021, 113). Heikkolaatuiset ystävyysuhteet luokkatasolla voivatkin vaikuttaa siihen, että kiusaaminen voi antaa ryhmällä yhteisen tavoitteen ja tätä kautta tunteen yhteenkuuluvuudesta (Garandeaun & Cillesen 2006, 612).

Sosiaalisen oppimisen teorian sekä sosiokognitiivisen teorian kautta on tarkasteltu kiusaamista (Bussey 2023, 293–294). Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan käyttäytymistä opitaan havainnoimalla ja ottamalla mallia muiden käyttäytymisestä (Bandura 1997). Kiusaamisen tai muunlaisen aggressiivisen käytöksen, kuten kaltoinkohtelun, havainnoinnin onkin todettu olevan yhteydessä nuorten kiusaamiskäyttäytymiseen (Swearer ym. 2014, 272). Aggressiivinen kiusaamiskäyttäytyminen voi olla opittu joko vanhemmilta, vertaisilta tai muilta läheisiltä ihmisiltä. Havainnoinnin ja mallintamisen lisäksi sosiaalisen oppimisen teoriaan liittyy myös käytöksen vahvistaminen palkintojen ja rangaistusten kautta. (Monks & Coyne 2011, 249.) Sosiokognitiivista teoriaa on käytetty selittämään kiusaamista etenkin sen monimutkaisuuden ja sosiaalisen luonteen vuoksi. Sosiokognitiivisessa teoriassa ajatellaan, että sosiaalinen ympäristö, sisäiset ärsykkeet ja käyttäytyminen ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Kiusaamisen katsotaan olevan opittu

tapa, jota yksilön psykologiset ja kognitiiviset ominaisuudet sekä sosiaalinen ympäristö vahvistavat. (Swearer ym. 2014, 271–272.) Sosiokognitiivisen teorian mukaan kiusaamisen vastaisissa interventioissa tulisikin kiinnittää huomiota sekä sosiaalisiin että yksilöllisiin tekijöihin ja niiden väliseen vuorovaikutukseen (Bussey 2023, 301). Kiusaamista voidaan vähentää sosiokognitiivisen teorian mukaan puuttamalla niihin psykologisiin, kognitiivisiin ja sosiaalisiin tekijöihin, jotka kannustavat kiusaamiseen ja opettamalla muita kiusaaville vaihtoehtoisia tapoja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Swearer ym. 2014, 271). Esimerkiksi suomalaisen KiVa Koulu® -toimenpideohjelman yhtenä teoreettisena taustana toimii sosiokognitiivinen teoria (Kärnä ym. 2011, 312–313).

Kiusaamista on selitetty ekologisen systeemiteorian kautta (Herne 2016, 258; Migliaccio & Raskauskas 2015, 13). Ekologisessa systeemiteoriassa ajatellaan, että kiusaamista ei voida ymmärtää vain sellaisena ongelmana, joka nousee yksilön ominaisuuksista. Kiusaamisen katsotaan johtuvan kompleksisista vuorovaikutussuhteista yksilöllisten tekijöiden ja ympäristön, kuten perheen, vertaisten, koulun, yhteisön ja kulttuurin, välillä. (Harcourt ym. 2014, 373; Herne 2016, 258.) Ekologisen systeemiteorian näkökulmasta erityisesti kouluympäristöllä nähdään olevan tärkeä rooli kiusaamisilmiössä (Pečjak & Pirc 2017, 22). Ekologinen systeemiteoria tarkastelee kiusaamisilmiötä eri tasoilla, joita ovat mikrosysteemi, mesosysteemi, eksosysteemi, makrosysteemi ja kronosysteemi. Kiusaamisella on suurin vaikutus mikrosysteemiin, joka koostuu yksilön välittömistä ja läheisimmistä vuorovaikutussuhteista. Mikrosysteemiin kuuluvat esimerkiksi perhe, vertaissuhteet ja koulu. Mesosysteemillä tarkoitetaan kahden tai useamman mikrosysteemin välistä vuorovaikutussuhdetta esimerkiksi perheen ja koulun välillä. Eksosysteemissä huomioidaan myös sellaisten ympäristötekijöiden vaikutukset, jotka eivät ole välittömässä yhteydessä yksilöön. Esimerkiksi naapurusto tai media voivat olla sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilöön välillisesti. Makrosysteemitasolla tarkoitetaan esimerkiksi kulttuurisia, poliittisia ja uskonnollisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen sekä muihin tasoihin. Kronosysteemi sisältää yksilön ja ympäristön välisen pysyvyyden tai muutoksen elämänkulun aikana eli historiallisen kontekstin. Ekologisen systeemiteorian näkökulmasta kiusaamiskäyttäytymiseen vaikuttavat useat erilaiset tekijät eri systeemien tasoilla. (Hong & Espelage 2012, 315–318.)

Kiusaamista on tutkittu myös sosiokulttuurisen teorian kautta, jossa on paljon yhtäläisyyksiä ekologisen systeemiteorian kanssa (Maunder & Crafter 2018, 13–14). Sosiokulttuurisessa teoriassa keskitytään tarkastelemaan tilannekohtaisten tekijöiden merkitystä kiusaamiskäyttäytymiselle (Monks & Coyne 2011, 250). Kiusaaminen on kontekstuaalista ja sitä tapahtuu yksilöiden välisissä suhteissa erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, joissa vallitsee omat norminsa ja käytäntönsä. Nämä

sosiaaliset ympäristöt määrittävät yksilön käyttäytymistä, asennetta, sosiaalisia suhteita sekä identiteettiä. Sosiokulttuurisessa teoriassa ajatellaan, että kiusaamisen vastaisissa interventioissa on luovuttava yksilöä syyllistävästä lähestymistavoista ja otettava huomioon ympäristötekijät, jotka johtavat tiettyihin käyttäytymismalleihin, kuten kiusaamiseen. (Maunder & Crafter 2018, 18.)

2.3 Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumisen toimintamallit

Perusopetuslaissa (628/1998 29.§) todetaan, että jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kiusaamisen voidaan katsoa rikkovan perusopetuslain (628/1998) 29.§:ssä mainittua turvallista opiskeluympäristöä ja tämän vuoksi kiusaamisen ennaltaehkäisy sekä siihen puuttuminen on välttämätöntä. Muiden kiusaamisen riskiä lisäävien tekijöiden tunnistaminen voi auttaa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa (Tippett & Wolke 2014, 48; Young ym. 2015, 224). Kiusaamisen vastaisessa toiminnassa tarvitaan useiden toimijoiden välistä yhteistyötä monella eri tasolla (Pöyhönen 2021, 149). Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013 2.§) mukaan oppilas- ja opiskelijahuollon tarkoituksena on edistää opiskeluympäristön turvallisuutta sekä ehkäistä ongelmien syntymistä. Opiskeluhoollon kokonaisuuteen kuuluvat opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolto sekä opiskeluhoollon palvelut, kuten kuraattoripalvelut. Opiskeluhoolto toteutetaan monialaisena suunnitelmallisena työskentelynä yhdessä opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 3.§.) Kouluissa tehtävän sosiaalityön tarkoituksena on luoda opiskelijoiden hyvinvointia tukeva toimintakulttuuri ja varmistaa opiskelijoiden turvallisen arjen toteutuminen. Koulukuraattorin tehtävänä on osallistua kiusaamistilanteisiin liittyvien toimintamallien laatimiseen sekä niiden soveltamiseen käytännössä. (Kerola ym. 2006, 27.)

Useita toimintamalleja on kehitetty kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Näitä toimintamalleja ovat esimerkiksi Pikasin malli, Ljungströmin Farsta-menetelmä, Olweuksen interventio-ohjelma, Tasapainotettu Vaakamalli® ja KiVa Koulu® -toimenpideohjelma. (Hamarus 2008, 120; Salmivalli 2010, 76–86.) Kiusaamista koskevista toimintamalleista on tehty useita systemaattisia katsauksia ja meta-analyyseja (Salmivalli 2010, 103). Kiusaamisen vastaisia toimintamalleja koskevissa tutkimuksissa on pystytty osoittamaan, että kiusaamisen ehkäisyohjelmien avulla voidaan vähentää kiusaamista (Borgen ym. 2022). Esimerkiksi Ttofin ja Farringtonin (2011, 27–28) toteuttaman meta-analyysin mukaan koulukohtaiset kiusaamisen

vastaiset toimintamallit ovat tehokkaita ja niiden on arvioitu vähentävän kiusaamista keskimäärin 20–23 prosentilla. Vaikka kiusaamisen ennaltaehkäisyyn tähtääviä toimintamalleja on kehitetty runsaasti, niiden vaikuttavuutta ei ole juurikaan tutkittu pitkällä aikavälillä (Herkama ym. 2022, 954).

Yksi kansainvälisesti tunnetuimmista yksilötason kiusaamisen vastaisista menetelmistä on ruotsalaisen Anatol Pikasin kehittämä malli (Salmivalli 2010, 76). Pikasin malli perustuu yksittäisten oppilaiden kanssa käytyihin kahdenkeskeisiin keskusteluihin, joissa pyrkimyksenä on kiusaamisen välitön loppuminen ja avun tarjoaminen kiusaamisen osapuolille. Keskusteluja on kahta eri lajia: suggestiivisen käskyn menetelmä eli SKM ja yhteisen huolen menetelmä eli YHM. (Pikas 1990, 130–133.) SKM-menetelmä perustuu aikuisen auktoriteettiasemaan ja siinä aikuinen ilmaisee olevansa tietoinen kiusaamisesta ja vaatii sen lopettamista. SKM-menetelmä jaetaan neljään vaiheeseen, joita ovat asian esitleminen muita kiusaavalle, kiusaamisen vääryyden toteaminen, ratkaisujen esittäminen sen loppumiseksi sekä seurantakeskustelu. (Salmivalli 2010, 77–78.) Suggestiivisen käskyn menetelmää voidaan soveltaa pääasiassa silloin, kuin kiusaaminen ei ole vielä edennyt vakavaksi (Pikas 1990, 134). YHM-menetelmässä pyritään luomaan yhteinen tunnekokemus huolesta koskien kiusaamisen uhrin tilannetta. YHM-menetelmän vaiheet ovat hyvin samankaltaiset SKM-menetelmän kanssa, mutta YHM-menetelmässä pyritään lisäämään muita kiusaavan tietoisuutta kiusaamisen vakavista seurauksista sen uhrille. (Salmivalli 2010, 78–79.) Yhteisen huolen menetelmää sovelletaan silloin, kuin kiusaaminen on jo edennyt vakavaksi, ja muita kiusaavat tiedostavat sen olevan väärin. Keskustelujen aikana menetelmää voi myös tarvittaessa vaihtaa. (Pikas 1990, 134.) Pikasin mallissa kiusaamiseen puuttuminen aloitetaan muita kiusaavan tai kiusaavien kanssa käytävillä keskusteluilla ja sen jälkeen edetään keskusteluihin uhrin kanssa. Kiusaamisen uhrin kanssa käytävien keskusteluiden pääasiallisena tavoitteena on lisätä uhrin turvallisuudentunnetta ja viestittää uhrille, että kiusaamiseen puututaan ja suhtaudutaan vakavasti. (Salmivalli 2010, 79–80.)

Pikasin mallin pohjalta on kehitetty Farsta-menetelmä, jonka kehittäjänä on ruotsalainen Karl Ljungström. Farsta-menetelmä perustuu pääasiassa yksilökeskusteluihin, mutta sen lisäksi menetelmässä on mukana koulussa nimetty työryhmä, joka selvittää kiusaamistilanteita. Farsta-menetelmässä korostetaan yllätyksellisyyttä niin, että kiusaamisen osapuolet eivät ole etukäteen saaneet tietää tulevista keskusteluista eivätkä sen myötä osaa varautua niihin. Farsta-menetelmä etenee niin, että kiusaamistilanteiden tullessa ilmi niistä ilmoitetaan nimetyille työryhmälle, joka lähtee selvittämään tilannetta. Työryhmä kerää ensin tietoa kiusaamisesta niin koulun henkilökunnalta, kiusaamisen uhrin vanhemmilta kuin uhrilta itseltään. Työryhmä pyrkii selvittämään, että ketkä ovat kiusanneet muita, missä kiusaamista tapahtuu ja onko se toistuvaa.

Selvittelyn jälkeen toteutetaan Pikasin mallin mukaiset keskustelut muita kiusaavien kanssa. Selvityskeskustelujen jälkeen järjestetään seurantakeskustelu ja keskustellaan vielä kiusaamisen uhrin kanssa sekä tarjotaan hänelle tarvittaessa tukea. Lopuksi kiusaamisesta ilmoitetaan muita kiusaavan nuoren vanhemmille, kun tilanne on selvitetty koulun toimesta. (Salmivalli 2010, 84–85.)

Dan Olweuksen kehittämä interventio-ohjelma sisältää koulutason, luokkatason sekä yksilötason toimenpiteitä. Interventio-ohjelman tavoitteena on vähentää kiusaamista niin paljon kuin mahdollista sekä estää uusien kiusaamistapausten syntyminen. (Olweus 1992, 60–61.) Interventio-ohjelma perustuu neljään periaatteeseen, jotka on liitetty koulun, luokan, yksilön ja joissain tapauksissa yhteisön tasolle (Olweus & Limber 2010, 126). Interventio-ohjelman periaatteet liittyvät siihen, että koulun henkilökunta ja nuorten vanhemmat tiedostavat kiusaamisongelman laajuuden ja, että ongelman ratkaisemiseksi tehdään yhteistyötä. Koulu- ja luokkatason toimenpiteet keskittyvät ennaltaehkäisemään kiusaamista. Toimenpiteet suunnataan kehittämään sellaista ympäristöä, jossa luodaan kiusaamisen vastaista ilmapiiriä. Koulutason toimenpiteisiin liittyy kiusaamisen kartoittaminen, parempi välituntivalvonta, koulun ja vanhempien välinen yhteistyö sekä työryhmät koulun sosiaalisen ympäristön kehittämiseksi. Luokkatason toimenpiteitä ovat luokan välillä luodut säännöt kiusaamista vastaan, säännöllinen keskustelu kiusaamisesta ja yleisen positiivisen toiminnan lisääminen luokassa. (Olweus 1992, 60–63.) Yksilötason toimenpiteet liittyvät kiusaamiseen puuttumiseen. Kiusaamiseen puuttumiseksi voidaan järjestää keskustelua muita kiusaavan, kiusaamisen uhrin sekä heidän vanhempiansa kanssa. (Mt., 86–89.) Olweuksen interventio-ohjelman vaikuttavuutta koskevissa tutkimuksissa on todettu, että interventio-ohjelmaa käyttäneissä kouluissa tietoisuus, valmius ja osaaminen kiusaamiseen puuttumisessa sekä sen ennaltaehkäisyssä ovat lisääntyneet myös pitkällä aikavälillä (Olweus ym. 2020, 108).

Kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi sekä siihen puuttumiseksi on kehitetty kaksiosainen Tasapainotettu Vaakamalli®, jonka on luonut suomalainen Päivi Hamarus. Tasapainotettuun Vaakamalliin® sisältyy kiusaamisen havaitseminen, kiusaamistilanteisiin puuttuminen sekä sellaisen toimintaympäristön luominen, joka tehokkaasti ehkäisee kiusaamisen syntymistä. Kiusaamistilanteisiin puuttumiseksi tulee löytyä tehokkaita keinoja, mutta puuttuminen ei yksinään ole riittävää, jos ympäristö luo edellytykset kiusaamiselle. (Hamarus 2008, 85–86.) Puuttumisen tulee myös olla riittävän jämääkää, ettei se johda kiusaamisen jatkumiseen ja siihen, että kiusaamisen uhri ei enää uskalla kertoa kiusaamisesta aikuisille (Hamarus 2012, 59). Kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi on tärkeää saavuttaa yhteinen ymmärrys siitä, mitä kiusaamisella tarkoitetaan ja jo pelkästään tiedon jakaminen kiusaamisesta voi toimia ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn kuuluvat myös tavoitteellinen ja eettinen toiminta, koko

koulu yhteisön sitoutuminen, oppilaiden välisiin suhteisiin vaikuttaminen, luottamuksen luominen sekä yhteisön yhteisesti laatimat normit kiusaamista vastaan. Tasapainotetussa Vaakamallissa® oleellista on se, että puuttumiseksi tarkoitettut rakenteet ovat kunnossa, ennaltaehkäisyä toteutetaan jatkuvasti ja näihin toimenpiteisiin laitettut resurssit ovat keskenään samansuuruiset. (Hamarus 2008, 86–88.)

Suomessa laajasti käytössä oleva KiVa Koulu® -toimenpideohjelma on Turun yliopiston kehittämä ja siinä pyritään ennaltaehkäisyyn sekä puuttumaan tehokkaasti kiusaamistilanteisiin. KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaan on osallistunut yli 900 koulua Suomessa ja se on käytössä myös yli 20 muussa maassa. (KiVa Koulu®.) KiVa Koulu® -toimenpideohjelmassa painotetaan koko ryhmään vaikuttamista ja siihen sisältyy sekä yleisiä että kohdennettuja toimenpiteitä. Tavoitteena yleisissä toimenpiteissä on lisätä kaikkien koulun oppilaiden tietoisuutta ryhmän merkityksestä suhteessa kiusaamiseen ja siihen puuttumiseen. Yleisiä toimenpiteitä ovat esimerkiksi luokille järjestettävät oppitunnit, jotka käsittelevät tiettyä kiusaamiseen liittyvää aihepiiriä. Oppitunneilla käsiteltäviä aiheita ovat esimerkiksi toisten kunnioittaminen, kiusaamisen seuraukset ja ryhmän rooli kiusaamisessa. Oppituntien edetessä luokan oppilaat kehittävät kiusaamisen vastaiset säännöt ja allekirjoittavat luokan sääntöjä koskevan sopimuksen. KiVa Koulu® -toimenpideohjelmassa on myös kehitetty erilaisia virtuaalisia oppimisympäristöjä sekä tietokonepelejä. KiVa Koulu® -toimenpideohjelman yleiset toimenpiteet koskevat kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja kohdennetut toimenpiteet otetaan käyttöön siinä kohtaa, kun kiusaamista on jo tapahtunut. Kohdennetuilla toimenpiteillä tarkoitetaan aikuisten välitöntä reaktiota kiusaamistilanteisiin ja tuen tarjoamista kiusatulle oppilaille. KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaan sitoutuneissa kouluissa tulee olla vähintään kolmen kouluhenkilökuntaan kuuluvan aikuisen KiVa-tiimi, joka selvittää sellaisia kiusaamistilanteita, jotka ovat jatkuneet systemaattisesti. Kiusaamiseen puuttumiseksi järjestetään selvittämiskeskusteluja, joissa on elementtejä esimerkiksi Pikasin mallista ja Farsta-menetelmästä. Selvittämiskeskusteluja järjestetään useampia erilaisilla kokoonpanoilla ja niihin liittyy aina myös seurantatapaaminen. Lisäksi yksittäisiin kiusaamistilanteisiin puututaan esimerkiksi oman luokanopettajan tai koulukuraattorin taholta. (Salmivalli 2010, 147–151.)

3 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN

3.1 Nuorten rikoskäyttäytymisen esiintyvyys ja erityispiirteet

Suomessa nuorten rikoskäyttäytyminen on 2010-luvun alkupuolelta lähtien kokonaisuudessaan vähentynyt (Danielsson 2022; Haapakangas 2020; Haikkola ym. 2019; Kaakinen & Näsi 2021a). Rikoksia tekevien nuorten osuus on ollut laskusuuntainen poliisin tietoon tulleessa rikollisuudessa (Kaakinen & Näsi 2021a, 8). Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikista rikoksista pidättäytyvien nuorten määrä on myös kasvanut. Suomessa nuorten rikoskäyttäytymisen kokonaiskuva kehityksen, luonteen ja tason näkökulmasta on hyvin samanlainen kuin muualla Pohjoismaissa ja Euroopassa. (Marttunen 2008, 9.) Erityisesti länsimaissa yksi kriminologian tutkimuskentän vahvimmita havainnoista viime vuosina on ollut rikollisuuden vähentyminen (Fernández-Molina & Bartolome Gutierrez 2020, 306). Rikollisuuden vähentymisestä puhutaan ”*crime drop*” -ilmiönä, jolla tarkoitetaan perinteisten rikoslajien määrän systemaattista vähentymistä (Kaakinen & Näsi 2021a, 5). Nuorten rikoskäyttäytymisen määrän laskua on selitetty riskitekijöille altistumisen vähentymisellä ja suojatekijöiden lisääntymisellä (van der Laan ym. 2021, 445). Syyt nuorten rikoskäyttäytymisen vähenemiselle ovat kuitenkin epäselviä (Baumer ym. 2021, 109). Nuorten tekemien rikosten esiintymistiheys on tärkeä huomioida rikoksia tehneiden nuorten osuuden lisäksi. Rikoksia tehneiden nuorten osuudella tarkoitetaan sitä, kuinka moni nuorista osallistuu rikollisiin tekoihin. Sen sijaan esiintymistiheydellä tarkoitetaan tekomääriä eli kuinka paljon nuoret tekevät rikoksia. (Kaakinen & Näsi 2021a, 6.) Nuorten rikoskäyttäytymisen esiintyvyys on vähentynyt kaikkien rikoslajien osalta eli rikoksia tehneiden nuorten osuus on laskenut. Nuorten tekemien rikosten esiintymistiheys ja niiden vakavuus eivät ole kuitenkaan vähentyneet. (van der Laan ym. 2021, 445.) Väkivaltarikoksia tehneiden nuorien tekomäärät ovat jopa lisääntyneet (Kaakinen & Näsi 2021a, 5).

Toistuva rikollisuus on kasautunut kaikista rikosaktiivisimmalle nuorten ryhmälle, jolloin puhutaan rikoksilla oireilevista nuorista. Toistuvan rikoskäyttäytymisen voidaan katsoa olevan yhteydessä laaja-alaisiin ongelmiin elämän eri osa-alueilla. Ongelmat voivat liittyä ristiriitoihin perheessä, ongelmiin koulussa, päihdeiden käyttöön ja elämänhallinnan ongelmiin. Toistuvan rikollisuuden kasautumisesta seuraa eriarvoisuutta nuorten välillä. (Haikkola ym. 2019, 11.) Myös laajat yhteiskunnalliset muutokset, kuten sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset, lapsiperheiden toimeentulon heikkeneminen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden vähentyminen ovat yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymiseen (Marttunen 2008, 9). Nuorten rikoskäyttäytyminen voi heijastaa nuoren ongelmallista elämäntilannetta tai yhteiskunnallista tilannetta laajemmin ja toistuvan

rikollisuuden on todettu olevan kytköksissä ylisukupolviseen huono-osaisuuteen (Pekkarinen ym. 2019, 15). Toistuvasti rikoksia tekevien nuorten ryhmä tarvitseekin erityisesti kohdennettuja toimenpiteitä, jos rikosten esiintymistiheyttä halutaan saada laskettua samalla tavalla kuin rikoksia tekevien nuorten osuutta (Kaakinen & Näsi 2021a, 5).

Nuorten rikoskäyttäytymiseen liittyvä yksi suurin huolenaihe on nuorten tekemät väkivaltarikokset (McCord ym. 2001, 35). Väkivaltarikosten tekijöistä suurin osa on 14–25-vuotiaita ja nuoremmat ikäryhmät ovat useammin epäiltyinä väkivaltarikoksista kuin vanhemmat ikäryhmät (Ferro 2003, 5; Näsi & Koltola 2021, 35). Vaikka nuorten rikoskäyttäytyminen on kokonaisuudessaan vähentynyt, niin erityisesti alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä väkivaltarikosten määrä on selkeästi kasvanut aiempiin vuosiin verrattuna (Danielsson 2022, 18). Viime vuosien aikana pahoinpitelyrikokset ovat lisääntyneet jonkin verran alle 15-vuotiaiden keskuudessa (Kaakinen & Näsi 2021b, 184), kun taas ryöstörikoksista epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä on kasvanut selkeästi (Näsi & Koltola 2021, 43). Pahoinpitelyrikosten määrän lisääntymistä voivat selittää koulujen väkivalta- ja häirintätilanteisiin liittyvien menettelytapaohjeiden muutokset sekä ilmoitusvelvollisuus (Kaakinen & Näsi 2021b, 184). Suurin osa pahoinpitelyistä painottuu lievempiin tekemuotoihin eikä niissä ole käytetty tekovälinettä, kuten teräasetta tai ampuma-asetta. Kuitenkin suurin osa ryöstöistä tehdään jotain asetta käyttäen ja niihin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. (Näsi & Koltola 2021, 51–52.) Alle 15-vuotiaiden nuorten osuus vakavissa väkivaltarikoksissa, kuten törkeissä pahoinpitelyissä ja henkirikosten yrityksissä, on pysynyt vakaana viimeisen 30 vuoden aikana (Kaakinen & Näsi 2021b, 187). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrän lisääntyminen koskee Suomen lisäksi muitakin länsimaita (Marttunen 2008, 9).

Nuoremmissa ikäryhmissä omaisuusrikokset ovat yleisempiä, mutta painottuminen ei ole yhtä suurta verrattuna väkivaltarikoksiin (Koltola & Danielsson 2021, 107). Tavallisin nuorten tekemä rikos on omaisuusrikoksiin kuuluva näpistys (Haapakangas 2020). Omaisuusrikoksia tehneiden nuorien määrässä on huomattu selkeää laskua vuoteen 2018 asti, mutta viime vuosina omaisuusrikoksista syylliseksi epäiltyjen nuorten määrä on lievästi noussut (Kaakinen & Näsi 2021b, 183). Omaisuusrikoksien yleisyys kasvaa sellaisissa ryhmissä, joissa sosioekonominen asema on matala. Sosiaalisen syrjäytymisen katsotaankin olevan merkittävä omaisuusrikollisuuden vaikuttava taustatekijä. (Koltola & Danielsson 2021, 108.) Nuorten tekemien omaisuusrikosten määrän väheneminen on useiden tekijöiden yhteisvaikutusta. Esimerkiksi taloustilanteen koheneminen vuosien 1995–2004 taloudellisen laman jälkeen on voinut vähentää nuorten tarvetta varkauksiin ja näpistykseen. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 342.) Omaisuusrikosten määrän väheneminen voi liittyä tehostuneeseen julkisten tilojen valvontaan ja nuorten vapaa-ajan vieton muutoksiin, kuten

sosiaalisen median käytön lisääntymiseen (Marttunen 2008, 8). Omaisuusrikosten määrän vähenemisen syiksi nuorten keskuudessa on myös esitetty nuorten aiempaa kielteisemmät asenteet rikollisuutta kohtaan sekä vähittäiskaupan keskittyminen pienten kauppojen sijaan suurempiin yksiköihin (Kivivuori & Honkatukia 2006, 342).

2000-luvulla kaikista rikoslakia (39/1889) vastaan tehdyistä rikoksista epäiltyjen määrä on ollut alle 18-vuotiaiden ikäryhmässä noin 10 prosenttia. Väkivalta- ja omaisuusrikoksien lisäksi nuoret voivat syyllistyä muihin rikoslajeihin, kuten esimerkiksi huumausainerikoksiin, seksuaalirikoksiin ja erilaisiin liikenne rikoksiin. (Kaakinen & Näsi 2021b, 181–182.) Huumausaineiden ja niistä erityisesti kannabiksen käyttö on nuorten keskuudessa lisääntynyt (Kaakinen & Näsi 2021a). Nuorten huumausaineiden käyttörikokset ja niiden törkeämmät muodot ovat nousussa (Haapakangas 2020). Alaikäisten osuus seksuaalirikoksissa on kasvanut ja erityisesti seksuaalisissa hyväksikäytöissä alaikäiset ovat merkittävä tekijäryhmä (Vauhkonen ym. 2021, 30). Liikenne rikoksista rattijuopumuksissa nuorten rikosentekijöiden osuus on sen sijaan laskenut (Niemi 2016, 170). Nuorten osuus on usein suurempi sellaisissa rikoksissa, jotka liittyvät ikärajoja koskeviin säännöksiin tai vapaa-ajan viettoon. Suunnitelmallisuutta edellyttäviä rikoksia, kuten esimerkiksi erilaisia talousrikoksia, nuoret tekevät suhteellisen harvoin (Näsi & Tanskanen 2016, 200–201).

Nuorten rikoskäyttäytymisestä on kerätty sellaista tutkimustietoa, josta ollaan laajasti yksimielisiä kriminologian kentällä. Nuorten rikoskäyttäytymisen ei katsota rajoittuvan mihinkään tiettyihin rikoksiin vaan se on monimuotoista. Nuorilla rikoskäyttäytyminen painottuu ryhmässä tehtäviin rikoksiin ja motiivit ovat melko vaihtelevia. Rikosten motiiveina nuorilla on yleensä rikoksesta hyötyminen esimerkiksi taloudellisesti, kosto, jännityshakuisuus ja muiden ihmisten reaktiot. (Farrington 2003, 224–225.) Lainvastaiseen tekoon syyllistyy huomattava osa nuorista elämänsä aikana (Pekkarinen ym. 2019, 13). Suurimmalla osalla ihmisistä rikoskäyttäytyminen rajoittuu pääasiassa nuoruusvuoriin ja sitä pidetään ohimenevänä elämänvaiheena (Honkatukia & Kivivuori 2006, 1; Moffitt 1993, 675). Nuoruudessa rikoskäyttäytymistä on pidetty niin yleisenä, että sitä on ajateltu enemmänkin normaalina kuin poikkeavana (Moffitt 1993, 692). Rikoskäyttäytyminen alkaa yleensä vähentyä rikosaktiivisimman ikävaiheen eli nuoruuden jälkeen (Kivivuori ym. 2018, 144). Kuitenkin on todettu, että mitä nuorempana rikoskäyttäytyminen alkaa sen kroonisempaa ja vakavampaa se on myöhemmin elämässä (Farrington 2003, 223; Haapasalo 2006, 123). Rikoksia tekevä nuori onkin vaarassa joutua rikoskierteeseen, mikäli rikoskäyttäytymiseen ei puututa (Haikkola ym. 2019, 11; Honkatukia & Kivivuori 2006, 1).

3.2 Nuorten rikoskäyttäytymistä selittävät teoriat

Rikoskäyttäytymistä tutkitaan kriminologian tieteenalalla, joka rinnastuu esimerkiksi sosiologiaan, psykologiaan ja sosiaalipsykologiaan (Kivivuori ym. 2018, 66). Kriminologiassa rikoskäyttäytymistä selitetään erilaisilla teorioilla, joita tutkimustieto tukee. Rikollisuutta selittävässä teorioissa pyritään huomioimaan niin yksilötekijät, geeniperimä, sosiaaliset tekijät kuin tilannekohtaiset tekijät. Rikollisuutta selittävässä teorioissa tunnustetaan myös useita yhteiskunnan rakenteisiin sekä yhteiskunnalliseen tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Nuorten tekemälle rikollisuudelle ei ole vain yhtä selittävää tekijää tai teoriaa. (Pekkarinen ym. 2019, 17.) Nuorten rikoskäyttäytymistä on tutkittu varsin laajasti ja useat kriminologian keskeiset teoriat, kuten itsekontrolliteoria, oppimisteoria ja sosiaalisen kontrollin teoria, ovat lähtöisin juuri nuorisirikollisuuden tutkimuskentältä (Kaakinen & Näsi 2021a, 6). Lisäksi monissa nuorten rikoskäyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa on käytetty kriminologian kentällä uudempaa tilannetoimintateoriaa (Kivivuori ym. 2018, 222).

Itsekontrolliteoria on kriminologien Michael Gottfredsonin ja Travis Hirschin 1990-luvulla kehittämä valikoitumisteoria. Gottfredson ja Hirschi loivat itsekontrollin käsitteen liittämällä sen rikosten tunnuspiirteisiin. Gottfredsonin ja Hirschin mukaan alhaisella itsekontrollilla tarkoitetaan taipumusta reagoida ärsykkeisiin välittömästi, sinnikkyuden ja ahkeruuden puutetta, elämishakuisuutta, vaikeutta suunnitella elämää ja sitoutua yhteiskunnallisiin instituutioihin, akateemisen osaamisen ja vaivannäön vähäistä arvostusta, piittaamattomuutta muiden tarpeista sekä itsekeskeisyyttä. Itsekontrolliteoriassa alhaista itsekontrollia ei kuitenkaan pidetä yksilön motiivina tehdä rikosta vaan alhaisen itsekontrollin ajatellaan lisäävän todennäköisyyttä rikoskäyttäytymiseen, koska alhaisen itsekontrollin katsotaan vähentävän harkintakykyä. (Kivivuori ym. 2018, 145–147.) Gottfredsonin ja Hirschin (1990, 190–191) mukaan yksilöt, joilla on korkea itsekontrolli pystyvät huomioimaan tekojensa seuraukset paremmin kuin sellaiset yksilöt, joilla itsekontrolli on alhainen. Itsekontrolliteoria on saavuttanut keskeisen aseman rikoskäyttäytymistä selittävänä teoriana ja sen pohjalta on tehty useita empiirisiä kriminologian tutkimuksia (Burt 2020, 44; Wright & Beaver 2005, 1169–1170). Kriminologian tutkimuskentällä heikkoa itsekontrollia pidetään lähes yksimielisesti suurimpana riskitekijänä rikoskäyttäytymiselle, koska itsekontrollin ja rikoskäyttäytymisen väliselle yhteydelle on paljon empiiristä tukea (Burt 2020, 44). Itsekontrollin katsotaan olevan melko pysyvä ominaisuus, joka kehittyy geenien ja ympäristötekijöiden vuorovaikutuksessa ja, joka voi ilmetä eri tavalla yksilön elämän varrella. Itsekontrolliin voidaan kuitenkin vaikuttaa. Alhainen itsekontrolli voi olla havaittavissa jo lapsuudessa ja vanhempien kasvatuskäytännöt ovat tärkeitä suhteessa kehittyvään itsekontrolliin. Erilaisten varhaisten interventioiden avulla voidaan tukea sellaisia

perheitä, joiden lapsilla on havaittavissa alhaisen itsekontrollin piirteitä. Moniammatillinen yhteistyö perheen tukemiseksi sekä itsekontrolliin ja tunnesäätelyyn liittyvien taitojen opettaminen lapsille esimerkiksi kouluissa voivat ennaltaehkäistä rikoskäyttäytymistä. (Kivivuori ym. 2018, 152–154.)

Oppimisteoriassa rikoskäyttäytymisen ajatellaan olevan opittua toimintaa, joka ei selity yksilön biologisilla tai psykologisilla ominaisuuksilla (Laitinen & Aromaa 2005, 55–56). Rikoskäyttäytymistä selittää oppimisteorian mukaan altistuminen oppimisprosessille, jossa opitaan rikoksen tekemisen tekniikoita ja positiivisia asenteita rikollisuutta kohtaan (Kivivuori ym. 2018, 180). Oppimisteorian juuret ovat kriminologi Edwin Sutherlandin differentiaalisen assosiaation teoriassa (Kivivuori 2006, 168). Oppimisteoriaa on kehitetty edelleen Sutherlandin teoriasta yleiseksi oppimisteoriaksi, jossa sosiologinen ja psykologinen näkökulma ovat lähentyneet toisiaan (Kivivuori ym. 2018, 174). Yleisessä oppimisteoriassa on neljä keskeistä käsitettä, jotka ovat differentiaalinen assosiaatio, määritelmä, palkinnot ja rangaistukset sekä matkiminen. Differentiaalisella assosiaatiolla tarkoitetaan yksilön altistumista rikosmyönteisille tai rikosvastaisille asenteille. Määritelmällä tarkoitetaan käyttäytymiselle annettua merkitystä. Yksi esimerkki määritelmästä ovat neutralisaatiot, joiden avulla rikoskäyttäytymistä perustellaan sekä itselle että muille. Palkinnoilla ja rangaistuksilla tarkoitetaan sellaisia positiivisia tai negatiivisia seurauksia, joita rikoskäyttäytymisestä voidaan odottaa. Matkiminen on tapa, jolla rikoskäyttäytymistä voidaan oppia. (Kivivuori 2006, 170–171.) Oppimisteorian mukaan rikoskäyttäytyminen opitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja erityisesti vertaissuhteissa. Rikoskäyttäytymistä voidaan oppia vuorovaikutussuhteiden lisäksi myös mediasta. Esimerkiksi rikosuutisten lukemisella on selvä yhteys rikoskäyttäytymiseen. Oppimisteorian mukaan aktiivisesti rikoksia tekevät yksilöt hakeutuvat itse sellaisiin sosiaalisiin ryhmiin, joissa suhtautuminen rikollisuuteen on myönteisempää. Rikosmyönteiset ryhmät tekevät myös jäsenistään entistä rikosaktiivisempia oppimisprosessien kautta. (Kivivuori ym. 2018, 179–181). Suomessa onkin huomattu, että nuorten tekemien rikosten tekomäärät ovat kasvaneet juuri kaikista rikosaktiivisimmissä ryhmissä (Kaakinen & Näsi 2021a, 15).

Sosiaalisen kontrollin teorian keskiössä on kriminologi Travis Hirschin ajatus sidevaikutusten merkityksestä sosiaaliseen kontrolliin. Hirschin mukaan tunnepohjaiset siteet muihin ihmisiin, ajan käyttäminen lailliseen toimintaan, lain noudattamista suosivat uskomukset sekä sitoutuminen yhteiskunnallisiin instituutioihin toimivat sosiaalisena kontrollina vähentäen yksilön taipumusta rikoskäyttäytymiseen. (Kivivuori 2006, 166.) Sosiaalisen kontrollin teoria on keskittynyt pitkälti nuorten rikoskäyttäytymisen selittämiseen. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan rikollisuuden estämiseksi tarvitaan ulkoista kontrollia, koska teoriassa ajatellaan, että kaikki yksilöt ovat potentiaalisia rikosentekijöitä. Rikoskäyttäytymiseen johtaa se, että yksilö ei ole sitoutunut

kontrollia harjoittaviin yhteisöihin, kuten perheeseen, kouluun tai naapurustoon. Sosiaalisen kontrollin teoria ei siis selitä sitä, miksi jotkut päätyvät tekemään rikoksia vaan sitä, miksi kaikki eivät tee rikoksia. (Laitinen & Aromaa 2005, 64–65.) Sosiaalisen kontrollin teorian avulla on pyritty löytämään ja tunnistamaan sellaisia sosiaalisia siteitä, jotka voivat toimia rikoskäyttäytymistä ehkäisevinä tekijöinä eli sosiaalisena kontrollina. Sosiaalinen kontrolli voidaan luokitella virallisiin ja epävirallisiin kontroleihin. Virallista kontrollia harjoittaa esimerkiksi poliisi, koulun työntekijät, sosiaalityöntekijät ja muut julkisen vallan toimijat. Epävirallista kontrollia voidaan ajatella vanhempien tai vertaisten tuottamana kontrollina. Keskeinen ajatus sosiaalisen kontrollin teoriassa on se, että rikoskäyttäytymistä syntyy, kun sosiaaliset siteet heikkenevät. (Kivivuori ym. 2018, 171–172.)

Tilannetoimintateorian on kehittänyt ruotsalainen Per-Olof Wikström ja se on lainannut käsitteitä muista perinteisemmistä rikollisuutta selittävästä teorioista. Tilannetoimintateoria on kuitenkin tarjonnut vankkoja teoreettisia perusteluja joidenkin kriminologian keskeisten käsitteiden uudelleenmäärittelyyn. Tilannetoimintateoria on myös tuonut uudella tavalla esille rikoskäyttäytymisen kausaliiteettiin liittyvien mekanismien interaktiivista vuorovaikutusta. (Pauwels ym. 2018, 33.) Tilannetoimintateorian avulla pyritään ennustamaan sitä, kuinka yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien ja ympäristön välinen vuorovaikutus tuottaa rikosalttiutta (Wikström ym. 2010, 56). Tilannetoimintateorian mukaan rikollisuus ei johdu tietyistä yksilön ominaisuuksista, sosiaalisista tilanteista tai ympäristöstä vaan näiden välisestä vuorovaikutuksesta. Teorian keskiössä ovat yksilön moraalikäsitteet, itsekontrolli ja sosiaalinen ympäristö. Tilannetoimintateoriassa käytetään yksilön rikosalttiuden, ympäristön rikosalttiuden ja pelotevaikutuksen käsitteitä selittämään rikoskäyttäytymistä. (Kivivuori ym. 2018, 218–219.) Tilannetoimintateoriassa rikos nähdään moraalisten käyttäytymissäntöjen rikkomisena ja yksilö nähdään moraalisen toimijana. Yksilön rikosalttius vaikuttaa yksilön kykyyn toimia moraalisensa mukaisesti. (Wikström ym. 2010, 60.) Ympäristöissä on aina erilainen moraalinen konteksti, joka suosii lain noudattamista tai sen rikkomista. Tällä tarkoitetaan ympäristön rikosalttiutta. Yksilön rikosalttiuden ja ympäristön rikosalttiuden välillä voi olla ristiriitoja, jolloin pelotevaikutus on olennainen tekijä rikollisuuden ehkäisemisessä. Pelotevaikutuksella tarkoitetaan kontrollia, joka vaikuttaa yksilöön ulkoapäin. Esimerkiksi pelko rikoksen seuraamuksista voi vähentää rikoskäyttäytymistä. (Kivivuori ym. 2018, 219–220.) Rikoksen tekemisen todennäköisyys riippuu tilannetoimintateorian mukaan yksilön taipumuksista rikollisuuteen, altistumisesta rikosalttiille ympäristölle sekä näiden välisestä kontekstuaalisesta vuorovaikutuksesta (Pauwels ym. 2018, 34). Tilannetoimintateorian mukaan rikollisuutta voidaan ennaltaehkäistä vähentämällä rikosten

houkuttavuutta, opettamalla rikoksille kielteisiä arvoja ja moraalikäsitteitä, tukemalla itsekontrollia sekä luomalla ympäristöjä, jotka vähentävät rikosalttiutta (Kivivuori ym. 2018, 226).

3.3 Nuorten rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen

Nuorten tekemän rikollisuuden ehkäisy on yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisista tavoitteista (Kaakinen & Näsi 2021a, 7). Nuorten rikoskäyttäytymistä on tutkittu laajasti ja sitä koskevissa tutkimuksissa on pyritty selvittämään sellaisia tekijöitä, joilla rikoskäyttäytymisen todennäköisyyttä voitaisiin ennustaa ja sitä kautta ennaltaehkäistä (Pekkarinen ym. 2019, 19). Rikoskäyttäytymisen riskitekijöiden varhainen havaitseminen, niihin puuttuminen sekä suojaavien tekijöiden lisääminen ovat tärkeitä keinoja nuorten hyvinvoinnin lisäämisessä ja rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisyssä (Salmi 2006, 204). Tehokkaiden rikoskäyttäytymistä ehkäisevien interventioiden kehittäminen vaatii tietoa riski- ja suojaavista tekijöistä (Haapasalo 2006, 148). Lisäksi tarvitaan vaikuttavia keinoja haitallisten kehityskulkujen ennakointiin, ehkäisemiseen ja niihin puuttumiseen (Pölkki 2016, 261). Nuorten rikollisuus on moniulotteinen ilmiö, joten siihen ei ole vain yhtä puuttumisen mallia (Pekkarinen ym. 2019, 23). Nuorten rikoskäyttäytymisen vähentämiseen tähtäävien interventioiden vaikuttavuudessa on korostunut kaksi keskeistä ominaisuutta, joita ovat varhainen puuttuminen ja toimenpiteiden monitahoisuus (Savolainen 2006, 242). Suomessa nuorten rikoskäyttäytymiseen puututaan pääasiassa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä eli peruspalveluissa ja moniammatillisissa verkostoissa, jossa korostetaan varhaista puuttumista (Pekkarinen ym. 2019, 22–23). Varhaisen puuttumisen avulla nuorten rikoskäyttäytymisen ehkäisyyn on tarjolla kattavammin erilaisia tukitoimia, mikä mahdollistaa puuttumisen lievemmillä keinoilla, kun tarvetta rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin ei ole vielä syntynyt (Salmi 2006, 204).

Rikollisuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta on tärkeää pystyä tunnistamaan rikollisuuden riskitekijöitä, jotta rikoskäyttäytymistä voidaan ehkäistä jo ennen sen ilmenemistä (Haapasalo 2017, 346). Rikollisuuden riskitekijöillä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, jotka ennustavat suurempaa todennäköisyyttä tehdä rikoksia myöhemmin elämässä (Farrington & Welsh 2006, 17). Riskitekijät on usein luokiteltu yksilön ominaisuuksiin, perhetekijöihin ja ympäristötekijöihin, kuten vertaissuhteisiin ja kouluun liittyviin tekijöihin sekä asuinympäristöön. Yksilöllisinä riskitekijöinä pidetään erilaisia neurologisia ongelmia ja oppimisvaikeuksia, voimakasta temperamenttia, ylivilkkautta, aggressiivisuutta, impulsiivisuutta sekä uhmakkuutta. (Haapasalo 2006, 123–124.) Lisäksi muiden kiusaamista on pidetty riskitekijänä nuorena alkavalle rikoskäyttäytymiselle

(Farrington 2003, 224). Perhetason riskitekijät liittyvät joko vanhempien ongelmiin tai perheen rakenteeseen ja toimintaan (Elonheimo 2010, 24). Esimerkiksi väkivaltaiset kasvatuskäytännöt tai kaltoinkohtelu voivat suoraan lisätä riskiä rikoskäyttäytymiseen, kun taas esimerkiksi perheen heikko taloudellinen asema tai vanhempien mielenterveysongelmat voivat epäsuorasti tai välillisesti lisätä rikoskäyttäytymisen riskiä (Haapasalo 2006, 125). Vertaissuhteisiin liittyväksi riskitekijäksi on tunnistettu esimerkiksi vertaisten rikollinen toiminta (Baz & Fernández-Molina 2017, 245). Kouluun liittyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi huono koulumenestys ja alhainen motivaatio koulunkäyntiin (Herrenkohl ym. 2000, 177). Yksittäisten riskitekijöiden sijaan eri ongelmien yhtäaikainen esiintyminen lisää rikoskäyttäytymisen todennäköisyyttä (Elonheimo 2010, 23). Rikoskäyttäytymisen ehkäisyyn tähtäävien interventioiden tulisi kohdentua keskeisiin riskitekijöihin (Haapasalo 2006, 148).

Rikollisuudelta suojaavia tekijöitä tunnistamalla ja niitä vahvistamalla voidaan ehkäistä rikoskäyttäytymistä (Farrington & Welsh 2006, 17; Haapasalo 2017, 346). Suojaavilla tekijöillä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, jotka vähentävät todennäköisyyttä tehdä rikoksia (Farrington & Welsh 2006, 23). Psykkinen vastustus, sopeutumiskyky ja resilienssi mainitaan usein suojaavien tekijöiden yhteydessä. Suojaaviksi yksilötekijöiksi on tunnistettu erilaisia henkilökohtaisia voimavaroja, kuten tunne-elämän vakaus, sosiaalinen älykkyys ja kypsyyt. (Elonheimo 2010, 25.) Perheeseen liittyviksi suojaaviksi tekijöiksi on tunnistettu turvallinen kasvuympäristö, pysyvä kiintymyssuhde ja hyvät kasvatuskäytännöt. Suojaaviksi ympäristötekijöiksi voidaan katsoa esimerkiksi osallisuus sellaisiin yhteisöihin, joissa rikosten tekemiseen suhtaudutaan kielteisesti. Myönteiset elämäntapahtumat voivat kompensoida riskitekijöiden vaikutusta ja monet suojaavat tekijät voivat olla riskitekijöiden vastakohtia. Lapsiperheiden varhainen tukeminen ja riittävän pitkään jatkuvat interventiot voidaan nähdä rikollisuudelta suojaavina tekijöinä. (Haapasalo 2006, 146–148.) Rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävien interventioiden kohderyhmänä ovat usein heikossa sosioekonomisessa asemassa elävät perheet. Suojaavia tekijöitä vahvistamalla on mahdollista lieventää riskitekijöiden vaikutusta ja sitä kautta vähentää nuorten rikoskäyttäytymistä. (Haapasalo 2017, 346.)

Suomelle ja muille Pohjoismaille ominainen piirre nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttumisessa on rikosoikeudellisen instituution ja sosiaalioikeudellisen instituution toimiminen toisistaan erillään (Harrikari 2006, 253). Nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttumisessa painotetaan lähtökohtaisesti joko oikeusmallia tai huoltomallia. Oikeusmallissa nuoren rikoskäyttäytymistä katsotaan rikosoikeudellisten periaatteiden kautta ja huomio kiinnittyy ensisijaisesti nuoren rikolliseen tekoon. Oikeusmallissa painottuu rankaiseminen ja normien vastaisen toiminnan osoittaminen. Nuoren rikollisen teon mahdollisten seurausten arviointi kuuluu tuomioistuimen toimijoille. Huoltomallissa

lähtökohtana ovat alaikäisten tarpeet sekä hyvinvointi. Huoltomallissa huomio kohdistetaan rikollisen teon taustalla oleviin sosiaalisiin tekijöihin ja ongelmiin, jotka ovat vaikuttaneet nuoren rikoskäyttäytymiseen. Nuoren tuen tarvetta arvioivat ensisijaisesti sosiaalityön ammattilaiset. (Harrikari 2006, 251; Marttunen 2008, 5.) Suomessa nuorten rikoksiin puuttumisen periaatteet perustuvat pitkälti huoltomalliin (Pekkarinen ym. 2019, 21).

Nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttumisessa korostuu rikosoikeudellinen prosessi, jossa keskitytään lainvastaisiin tekoihin, ja lastensuojelu, joka vastaa lasten oikeuksien toteutumisesta ja turvallisista kasvuolosuhteista (Pekkarinen ym. 2019, 23). Nuorten rikollisen toiminnan käsittelyssä on mukana eri viranomaistahoja kuten, poliisi, syyttäjä, tuomioistuin, rikosseuraamuslaitos ja lastensuojelu. Viranomaisten työnjaossa nuorten rikosten käsittelystä vastaavina viranomaistahoina lastensuojelu ja yleiset tuomioistuimet toimivat toisistaan riippumattomina. (Marttunen 2008, 10.) Nuorten tekemästä rikoksesta seuraa rikosilmoitus tai poliisin konsultaatio sekä lastensuojeluilmoitus. Näistä käynnistyy kaksi toisistaan erillistä prosessia, jotka ovat eri viranomaistoimijoiden vastuulla. Nuorien rikostentekijöiden kohdalla painotetaan huoltoa, mutta nuoren tekemästä rikoksesta voi seurata myös rikosoikeudellinen prosessi. (Pekkarinen ym. 2019, 23.) Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä eli alle 15-vuotiaille rikoskäyttäytymisestä ei koidu erillistä rikosoikeudellista prosessia. Alle 15-vuotiaat rikosentekijät ovat kuitenkin vahingonkorvauslain (412/1974) mukaisessa vahingonkorvausvastuussa ja heihin voidaan kohdistaa muita viranomais toimia. (Marttunen & Salmi 2009, 205.) Nuorten rikollisuuteen puuttumisessa painotetaan viranomaisyhteistyötä ja moniammatillista työtettä. Lastensuojelun toimenpiteet ja rikosoikeudellinen prosessi ovat tämän myötä lähentymässä toisiaan. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 348.)

Suomessa nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttuminen ei perustu yksittäisiin interventioihin vaan pääasiallisesti laajoihin peruspalveluihin sekä keskeisiin toimintamalleihin. Ankkuritoiminta on yksi keskeinen toimintamalli nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttumisessa Suomessa. Ankkuritoiminta perustuu monialaiseen viranomaisyhteistyöhön, jonka tarkoituksena on puuttua nuorten rikoskäyttäytymiseen nopeasti ja, jossa puuttuminen painottuu nuorten tekemiin lieviin rikoksiin. (Pekkarinen ym. 2019, 21–22.) Ankkuritoiminnassa on mukana eri ammattihenkilöitä, kuten poliiseja ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia, jotka työskentelevät samassa työtilassa (Moilanen ym. 2018, 14). Nuorten rikoskäyttäytymiseen puuttuminen on integroitu osaksi useiden eri palveluiden käytäntöjä, ja käytännöt sekä toimintamallit vaihtelevat alueittain. Ankkuritoiminnan lisäksi hyvinvointialueilla toteutetaan erilaisia näpistelijöiden puhutusmalleja ja katusovittelutoimintaa. (Hästbacka & Haikkola 2019a, 66–67.) Nämä toimintamallit eivät kuitenkaan tavoita toistuvasti rikoksia tekevien nuorten ryhmää. Rikosprosessiin ja nuorten tukemiseen liittyviä jo olemassa olevia

puuttumisen malleja on täydennetty oikeusministeriön työryhmän kehittämällä rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallilla. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin tavoitteena on puuttua nuorten vakavaan ja toistuvaan rikollisuuteen sovittamalla yhteen eri viranomaistoimijoiden sekä ennaltaehkäiseviä palveluita tuottavien tahojen toimenpiteet koordinoitusti niin, että nuoren yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduksi ja kokonaisvastuu nuoren tilanteesta on yhdellä työntekijällä. Toimintamallin on tarkoitus tavoittaa sellaiset nuoret, jotka ovat jääneet varhaisen puuttumisen ja sosiaalipalveluiden ulkopuolelle. (Sambou & Piispa 2019, 8–10.)

Rikosoikeudellisissa käytännöissä nuoret ovat erityisasemassa suhteessa aikuisiin. Erityisasema näkyy esimerkiksi rikosoikeudellisen vastuun ikärajaan sekä rikosseuraamusikäntöjen eriytyemisestä nuorien rikostentekijöiden kohdalla. (Harrikari 2006, 249.) Nuorille tuomitut rangaistukset ovat esimerkiksi pituuden ja määrän suhteen lievempiä kuin aikuisille. Nuorille tuomittavista rangaistuksista yleisimpiä ovat erilaiset sakkorangaistukset. Toiseksi yleisimpiä nuorille tuomittavia rangaistuksia ovat ehdolliset vankeusrangaistukset. Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmista rikoksista. Ehdottomaan vankeuteen tuomittujen nuorten osuus on marginaalinen, mutta on tärkeää ottaa huomioon, että lastensuojelun laitossijoituksiin johtavista toimista osa perustuu nuorten rikoskäyttäytymiseen. (Marttunen 2009, 415–417.) Nuorten kohdalla sijoitusten taustalla onkin usein juuri rikollisuus (Kestilä ym. 2012, 35). Yhtenä rikosprosessin vaihtoehtona nuorille rikosentekijöille on suositeltu sovittelua. Sovittelulla tarkoitetaan lakisääteistä palvelua, jolla pyritään rikoksen osapuolten väliseen dialogiin ja sovintoon sekä vastuunottoon, sosiaaliseen selviytymiseen ja uhrin aseman helpottamiseen. (Hästbacka & Haikkola 2019b, 89–90.) Nuorille on käytössä myös erillinen nuorisorangaistus, jonka asema rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä on marginaalinen. Nuorisorangaistuksen sisältö suunnitellaan nuoren tarpeita vastaavaksi. Nuorisorangaistukseen sisältyy valvontatapaamisia, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä nuorten ohjausta ja tukemista. (Marttunen 2006, 299–302.) Lisäksi nuorille voidaan tehdä seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös, josta tulisi välittää tieto sosiaaliviranomaisille (Marttunen 2009, 406–407).

Vakava rikos on merkki lastensuojelun tarpeesta (Marttunen 2008, 4). Alaikäisen tekemä rikos voi velvoittaa lastensuojelulain (417/2007) mukaisiin toimiin (Marttunen & Salmi 2009, 205). Lastensuojelun toimien tulee aina perustua lapsen etuun (Kuula & Marttunen 2009, 1). Lastensuojelulaissa (417/2007 34.§) todetaan, että hyvinvointialueen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä lastensuojelun tarpeen ollessa ilmeinen. Lastensuojelulain (417/2007) mukaisista toimista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijaisena on huostaanotto

(Marttunen & Salmi 2009, 205; Pekkarinen ym. 2019, 21). Avohuollon tukitoimiin sisältyy tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseksi, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- tai terapiapalveluita, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta, taloudellista tukea ja muita lasta sekä perhettä tukevia palveluita (lastensuojelulaki 417/2007 36.§). Nuoren rikoskäyttäytymiseen pyritään puuttumaan lastensuojelussa erilaisin keinoin, joita ovat käytännössä esimerkiksi ohjaus ja neuvonta, keskustelutuki, perhetyö, tukihenkilötoiminta, palveluihin ohjaaminen sekä yhteistyö poliisin, opetustoimen, terveydenhuollon ja muiden tärkeiden tahojen kanssa. Lastensuojelulla on korostunut merkitys alaikäisten rikollisuuteen puuttumisessa, mutta sosiaalityön kentällä on todettu olevan myös puutteellinen tietämys siitä, mitä rikoksia tehneiden nuorten kohdalla lastensuojelu käytännössä on. (Kuula & Marttunen 2009, 2.)

4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani tavoitteena on selvittää kiusaamisen taustatekijöitä ja nuorten rikoskäyttäytymisen yhteyttä kiusaamiseen, jota on tässä tutkielmassa tutkittu poikkileikkausasetelmassa. Tarkastelu on rajattu koskemaan muita kiusaavia 15–17-vuotiaita nuoria.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitkä taustatekijät ovat yhteydessä muiden kiusaamiseen?
- 2) Miten nuorten rikoskäyttäytyminen on yhteydessä muiden kiusaamiseen?

4.2 Nuorisorikollisuus 2020 -aineisto

Tutkielmani aineistona on Markus Kaakisen ja Anna Raesten vuonna 2020 Nuorisorikollisuus 2020 (FDS3717) -kyselylomakkeella kerätty aineisto. Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti on jo 25 vuoden ajan kerännyt säännöllisesti tietoa nuorten rikoskäyttäytymisestä (Kaakinen & Näsi 2021a, 9). Nuorisorikollisuuskyselyitä on toteutettu säännöllisesti vuodesta 1995 alkaen ja vuoden 2020 nuorisorikollisuuskysely on järjestyksessään yhdeksäs. Kyselyt on suunnattu suomalaisten koulujen yhdeksäsluokkalaisille eli pääsääntöisesti 15–16-vuotiaille nuorille, ja ne muodostavat kansallisesti kattavan kuvan nuorten rikoskäyttäytymisen sekä uhrikokemusten yleisyydestä ja näissä tapahtuneista muutoksista. (Kaakinen & Näsi 2021c, 2.) Nuorisorikollisuuskyselyt ovat yksi vakiintuneimmista kouluissa toteutettavista kyselyistä ja niiden tavoitteena on tuottaa tietoa nuorten rikoskäyttäytymisestä ja rikoksen uhriksi joutumisesta sekä näiden piirteistä ja kehityksestä (Ellonen 2022, 71). Nuorisorikollisuuskyselyissä tarkastellaan myös missä määrin nuorten tekemät rikokset ovat tulleet poliisin tietoon, mitä motiiveja rikosten taustalla on ja mitä niistä on nuorille seurannut. Poliisin ja muiden viranomaisten tietoon tulee vain pieni osa rikoksista, joita nuoret tekevät. (Kaakinen & Näsi 2021c, 2.) Tästä syystä viranomaisten rikollisuustilastot luovat varsin harhaanjohtavan kuvan nuorisorikollisuuden määrästä (Ellonen 2022, 71). Itse ilmoitettu rikollisuus on luotettava tapa tutkia nuorten rikoskäyttäytymistä, koska sen avulla pystytään tavoittamaan myös sellainen osa nuorten rikollisuudesta, joka ei ole viranomaisten tiedossa (Kaakinen & Näsi 2021a, 9).

Nuorisoriikollisuus 2020 -aineistossa on kartoitettu yhdeksäsluokkalaisten rikoskäyttäytymistä sekä uhrikokemuksia. Aineistossa kartoitettuja tekoja ovat luvaton poissaolo koulusta, vahingonteot, varkaudet, väkivalta, aseiden mukana pitäminen, seksuaalinen häirintä, eläinten kaltoinkohtelu ja päihteiden käyttäminen sekä rattijuopumus. Aineistossa on kartoitettu myös nuorten kokemuksia koulukiusaamisesta ja nettikiusaamisesta. Nuorisoriikollisuus 2020 -aineisto kerättiin tammi-toukokuussa itsetäytettävänä strukturoituna verkkolomakkeena. Aineistossa mukana olevat koulut poimittiin ositetun ryväsotannan avulla. Koulujen koko sekä alueellinen sijainti otettiin otantamenetelmässä huomioon Tilastokeskuksen kaupunki-maaseutu-alueuokituksen mukaan. Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselyn täyttämiseen varattiin kokonainen oppitunti eli 45 minuuttia. Aineiston taustamuuttujia ovat vastaajan ikä, sukupuoli, asumisvuodet nykyisellä paikkakunnalla, sisarusten määrä, synnyinmaa, kotona puhuttu kieli, perheen taloudellinen tilanne ja kummankin vanhemman työmarkkina-asema. Aineistossa on kartoitettu vastaajien koulumenestystä, tulevaisuuden suunnitelmia, perhettä, asuinympäristöä, koulun ilmapiiriä, vapaa-aikaa, kaveripiiriä sekä suhdetta vanhempiin. Aineistossa kartoitettiin myös vastaajien näkemyksiä ja mielipiteitä erilaisiin teemoihin liittyen. Lisäksi aineistossa vastaajilta on kartoitettu sitä, että ovatko he halunneet vastata todenmukaisesti. Aineistossa on yhteensä 492 muuttujaa sekä 5674 havaintoa ja aineiston vastausprosentti on 78. Painokertoimena on analyysipaino, joka huomioi sekä otanta-asetelman että vastauskadon. (Kaakinen & Raeste 2020.)

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen osallistuminen perustuu nuoren antamaan informoituun suostumukseen. Nuorisoriikollisuuskyselyn aluksi kerrotaan kyselyn tarkoituksesta. Kyselylomakkeen tuottaman tutkimusaineiston käyttötarkoituksena on tehdä tieteellistä tutkimusta nuorten elämästä ja turvallisuudesta. Tutkimukseen vastaaminen on vapaaehtoista, se tapahtuu luottamuksellisesti eikä vastaajilta kerätä suoria tunnistetietoja. Vastaajien on myös mahdollista kieltäytyä osallistumasta ja osallistuminen on mahdollista keskeyttää. Vastaajilla on oikeus kysyä lisätietoa tutkimuksesta. Tieteen eettisten käytäntöjen ja periaatteiden kerrotaan sitojan aineistoa käsitteleviä tutkijoita. Vastaajille on annettu mahdollisuus tutustua tarkemmin tutkimuksen tietosuojailmoitukseen ennen vastaamista. Vastaajia on informoitu siitä, että aineisto tallennetaan myöhemmin Tietoarkistoon. (Kaakinen & Raeste 2020.)

4.3 Aineiston rajaaminen ja muuttujamuunnokset

Tutkielmani tavoitteeseen nähden koko Nuorisoriikollisuus 2020 -aineiston käyttö ei ole mielekästä ja tästä syystä olen rajannut tarkasteluni koskemaan vain tiettyjä kyselylomakkeessa esiintyviä kysymyksiä, jotka mittaavat tutkielmani tutkimuskysymysten kannalta olennaisia muuttujia. Nuorisoriikollisuus 2020 -aineistossa muiden kiusaamista on kartoitettu neljällä kysymyksellä (ks. Liite 1). Kiusaamista on kartoitettu koulukiusaamisen ja nettikiusaamisen osalta sekä sen osalta, onko kiusaamista tapahtunut koko elinaikana tai viimeisen vuoden aikana. Vastausvaihtoehdot ovat dikotomisia.

Olen valinnut analyysiini tarkasteltavaksi Nuorisoriikollisuus 2020 -aineistosta erilaisia muuttujia selvittääkseni, mitkä taustatekijät ovat yhteydessä muiden kiusaamiseen. Valitut taustamuuttujat on jaoteltu tutkielmani teoreettisen osion perusteella yksilö-, perhe- sekä ympäristötekijöihin. Yksilötekijöistä tutkin sukupuolen, synnyinmaan, itsekontrollin, itsearvioidun onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden yhteyttä kiusaamiseen. Perhetekijöistä tutkin asumismuodon, vanhempien työmarkkina-aseman, perheen taloudellisen tilanteen, vanhempien kontrollin ja lapsi-vanhempisuhteen yhteyttä kiusaamiseen. Ympäristötekijöistä tutkin asuin ympäristön ja koulu ympäristön yhteyttä kiusaamiseen. Analyysiani varten olen tehnyt alkuperäisistä taustatekijöitä mittaavista muuttujista muuttujamuunnoksia, kuten luonut summamuuttujia ja luokitellut muuttujia uudelleen yhdistämällä niiden luokkia. Olen muodostanut summamuuttujia itsekontrollia, vanhempien kontrollia, lapsi-vanhempisuhdetta, asuin ympäristöä ja koulu ympäristöä mittaavista muuttujista. Olen tarkistanut summamuuttujien reliabiliteetin ennen summamuuttujien muodostamista Cronbachin alfan avulla. Cronbachin alfa voi saada arvoja nollan ja yhden väliltä. Summamuuttujia muodostettaessa Cronbachin alfa -kertoimen arvon oletetaan olevan suurempi kuin 0,6, jotta summamuuttujan voidaan todeta olevan reliaabeli. (Valli 2015.) Kutakin summamuuttujaa on tehty kaksi, joista toinen on jätetty laajalle asteikolle ja toinen on palautettu alkuperäiselle asteikolle. Olen uudelleenluokitellut itsekontrollia, lapsi-vanhempisuhdetta, vanhempien kontrollia, asuin ympäristöä ja koulu ympäristöä mittaavat summamuuttujat, jotka on palautettu alkuperäiselle asteikolle. Lisäksi olen tehnyt uudelleenluokittelut onnellisuutta, elämään tyytyväisyyttä, asumismuotoa, vanhempien työmarkkina-asemaa ja perheen taloudellista tilannetta mittaaville muuttujille.

Yksilötekijöistä aineistossa on kartoitettu sukupuolta vastausvaihtoehdoilla tyttö, poika ja muu. Synnyinmaan osalta vastaaja on voinut vastata syntyneensä joko Suomessa tai muualla. Itsekontrollia on kartoitettu yhteensä 12 kysymyksellä. Vastausvaihtohtona kysymykseen on 4-luokkainen Likert-

asteikko, jossa täysin eri mieltä saa arvon 1 ja täysin samaa mieltä saa arvon 4. Itsekontrollia mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,867. Itsekontrollia mittaava laaja summamuuttuja saa arvoja välillä 12–48, missä pienimmät arvot tarkoittavat korkeaa itsekontrollia ja suurimmat arvot alhaista itsekontrollia. Alkuperäiselle asteikolle palautettu summamuuttuja on uudelleenluokiteltu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa korkeaa itsekontrollia ja arvo 2 tarkoittaa alhaista itsekontrollia.¹ Onnellisuutta kartoittavaan kysymykseen vastausvaihtoehtona on 6-luokkainen Likert-asteikko, jossa erittäin onnellinen saa arvon 1 ja erittäin onneton saa arvon 6. Onnellisuutta mittaava muuttuja on uudelleenluokiteltu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa onnellista ja arvo 2 onnetonta.² Elämään tyytyväisyyttä kartoittavaan kysymykseen vastausvaihtoehtona on 6-luokkainen Likert-asteikko, jossa erittäin tyytyväinen saa arvon 1 ja erittäin tyytymätön saa arvon 6. Myös elämään tyytyväisyyttä mittaava muuttuja on uudelleenluokiteltu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa tyytyväistä ja arvo 2 tyytymätöntä.³ Yksilötekijöitä koskevat tarkat kysymykset aineistossa ja niiden vastausvaihtoehdot on koottu erilliseen liitteeseen (ks. Liite 2).

Perhetekijöistä aineistossa on kartoitettu asumista, johon vastausvaihtoehtoja on yhdeksän. Asumismuotoa mittaavasta muuttujasta on tehty muuttujien luokkia yhdistämällä viisiluokkainen muuttuja. Vanhempien työmarkkina-asemaa on kartoitettu kahdella kysymyksellä, joissa vastausvaihtoehtoja on kahdeksan. Vanhempien työmarkkina-asemaa mittaavista muuttujista on tehty luokkia yhdistämällä viisiluokkaisia muuttujia ja vastausvaihtoehto 8 ”*en tiedä*” on merkattu puuttuvaksi tiedoksi. Perheen taloudellista tilannetta kartoitettavaan kysymykseen vastausvaihtoehtona on 7-luokkainen Likert-asteikko, jossa paljon huonompi saa arvon 1 ja paljon parempi saa arvon 7. Perheen taloudellista tilannetta mittaava muuttuja on uudelleenluokiteltu kolmeluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa heikompa taloudellista tilannetta kuin keskimäärin, arvo 2 tarkoittaa samaa taloudellista tilannetta kuin keskimäärin ja arvo 3 tarkoittaa parempaa taloudellista tilannetta kuin keskimäärin.⁴ Lapsi-vanhempisuhdetta on kartoitettu yhteensä viidellä väittämällä ja vastausvaihtoehtona on 4-luokkainen Likert-asteikko, jossa erittäin paljon saa arvon 1 ja ei lainkaan saa arvon 4. Lapsi-vanhempisuhdetta mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,892. Lapsi-vanhempisuhdetta mittaava laaja summamuuttuja saa arvoja välillä 5–20, missä pienimmät arvot tarkoittavat läheistä suhdetta ja suurimmat arvot etäistä suhdetta.

¹ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1 sekä 2 ja arvoon 2 sisällytetty arvot 3 sekä 4.

² Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1–3 ja arvoon 2 on sisällytetty arvot 4–6.

³ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1–3 ja arvoon 2 on sisällytetty arvot 4–6.

⁴ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1–3, arvoon 2 on sisällytetty arvo 4 ja arvoon 3 on sisällytetty arvot 5–7.

Alkuperäiselle asteikolle palautettu summamuuttuja on uudelleenluokiteltu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa läheistä lapsi-vanhempisuhdetta ja arvo 2 tarkoittaa etäistä lapsi-vanhempisuhdetta.⁵ Vanhempien kontrollia on kartoitettu yhteensä kuudella väittämällä ja vastausvaihtoehtona on 5-luokkainen Likert-asteikko, jossa ei koskaan saa arvon 1 ja aina saa arvon 4. Vanhempien kontrollia mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,871. Vanhempien kontrollia mittaava laaja summamuuttuja saa arvoja välillä 6–30, missä pienimmät arvot tarkoittavat matalaa kontrollia ja suurimmat arvot korkeaa kontrollia. Alkuperäiselle asteikolle palautettu summamuuttuja on uudelleenluokiteltu kolmiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa matalaa kontrollia, arvo 2 tarkoittaa kohtalaista kontrollia ja arvo 3 tarkoittaa korkeaa kontrollia.⁶ Perhetekijöitä koskevat tarkat kysymykset aineistossa ja niiden vastausvaihtoehdot on koottu erilliseen liitteeseen (ks. Liite 3).

Ympäristötekijöistä aineistossa vastaajien asuinympäristöä ja kouluympäristöä on kumpaakin kartoitettu neljällä kysymyksellä. Vastausvaihtoehtona kaikkiin kysymyksiin on 5-luokkainen Likert-asteikko, jossa ei koskaan saa arvon 1 ja todella usein saa arvon 5. Asuinympäristöä sekä kouluympäristöä mittaavista muuttujista on molemmissa tehty uudelleenkuodaus käänteisesti kahdelle muuttujalle, jotta summamuuttujia voidaan tulkita oikein. Cronbachin alfa -kertoimen arvo on asuinympäristöstä muodostetun summamuuttujan kohdalla 0,612 ja kouluympäristöstä muodostetun summamuuttujan kohdalla 0,677. Asuinympäristöä mittaava laaja summamuuttuja saa arvoja välillä 4–20, missä pienimmät arvot tarkoittavat huonoa asuinympäristöä ja suurimmat arvot hyvää asuinympäristöä. Alkuperäiselle asteikolle palautettu summamuuttuja on uudelleenluokiteltu kolmiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa huonoa asuinympäristöä, arvo 2 tarkoittaa kohtalaista asuinympäristöä ja arvo 3 tarkoittaa hyvää asuinympäristöä.⁷ Kouluympäristöä mittaava laaja summamuuttuja saa myös arvoja välillä 4–20, missä pienimmät arvot tarkoittavat huonoa kouluympäristöä ja suurimmat arvot hyvää kouluympäristöä. Alkuperäiselle asteikolle palautettu summamuuttuja on uudelleenluokiteltu kolmiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 tarkoittaa huonoa kouluympäristöä, arvo 2 tarkoittaa kohtalaista kouluympäristöä ja arvo 3 tarkoittaa hyvää kouluympäristöä.⁸ Ympäristötekijöitä koskevat tarkat kysymykset aineistossa ja niiden vastausvaihtoehdot on koottu erilliseen liitteeseen (ks. Liite 4).

⁵ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1 sekä 2 ja arvoon 2 sisällytetty arvot 3 sekä 4.

⁶ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1 sekä 2, arvoon 2 on sisällytetty arvo 3 ja arvoon 3 on sisällytetty arvot 4 sekä 5.

⁷ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1 sekä 2, arvoon 2 on sisällytetty arvo 3 ja arvoon 3 on sisällytetty arvot 4 sekä 5.

⁸ Arvoon 1 on sisällytetty alkuperäisen muuttujan arvot 1 sekä 2, arvoon 2 on sisällytetty arvo 3 ja arvoon 3 on sisällytetty arvot 4 sekä 5.

Nuorisrikollisuus 2020 -aineistosta olen valinnut analyysiini erilaisia rikoskäyttäytymistä mittaavia muuttujia selvittääkseni, miten nuorten rikoskäyttäytyminen on yhteydessä kiusaamiseen. Rikollisuus voidaan jakaa karkeasti kahteen eri kategoriaan: henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin ja omaisuuteen kohdistuviin rikoksiin. Henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ovat erilaiset väkivaltarikokset, kuten pahoinpitely ja tappo. Ryöstö luokitellaan myös henkeen ja terveyteen kohdistuvaksi rikokseksi, koska siinä uhataan toista henkilöä väkivallalla. Omaisuuteen kohdistuvilla rikoksilla tarkoitetaan toisen omaisuuteen kajoamista tai sen vahingoittamista ja niitä ovat esimerkiksi varkaus ja murto. (Ferro 2003, 9.) Kriminologisessa tutkimuksessa rikollisuutta jaotellaan verrattain harvoin ja silloin kun sitä jaotellaan, erottelu on perustunut lähinnä väkivalta- sekä omaisuusrikollisuuteen ja muuhun rikollisuuteen (Elonheimo 2010, 27). Analyysiani varten olen muodostanut summamuuttujia eri rikoslajeja mittaavista muuttujista ja jaotellut ne koskemaan nuorten väkivalta-, omaisuus- ja muuta rikollisuutta. Summamuuttujat on palautettu alkuperäiselle asteikolle.

Tässä tutkielmassa väkivaltarikoksiin on sisällytetty tappeluun osallistuminen, pahoinpitely ja ryöstö tai ryöstön yritys, joita on kartoitettu aineistossa kolmella kysymyksellä. Väkivaltarikollisuutta mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,618. Omaisuusrikoksiin on sisällytetty vahingonteko, varkaus ja murto, joita on kartoitettu aineistossa viidellä kysymyksellä. Omaisuusrikollisuutta mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,673. Muihin rikoksiin on sisällytetty aseiden kantaminen, huumausainerikokset, seksuaalirikos ja liikennesrikoksista rattijuopumus, joita on kartoitettu aineistossa viidellä kysymyksellä. Muuta rikollisuutta mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa -kertoimen arvo on 0,643. Kaikkien kysymysten vastausvaihtoehdot ovat dikotomisissa. Nuorten rikoskäyttäytymistä koskevat tarkat kysymykset aineistossa ja niiden vastausvaihtoehdot on koottu erilliseen liitteeseen (ks. Liite 5).

Nuorisrikollisuus 2020 -aineisto mahdollistaa sekä kiusaamisen että nuorten rikoskäyttäytymisen tarkastelun koko elinajalta ja viimeisen vuoden ajalta. Tutkielmani analyysissä tarkastelen niitä nuoria, jotka ovat kertoneet kiusanneensa muita tai tehneensä rikollisen teon joskus elämänsä aikana. Kiusaamisen osalta otan kuvailevaan analyysiin mukaan myös viimeisen vuoden aikana tapahtuneen kiusaamisen. Muissa kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä tarkastelen koko elinaikana tapahtunutta kiusaamista ja rikoskäyttäytymistä.

4.4 Kriittinen realismi tutkimusmetodologisena lähtökohtana

Kriittinen realismi voi toimia tutkimuksen tieteenfilosofisena taustana tai metateoriana, mikä auttaa sopivan teoreettisen viitekehyksen ja metodologisen menettelyn kehittämässä (Kuusela 2006, 13). Tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta luo tutkimukselle perustaa ja määrittää tutkimuksen tavoitteita, toteutusta sekä tuloksia (Puusa & Julkunen 2020, 27). Kriittisessä realismissa painotetaan teorian välttämättömyyttä, tutkimuskohteen käsitteellistämistä ja kerrostunutta käsitystä todellisuudesta (Kuusela 2006, 10). Sosiaalityössä tarvitaan teorioita tekemään yhteiskunnalliset rakenteet näkyviksi (Mäntysaari 2006, 149). Sosiaalityössä kriittisen realismin teoriasuuntausta voidaan käyttää apuna sosiaalityössä kohdattavien ilmiöiden metateoreettiseen ymmärtämiseen (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 183). Siinä on oleellista teoreettisen analyysin tuottama kriittisyys ja tutkimustuloksista johdettavat yleistettävissä olevat väitteet (Danermark ym. 2019, 1; Mäntysaari 2006, 160). Kriittisen realismin tavoitteena on herättää keskustelua sosiaalityöiden ontologiasta eli siitä mitä on olemassa, ja epistemologiasta eli miten tietoa on mahdollista saada. Ontologisen ja epistemologisen tarkastelun ajatus on se, että perustellut näkemykset sosiaalisen todellisuuden toiminnasta luovat edellytykset todellisuuden ilmiöiden selittämiseksi ja lopulta teorian muotoilulle. (Kuusela 2006, 10–11.)

Tutkimuksen kohteena kriittisessä realismissa on yksilön toimijuus vuorovaikutuksessa sitä mahdollistaviin ja toisaalta rajoittaviin sosiaalisiin rakenteisiin. Yksilön ja sosiaalisten rakenteiden välisen vuorovaikutussuhteen tunnistaminen ja ymmärtäminen ovat tutkimuksen keskiössä. (Houston 2010, 75.) Kriittisen realismin keinoin voidaan siis tutkia sellaisia rakenteita, jotka vaikuttavat yksilön nähtävissä ja havaittavissa olevan toiminnan takana. Se tarjoaa yksilön vastuuta korostavalle näkökulmalle vastapuhetta tuomalla esiin sosiaalisten rakenteiden vaikutuksia erilaisiin ilmiöihin. Näiden sosiaalisten rakenteiden ei kuitenkaan ajatella deterministisessä mielessä rajoittavan yksilöiden elämää vaan kriittinen realismi painottaa yksilöiden mahdollisuutta sosiaalisten rakenteiden uudistamiseen ja rakentamiseen. (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 184.) Kriittisen realismin suuntauksessa ajatellaan, että asioita ei tapahdu ilman syytä (Danermark ym. 2019, 216). Sosiaalityön tutkimuksessa on tärkeää tunnistaa sosiaalisia ongelmia, mutta samalla selvittää mistä ne kumpuavat ja miten niitä voidaan ehkäistä tai poistaa. Kriittisen realismin mukaan sosiaaliset ongelmat ovat todellisia ilmiöitä eivätkä vain sosiaalisesti rakentuneita konstruktioita. (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 191.) Siinä ajatellaankin, että sosiaalisten ongelmien synty on yleensä useamman kausaalisen mekanismin yhteisvaikutusta ja tämän todistaminen on tutkimuksen perustavanlaatuisen tehtävä (Danermark ym. 2019, 1; Töttö 2006, 61).

4.5 Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät

Kvantitatiivisten menetelmien peruslähtökohtana on numeerisen havaintoaineiston hankinta tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä (Jokivuori & Hietala 2014). Muuttujien mitta-asteikko on keskeinen määrittävä tekijä siinä, mitä kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä niiden kuvailussa ja analyysissa voidaan soveltaa. Muuttujat jaetaan kategoriin sekä jatkuviin muuttujiin ja mitta-asteikot edelleen luokittelu- eli nominaaliasteikkoon, järjestys- eli ordinaaliasteikkoon, välimatka- eli intervalliasteikkoon sekä suhdeasteikkoon. (Tähtinen ym. 2020, 31–33.) Luokitteluasteikollisten muuttujien arvoilla ei ole yksiselitteistä järjestystä ja niiden arvoista voidaan sanoa vain se, että ovatko ne samanlaisia vai erilaisia (Heikkilä 2017, 82). Tutkielmani analyysiin valitsemistani muuttujista muiden kiusaamista ja rikoskäyttäytymistä mittaavat muuttujat ovat luokitteluasteikollisia dikotomisia muuttujia. Järjestysasteikollisten muuttujien arvot voidaan laittaa mitattavan ominaisuuden mukaiseen luonnolliseen järjestykseen, mutta niiden etäisyyttä ei pystytä mittaamaan tarkasti (Heikkilä 2017, 81). Tutkielmani analyysiin valitsemistani muuttujista kiusaamisen taustatekijät ovat kaikki järjestysasteikollisia lukuun ottamatta sukupuolta, synnyinmaata, asumismuotoa ja vanhempien työmarkkina-asemaa mittaavia muuttujia, jotka ovat luokitteluasteikollisia. Järjestysasteikollisia muuttujia voidaan tulkita välimatka-asteikollisiksi muuttujiksi silloin, kun niistä muodostetaan summamuuttujia (Tähtinen ym. 2020, 32). Välimatka-asteikollinen muuttuja tarkoittaa sellaista muuttujaa, jonka mittausarvojen etäisyys toisistaan tunnetaan, mutta asteikolla ei ole yksi selitteistä nollakohtaa (Heikkilä 2017, 83).

Aloitan aineistoni analysoinnin kvantitatiivisilla deskriptiivisillä eli kuvailevilla menetelmillä. Kuvailevilla menetelmillä aineistoa järjestetään ja tiivistetään ymmärrettävään sekä selkeään muotoon ja kuvaillaan muuttujissa havaittuja sekä niiden välisiä jakaumia erilaisten tunnuslukujen avulla. Aineiston kuvailuun sopivat jakauman sijaintia ja hajontaa kuvaavat tunnusluvut sekä erilaiset frekvenssi- ja prosenttiosuudet. (Tähtinen ym. 2020, 91–92.) Kuvailevilla menetelmillä analysoin ja esittelen kiusaamista, valittuja taustatekijöitä sekä nuorten rikoskäyttäytymistä. Jakauman sijaintia ja hajontaa kuvaavista tunnusluvuista käytän keskiarvoa ja keskihajontaa. Keskiarvo saadaan jakamalla muuttujan arvojen summa muuttujan arvojen lukumäärällä ja keskihajonta kuvaa muuttujan arvojen hajaantumista suhteessa keskiarvoon. (Tähtinen ym. 2020, 103.) Yleisimpiä keinoja havaintoaineiston informaation tiivistämiseen ovat erilaiset jakaumataulukot, jossa esitetään muuttujien arvojen lukumääriä ja prosenttiosuuksia (Karjalainen 2010, 39). Käytän erilaisia jakaumataulukoita aineistoni kuvailuun havainnollistamisen tueksi.

Kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien avulla testataan tiettyjen perusjoukosta tehtyjen olettamusten eli hypoteesien paikkansapitävyyttä. Hypoteeseilla tarkoitetaan etukäteen asetettuja väittämiä tutkimuksen mahdollisista tuloksista. Tutkimusta suorittaessa asetetaan usein kaksi hypoteesia, jotka ovat nollahypoteesi H_0 ja vaihtoehtoinen hypoteesi H_1 . (Nummenmaa ym. 2019, 173.) Nollahypoteesilla ilmaistaan sitä, että tutkittavien muuttujien välillä ei ole yhteyttä tai ryhmien välillä ei ole eroa ja vaihtoehtoisella hypoteesilla sitä, että tutkittavien muuttujien välillä on yhteyttä tai ryhmien välillä on eroa. Kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä p-arvoa käytetään aineistoon liittyvän tulokinnan ja päätöksenteon riskitason arvioimiseen. P-arvo eli merkitsevyystaso tai todennäköisyysarvo ilmaisee sitä, että millä todennäköisyydellä tutkimusasetelmaan liittyvä nollahypoteesi hylätään virheellisesti. P-arvon tulkintaa käytetään siis arvioimaan sitä, kuinka suuri riski on tehdä virheellinen päätelmä perusjoukon suhteen. (Tähtinen ym. 2020, 40–41.) Tieteellisessä tutkimuksessa on määritetty yleisesti käytettäviä merkitsevyys- tai riskitasoja, joita ovat $p < ,05$ eli viiden prosentin riski virheelle, $p < ,01$ eli yhden prosentin riski virheelle ja $p < ,001$ eli 0,1 prosentin riski virheelle. Tuloksen voidaan todeta olevan tilastollisesti merkitsevä, kun p-arvo on alle määritetyn merkitsevyystason. (Nummenmaa ym. 2019, 175–176.) Tällöin nollahypoteesi H_0 hylätään ja vaihtoehtoinen hypoteesi H_1 astuu voimaan (Tähtinen ym. 2020, 40). Tässä tutkielmassa on käytössä 95 prosentin luottamustaso eli $p < ,05$, mitä pidetään yleisesti riittävän hyvänä (Heikkinen 2017, 40; Nummenmaa ym. 2019; 176; Tähtinen ym. 2020, 40). Tuloksia raportoitaessa esitetään myös testiin liittyvä vapausasteluku, joka osaltaan vaikuttaa p-arvoon. Vapausasteluku määräytyy käytettävän kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän perusteella. (Tähtinen ym. 2020, 41–42.)

Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät eivät itsessään kykene erottamaan vaikutusta ja syytä toisistaan, joten tutkijan tulee ratkaista se, mikä muuttuja on analyysissä selittävä ja mikä selitettävä. Ratkaisu voidaan tehdä muuttujien kausaalista suhdetta koskevan teorian pohjalta. (Töttö 2006, 67.) Tutkimusmenetelminä käytän ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä, keskiarvovertailuista Studentin t -testiä ja Mann-Whitneyn U -testiä sekä monimuuttujamenetelmistä logistista regressioanalyysia. Käytän ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä kiusaamisen ja sukupuolen, synnyinmaan, onnellisuuden, elämään tyytyväisyyden, asumismuodon, vanhempien työmarkkina-aseman sekä perheen taloudellisen tilanteen välisen yhteyden tutkimiseen. Käytän ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä myös nuorten rikoskäyttäytymisen ja kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen. Tutkin Studentin t -testillä ja Mann-Whitneyn U -testillä itsekontrollia, lapsi-vanhempisuhdetta, vanhempien kontrollia, asuinympäristöä sekä kouluympäristöä mittaavista muuttujista muodostettujen laajojen summamuuttujien ja kiusaamisen välistä yhteyttä. Logistisen regressioanalyysin avulla tutkin kiusaamisen ja sellaisten taustatekijöitä sekä nuorten rikoskäyttäytymistä mittaavien muuttujien

välistä yhteyttä, jotka ovat ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin sekä Studentin t -testin ja Mann-Whitneyn U -testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä muiden kiusaamiseen. Kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä käytän IBM SPSS Statistics 29.0 -ohjelmistoa.

Ristiintaulukoinnin avulla selvitetään kahden luokitellun muuttujan välistä yhteyttä (Heikkilä 2017, 198). Ristiintaulukoinnissa aineisto esitetään frekvensseinä ja prosentiosuuksina (Tähtinen ym. 2020, 166). Muuttujat esitetään taulukossa siten, että toinen asetetaan sarakkeille ja toinen riveille (Heikkilä 2017, 198). Ristiintaulukointia tulkittaessa käytetään kuitenkin usein vain prosentiosuuksia, koska eri ryhmien otoskoot eivät aina ole yhtä suuria (Tähtinen ym. 2020, 172). Esitän ristiintaulukoinneissa vain prosentiosuudet tulkinnan yksinkertaistamiseksi. Ristiintaulukointi voidaan tehdä silloin, kun käytettävien muuttujien luokittelut perustuvat tutkimusasetelmaan sekä esitettyihin hypoteeseihin ja ne ovat toisistaan riippumattomat, toisensa poissulkevat sekä tyhjentävät. Ristiintaulukointi yhdistettynä riippuvuuden merkitsevyyttä testaavaan χ^2 -testiin sopii monen tutkimusongelman käsittelyyn. (Tähtinen ym. 2020, 166.) χ^2 - testiä käytetään, kun halutaan testata riippuvatko kaksi luokitteluasteikollista muuttujaa toisistaan (Nummenmaa ym. 2019, 197). χ^2 -testissä tutkitaan havaittujen solufrekvenssien ja teoreettisten solufrekvenssien välisen eron tilastollista merkitsevyyttä ristiintaulukoinnin avulla. Teoreettisilla solufrekvensseillä tarkoitetaan sellaisia frekvenssejä, jotka saadaan, kun muuttujien jakaumat ovat samat tai muuttujat ovat riippumattomia toisistaan. Edellytyksenä χ^2 -testin käyttämiselle on, että otos on satunnaisotos ja, että solujen teoreettiset frekvenssit eivät ole liian pienet. (Tähtinen ym. 2020, 167.) Jokaisen teoreettisen frekvenssin tulee olla suurempi kuin yksi ja korkeintaan 20 prosenttia teoreettisista frekvensseistä voi olla pienempiä kuin viisi (Heikkilä 2017, 201). Vapausasteluku (df) χ^2 -testissä liittyy ristiintaulukoinnin solujen määrään. χ^2 -testin avulla voidaan tehdä päätelmiä muuttujien välisen yhteyden tilastollisesta merkitsevyydestä, mutta testi ei kerro yhteyden voimakkuudesta. (Tähtinen ym. 2020, 167–168.)

Erilaiset keskiarvojen vertailuun kehitetyt tilastolliset testit ovat yleisesti käytetyimpiä kvantitatiivisia menetelmiä. Keskiarvotestejä ovat parametriset sekä jakaumasta riippumattomat epäparametriset testit. Parametrisia testejä kannattaa käyttää, jos se on mahdollista, koska ne ovat huomattavasti tarkempia epäparametrisiin testeihin verrattuna. (Nummenmaa ym. 2019, 177–178.) Riippumattomien otoksien t -testiä käytetään kahden ryhmän välisten keskiarvoerojen vertaamiseen (Heikkilä 2017, 215; Nummenmaa ym. 2019, 186; Tähtinen ym. 2020, 120). Studentin t -testi on parametrinen testi ja sen käytön edellytyksenä on, että selitettävä muuttuja on kategorinen dikotominen muuttuja. Selittävän muuttujan tulee olla jatkuva joko välimatka- tai suhdeasteikollinen muuttuja. Myös Likert-asteikollisia muuttujia voidaan käyttää t -testissä. (Tähtinen ym. 2020, 120–

121.) Studentin t -testin käyttö edellyttää, että jatkuva muuttuja on likimain normaalisti jakautunut (Karjalainen 2010, 228). Normaalijakaumaa voidaan tutkia Kolmogorov-Smirnov- ja Shapiro-Wilk-testeillä (Heikkilä 2017, 221). Kolmogorov-Smirnov-testiä käytetään silloin, kun otoskoko on yli 50 (Tähtinen ym. 2020, 98). Muuttujien havaintoarvojen normaalijakaumaa voidaan tarkastella myös graafisesti histogrammin avulla (Karjalainen 2010, 222). Lisäksi t -testi edellyttää, että jatkuvan muuttujan populaatiovarianssien eli hajontojen tulee olla yhtä suuret eri ryhmissä, mikä voidaan todentaa Levenen testillä. Levenen testin p -arvon ollessa suurempi kuin 0,05 variansseja voidaan pitää yhtä suurina ja p -arvon ollessa pienempi kuin 0,05 t -testiä tulkitaan vaihtoehtoisella tavalla eli Welchin testillä, jonka tulos saadaan automaattisesti t -testin yhteydessä. (Tähtinen ym. 2020, 121–123.) Studentin t -testissä vapausasteet lasketaan otoskoon perusteella (Nummenmaa ym. 2019, 181). Mikäli käyttöedellytykset eivät täyty voidaan t -testin sijaan käyttää Mann-Whitneyn U -testiä, joka on yksi tehokkaimpia ei-parametrisia testejä (Heikkilä 2017, 218). Mann-Whitneyn U -testiä voidaan käyttää silloin, kun t -testin edellyttämä oletus muuttujien normaalijakaumasta ei ole voimassa (Nummenmaa ym. 2019, 193). Mann-Whitneyn U -testi soveltuu t -testin tavoin kahden ryhmän välisten erojen vertailuun. Mann-Whitneyn U -testin edellytyksenä on se, että vertailtavat ryhmät ovat toisistaan riippumattomia. (Tähtinen ym. 2020, 135.)

Logistinen regressioanalyysi soveltuu teorian kannalta olennaisten muuttujien vaikutusten tarkasteluun ja sen avulla pyritään löytämään useiden selittävien muuttujien joukosta ilmiötä parhaiten selittävät muuttujat (Metsämuuronen 2008, 114). Logistinen regressioanalyysi on käyttökelpoisiin silloin kun selitettävä muuttuja on dikotominen muuttuja, jota selitetään joukolla muuttujia (Jokivuori & Hietala 2014). Tällöin kyseessä on binäärilogistinen regressioanalyysi (Tähtinen ym. 2020, 207). Dikotomisesta muuttujasta täytyy aluksi muodostaa dummy-muuttuja. Dummy-muuttuja muodostetaan koodaamalla dikotominen muuttuja 0:lla ja 1:llä. (Heikkilä 2017, 223.) Logistisen regressioanalyysin edellytykset ovat joustavia. Selittävien muuttujien ei tarvitse noudattaa normaalijakaumaa ja selitettävän muuttujan ryhmissä voi olla eri suuruisia variansseja. Havaintojen on kuitenkin oltava keskenään riippumattomia ja selitettävän muuttujan on oltava lineaarisesti yhteydessä selittäviin muuttujiin. (Jokivuori & Hietala 2014.) Logistisessa regressioanalyysissä selittävät muuttujat voivat olla kategorisia muuttujia tai jatkuvia muuttujia, mutta ennen analyysia jatkuvat muuttujat muunnetaan kategorisiksi muuttujiksi (Metsämuuronen 2008, 114). Logistisen regressioanalyysin tavoitteena on pyrkiä löytämään muuttujia, joilla kyettäisiin selittämään luokkaan 1 kuulumisen todennäköisyyttä. Tulosten avulla voidaan arvioida jonkin tapahtuman todennäköisyyden riskiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä ennustaa havaintoyksikön kuulumista selitettävän muuttujan jompaankumpaan luokkaan. (Tähtinen ym. 2020,

207–208.) Lisäksi tulokset kertovat, mikä on yksittäisen selittävän muuttujan yhteys selitettävään muuttajaan, kun mallissa on otettu huomioon kaikki mukana olevat muuttajat (Kaakinen & Ellonen).

Logistisessa regressiossa analyysi etenee usein vaiheittain, mutta analyysia voidaan toteuttaa vain yhdellä askeleella, jolloin kaikki selittävät muuttajat otetaan yhtä aikaa mukaan analyysiin (Jokivuori & Hietala 2014). Logistisella regressioanalyysillä voidaan tutkia sellaisten muuttujien osuutta selittävinä tekijöinä, jotka ovat jo aiemmin todettu tärkeiksi (Metsämuuronen 2008, 115). Tässä tutkielmassa logistisiin regressioanalyysiin otetaan mukaan vain sellaiset selittävät muuttajat, jotka ovat aikaisempien kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien perusteella yhteydessä kiusaamiseen. Logistisessa regressiomallissa selitystasetta voidaan tulkita Nagelkerke -arvon avulla, joka vaihtelee nollan ja yhden välillä. Mitä suurempi Nagelkerke -arvo on, sen paremmin malli pystyy luokittelemaan havainnot oikein. (Jokivuori & Hietala 2014.) Mallin ja aineiston yhteensopivuutta logistisessa regressioanalyysissä voidaan testata myös Hosmer-Lemeshow testillä, jossa pieni p-arvo liittyy merkitsevään poikkeavuuteen tutkimusaineiston ja menetelmän välillä (Tähtinen ym. 2020, 210). Tutkimusaineiston ja logistisen regressiomallin yhteensopivuutta voidaan näiden lisäksi tulkita luokittelutaulukon avulla (Jokivuori & Hietala 2014). Logistisessa regressioanalyysissä tulee huomioida myös sen herkkyys multikollineaarisuudelle. Multikollineaarisuutta aiheuttavat selittävien muuttujien väliset liian suuret korrelaatiot, jolloin kaksi toisistaan voimakkaasti korreloitunutta muuttujaa saattavat molemmat tulla mukaan malliin, vaikka toinen selittävä muuttuja ei lisäisi mallin selitystasetta. (Metsämuuronen 2008, 116.) Multikollineaarisuuden tarkasteluun voidaan käyttää VIF-kerrointa. VIF-kertoimelle ei ole asetettu yksiselitteistä raja-arvoa, mutta usein käytössä oleva kynnyisarvo on 5–6. VIF-kertoimen neliöjuuren samaa arvo kertoo sen, kuinka moninkertaiseksi muuttujan keskivirheet kasvavat multikollineaarisuuden vuoksi. (Kaakinen & Ellonen.)

Logistisen regressioanalyysin avulla saadaan tietää kunkin muuttujan estimoidut regressiokertoimet ja kertoimien keskivirheet. Vaikutuksen suuntaa ilmaisee regressiokertoimen etumerkki eli negatiivinen kerroin pienentää luokkaan 1 kuulumisen riskiä ja positiivinen kerroin lisää sitä. (Tähtinen ym. 2020, 210.) Regressiokertoimen ja keskivirheen avulla voidaan laskea jokaiselle havainnolle yksilöllinen riski, joka tarkoittaa ilmiön ilmaantumisen todennäköisyyttä suhteessa ilmaantumattomuuteen (Jokivuori & Hietala 2014). Tätä riskiä kutsutaan myös riskisuhteeksi tai vetosuhteeksi (*odds ratio*). Odds ratio (OR) -lukujen avulla tulkitaan logistisen regressioanalyysin tulosta ja ilmaistaan kunkin selittävän muuttujan vaikutuksen voimakkuutta analyysissä. (Tähtinen ym. 2020, 211.)

4.6 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut tutkimuseettisen ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä yhteistyössä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön sisältyy menettelytapoja, joiden avulla hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta huolehditaan tieteellisessä toiminnassa. Hyvästä tieteellisestä käytännöstä vastaa jokainen tutkija, mutta vastuu kuuluu myös koko tiedeyhteisölle. (TENK 2023.) Suomessa jokaisella tieteenalalla tutkijoita ohjaavat yleiset eettiset periaatteet. Eettiset periaatteet sisältävät tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen, kunnioituksen aineellista sekä aineetonta kulttuuriperintöä ja luonnon monimuotoisuutta kohtaan sekä sen, että tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavana oleville yksilöille tai yhteisöille merkittäviä riskejä, haittoja tai vahinkoja. (TENK 2019, 7.) Kriminologian tutkimuksessa tärkeitä periaatteita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, tutkittavien vahingoittamisen välttäminen ja tutkittavien yksityisyys sekä tietosuoja (Kivivuori ym. 2018, 34). Lapsi- ja nuorisotutkimusta koskevat samat yleiset tutkimuseettiset normit, kuten muutakin tutkimusta, mutta kussakin tutkimuksessa määritellään eettisesti kestävä käytännöt tapauskohtaisesti (Rutanan & Vehkalahti 2021). Tutkimuksen yleisiä eettisiä periaatteita noudatetaan samalla tavalla alaikäisten kohdalla ja alaikäisten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystason mukaisesti. Yleensä alaikäisten tutkittavien huoltajia informoidaan tutkimuksesta. (TENK 2019, 9.) Vuoden 2020 nuorisoriikollisuuskyselyssä alaikäisten huoltajia on informoitu tutkimuksesta ja heille on annettu mahdollisuus halutessaan kieltää huollettavansa osallistuminen tutkimukseen (Kaakinen & Näsi 2021c, 3).

Vuoden 2020 nuorisoriikollisuuskysely on käynyt läpi Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnan ennakoarvion. Toimikunta on todennut, että Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimus on eettisesti hyväksyttävä sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamien ohjeiden mukainen. (Kaakinen & Näsi 2021c, 2.) Olen ladannut Nuorisoriikollisuus 2020 (FDS3717) -aineiston Aila Tietoarkistosta ja täyttänyt käyttölupahakemuksen, johon olen kirjannut käyttötarkoituksen sekä tutkielmani alustavan nimen ja lyhyen kuvauksen siitä. Olen sitoutunut noudattamaan aineistoa koskevia käyttöehtoja. Tutkielmassani käyttämäni aineisto on ollut käytössä vain Tietoarkistolle ilmoittamaani käyttötarkoitukseen eli pro gradu -tutkielmaani. Aineiston säilyttämisessä, käytössä ja siirtämisessä olen huolehtinut tietoturvallisuudesta sekä siitä, ettei aineisto ole ulkopuolisten ulottuvilla. Olen huolehtinut tietosuojanäkökulmista ja aineistoon liittyvien henkilöiden yksityisyydensuojasta koko tutkielman teon ajan. Aineiston alkuperäisiin tekijöihin olen viitannut asianmukaisesti ja olen noudattanut tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita.

Pro gradu -tutkielmani julkaisun jälkeen olen sitoutunut lähettämään Tietoarkistoon julkaisuni viitetiedot ja hävittämään aineiston asianmukaisesti.

Sosiaalityön tutkimuksen pyrkimyksenä on tehdä marginaalisten ryhmien ja ihmisten tilanteita näkyväksi sekä kiinnittää huomiota eriarvoisuutta luoviin käytäntöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin. Sosiaalityön tutkimuksen merkittävyys korostuu nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa eriarvoistuminen lisääntyy ja sosiaalityön tutkimuksella on oma paikkansa yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Enroos & Mäntysaari 2017, 13–14.) Tutkimuksen jokaisessa vaiheessa tehdään eettisiä valintoja ja jo tietyn tutkimusaiheen valitseminen sekä sen rajaaminen ovat eettisiä valintoja (Pohjola 2003, 59). Sosiaalityön tutkimuksessa aiheet ovat usein vaikeita, haastavia ja sensitiivisiä sekä myös tutkijalle emotionaalisesti raskaita. (Enroos & Mäntysaari 2017, 23–24.) Valitsemani tutkimusaihe on eettisesti latautunut ja se vaatii tutkimuseettisten lähtökohtien huolellista tarkastelua koko tutkimusprosessin ajan. Tutkielmani käsittelee vaikeita ja haastavia aiheita, jolloin niitä on käsiteltävä sensitiivisesti. Sosiaalityön tutkimuksessa tulee soveltaa kritiikkiä ihmisiä luokitteleviin tutkimuskäsitteisiin, jotta tutkimus ei uusinna tutkittaviin kohdistuvaa stigmaa (Enroos & Mäntysaari 2017, 25). Tutkielmassani pyrin välttämään leimaavia käsitteitä ja siksi en kirjoita kiusaajista tai kiusatuista vaan muita kiusaavista nuorista sekä kiusaamisen uhreista. En myöskään kirjoita nuorisorikollisista vaan nuorista rikosentekijöistä tai rikoksilla oireilevista nuorista. Tutkimusaiheeni sensitiivisyydestä huolimatta koen kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen ilmiöiden tutkimisen erityisen tärkeäksi, koska tiedon tuottaminen sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi on sosiaalityön tutkimuksessa keskeistä (Enroos & Mäntysaari 2017, 28). Tutkielman tekemiseen on innoittanut haluni saada tietoa tutkittavista ilmiöistä sekä niiden yhteydestä ja tuottaa sellaista tietoa tutkittavista ilmiöistä, mitä voitaisiin soveltaa käytännön työssä.

Kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi validiteetin, reliabiliteetin ja objektiivisuuden kautta. Validiteetilla tarkoitetaan, että tutkimuksen tulee mitata sitä, mitä sen oli tarkoitus selvittää. (Heikkilä 2017, 27–29.) Kvantitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on empiirisen ilmiön saattaminen mitattaviin määreisiin ja joidenkin ilmiöiden tai tekijöiden määrittäminen kvantitatiiviseen muotoon on kompleksisempaa kuin toisten (Tähtinen ym. 2020, 24). Tutkimuksen validiteettia voidaan lisätä määrittämällä mitattavat käsitteet sekä muuttujat tarkasti. Validiteettia voidaan myös lisätä määrittämällä perusjoukko tarkasti ja pyrkimällä edustavaan otokseen sekä korkeaan vastausprosenttiin. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että tulokset ovat tarkkoja ja toistettavia eivätkä sattumanvaraisia. Otoksen on tärkeä edustaa tutkittavaa perusjoukkoa, jotta saadaan luotettavia tuloksia. (Heikkilä 2017, 27–28.) Nuorisorikollisuus 2020 -aineisto on kerätty kyselytutkimuksena, joka perustuu itse ilmoitetun rikollisuuden menetelmään.

Kyselytutkimuksiin ja itse ilmoitetun rikollisuuden menetelmään liittyy tiettyjä rajoitteita. Erityisesti nuorten kohdalla kyselytutkimuksen validiteetin riskitekijänä on rikoskäyttäytymisen salaaminen, mutta myös sen liioittelu tai siitä valehtelu. (Kivivuori ym. 2018, 84–85.)

Tutkimukseen liittyy tutkijan itse tekemiä subjektiivisia valintoja tutkimusasetelmasta. Tutkija ei saa antaa omien arvojensa ja asenteidensa vaikuttaa tutkimusprosessiin tai tutkimuksesta raportoituihin tuloksiin. (Heikkilä 2017, 29.) Nuorisoriikollisuus 2020 -aineisto on valmis tutkimusaineisto, minkä takia minun ei ole ollut mahdollista vaikuttaa aineistonhankintaan liittyviin seikkoihin, kuten kysymysten muotoiluun tai aineistonkeruuseen. Tiedostan, että tutkielman objektiivisuuteen voivat vaikuttaa oma asenteeni, arvoni ja aiemmat uskomukseni koskien tutkielmassa käsiteltäviä ilmiöitä. Tästä syystä kiinnitän huomiota tutkielmani läpinäkyvyyteen ja raportoin tutkimusasetelmaan liittyvät valintani tarkasti. Tutkimuksen luotettavuuteen voivat myös vaikuttaa erilaiset otanta- ja mittausvirheet sekä kato. Otantatutkimukseen liittyy aina otannasta aiheutuvaa otantavirhettä, jonka suuruus arvioidaan keskivirheen ja luottamusvälin laskemisen avulla. Mittausvirhe liittyy mittausvälineiden epätarkkuuteen ja se voi syntyä heikon mittarin tai vaikeasti mitattavien käsitteiden myötä. Lisäksi kato voi aiheuttaa vääristymää tutkimusaineistoon. (Heikkilä 2017, 176–177.)

Nuorisoriikollisuus 2020 -aineisto on kerätty koronapandemian aikana, mikä on tärkeä ottaa huomioon. Koronapandemian takia vuosi 2020 oli poikkeuksellinen erityisesti rikollisuuden osalta (Koltola 2021, 1). Koronapandemia ja siihen liittyvät rajoitustoimenpiteet muuttivat suurelta osin koko väestön arkisia rutiineja. Erilaiset sosiaaliseen etäännyttämiseen tähtäävät toimenpiteet vähentävät paitsi ihmisten välisiä kohtaamisia, mutta myös rikollisuuden riskiä. Koronapandemiaan liittyvien laajojen rajoitustoimien vuoksi koulut siirtyivät etäopetukseen aikavälillä 18.3.2020–13.5.2020. (Kaakinen & Näsi 2021d, 201–202.) Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen osallistui etäopetuksen aikana 774 vastaajaa eli 13,6 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista. Etäopetuksen aikana oppilaat vastasivat kyselyyn osana etäopetustuntia kotonaan. Etäopetuksen aikana kyselyyn vastanneet oppilaat erosivat sosioekonomiselta profiililtaan joiltain osin niistä oppilaista, jotka vastasivat kyselyyn ennen etäopetusta. Vastaajien joukossa oli jonkin verran vähemmän koulussa heikosti menestyviä oppilaita ja poikia. (Kaakinen & Näsi 2021c, 4–5.) Etäopetuksen aikana kyselyyn vastaaminen on voinut vaikuttaa rikoskäyttäytymisen vähäisempään raportointiin esimerkiksi sen vuoksi, että muut perheenjäsenet olivat paikalla vastaamisen aikana ja anonymitietin on ajateltu vaarantuvan kotona vastatessa. Koronapandemian ja etäopetuksen on arvioitu vaikuttavan siihen, että raportoitujen rikostekojen esiintyvyys on todellista matalampi, mutta vaikutuksen on arvioitu olevan pientä. (Kaakinen ym. 2022, 131–132.)

5 KIUSAAMISEN TAUSTATEKIJÄT

5.1 Taustatiedot kiusaamisesta ja sen taustatekijöistä

Taulukossa 1 on esitetty taustatietoja muita kiusanneista nuorista. Taulukossa 1 on esitetty erikseen lukumäärät ja prosenttiosuudet sekä koulukiusaamisen että nettikiusaamisen osalta. Lisäksi taulukossa 1 on eritelty se, että onko kiusaamista tapahtunut koko nuoren elinaikana vai viimeisen vuoden aikana.

Taulukko 1. Taustatiedot muita kiusanneista nuorista ($N=5674$)

	Elämänsä aikana		Viimeisen vuoden aikana	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Koulukiusaaminen				
Kyllä	1328	23,4	306	5,4
Ei	4346	76,6	5368	94,6
Nettikiusaaminen				
Kyllä	976	17,2	518	9,1
Ei	4698	82,8	5156	90,9

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneista nuorista ($N=5674$) lähes joka neljäs kertoi koulukiusanneensa joskus elämänsä aikana ja hieman alle joka viides kertoi nettikiusanneensa joskus elämänsä aikana. Vain pieni osa nuorista kertoi koulukiusanneensa viimeisen vuoden aikana, kun taas noin joka kymmenes nuori kertoi nettikiusanneensa viimeisen vuoden aikana. Tarkasteltaessa vain niitä nuoria, jotka ovat koulukiusanneet joskus elämänsä aikana ($n=1328$), heistä 23 prosenttia eli hieman alle neljäsosa ($n=306$) kertoi, että koulukiusaamista on tapahtunut viimeisen vuoden aikana. Sen sijaan tarkasteltaessa vain muita nettikiusanneita nuoria ($n=976$), heistä 53 prosenttia eli yli puolet ($n=518$) kertoi, että nettikiusaamista on tapahtunut viimeisen vuoden aikana. Viimeisen vuoden aikana tapahtuneesta kiusaamisesta nettikiusaaminen on yleisempää kuin koulukiusaaminen. Kuitenkin koko elinaikana tarkasteltuna koulukiusaaminen on yleisempää kuin nettikiusaaminen.

Selittävien kategoristen muuttujien osalta tarkastelu on jaettu yksilö-, perhe- ja ympäristötekijöihin. Taulukossa 2 on esitetty selittävien kategoristen muuttujien lukumääriä ja prosenttiosuuksia eli taustatietoja yksilötekijöiden osalta. Selittäviä kategorisia yksilötekijämuuttujia ovat sukupuoli, synnyinmaa, itsekontrolli, onnellisuus ja elämään tyytyväisyys.

Taulukko 2. Selittävien kategoristen yksilötekijämuuttujien taustatiedot

Yksilötekijä	<i>n</i>	%
Sukupuoli (<i>n</i> =5674)		
Tyttö	2811	49,5
Poika	2751	48,5
Muu	112	2
Synnyinmaa (<i>n</i> =5674)		
Suomi	5424	95,6
Muu	250	4,4
Itsekontrolli (<i>n</i> =5533)		
Korkea	4329	78,2
Alhainen	1204	21,8
Onnellisuus (<i>n</i> =5466)		
Onnellinen	4518	82,7
Onneton	948	17,3
Tyytyväisyys (<i>n</i> =5466)		
Tyytyväinen	4611	84,4
Tyytymätön	855	15,6

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneiden nuorten sukupuolijakauma tyttöjen ja poikien osalta on tasainen. Muunsukupuolisten nuorten osuus aineistossa on pieni. Synnyinmaan osalta voidaan todeta, että suurin osa nuorista on syntynyt Suomessa ja vain suhteellisen pieni osa on syntynyt muualla kuin Suomessa. Itsekontrollin osalta kyselytutkimukseen vastanneilla nuorilla hieman alle neljällä viidestä on korkea itsekontrolli ja noin joka viidennellä on alhainen itsekontrolli. Itsekontrollia koskeviin kysymyksiin jätti vastaamatta 2,5 prosenttia vastaajista eli yhteensä 141 nuorta. Onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä koskeviin kysymyksiin vastanneista nuorista hieman yli neljä viidestä koki olevansa onnellinen ja alle joka viides koki olevansa onneton viimeisen kuuden kuukauden aikana. Elämään tyytyväisyyden osalta jakauma on suhteellisen samanlainen. Nuorista hieman alle viisi kuudesta koki olevansa tyytyväinen elämäänsä ja noin joka kuudes koki tyytymättömyyttä elämäänsä kohtaan viimeisen kuuden kuukauden aikana. Onnellisuutta ja elämään

tyytyväisyyttä koskeviin kysymyksiin jätti vastaamatta 3,7 prosenttia vastaajista eli yhteensä 208 nuorta.

Taulukossa 3 on esitetty selittävien kategoristen muuttujien lukumääriä ja prosenttiosuuksia perhetekijöiden osalta. Selittäviä kategorisia perhetekijämuuttujia ovat asumismuoto, isän ja äidin työmarkkina-asema, perheen taloudellinen tilanne, lapsi-vanhempisuhde ja vanhempien kontrolli.

Taulukko 3. Selittävien kategoristen perhetekijämuuttujien taustatiedot

Perhetekijä	<i>n</i>	%
Asumismuoto (<i>n</i> =5674)		
Yhdessä molempien vanhempien kanssa	3768	66,4
Vuoroasuminen	814	14,3
Toisen vanhemman kanssa	515	9,1
Toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa	484	8,5
Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa	93	1,6
Isän työmarkkina-asema (<i>n</i> =5486)		
Töissä	4914	89,6
Työtön tai lomautettu	165	3
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	238	4,3
Opiskelija	50	0,9
Kuollut	119	2,2
Äidin työmarkkina-asema (<i>n</i> =5629)		
Töissä	4888	86,8
Työtön tai lomautettu	200	3,6
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	348	6,2
Opiskelija	146	2,6
Kuollut	47	0,8
Perheen taloudellinen tilanne (<i>n</i> =5674)		
Heikompi kuin keskimäärin	911	16,1
Sama kuin keskimäärin	2584	45,5
Parempi kuin keskimäärin	2179	38,4
Lapsi-vanhempisuhde (<i>n</i> =5557)		
Läheinen	4474	80,5
Etäinen	1083	19,5
Vanhempien kontrolli (<i>n</i> =5557)		
Matala	1544	27,8
Kohtalainen	1843	33,2
Korkea	2170	39

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneilla nuorilla yleisin asumismuoto on molempien vanhempien kanssa. Seuraavaksi yleisin asumismuoto on vuoroasuminen. Hieman alle joka kymmenes nuori kertoi asuvansa toisen vanhemman kanssa ja toisen vanhemman sekä tämän kumppanin kanssa asuvien nuorten osuus on lähes yhtä suuri. Vain hyvin pieni osa nuorista kertoi asuvansa sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa. Vanhempien työmarkkina-asemaa tarkasteltaessa käy ilmi, että jakaumat isän ja äidin työmarkkina-aseman suhteen ovat melko yhtenevät ja työssäkäyvien vanhempien osuus on selkeästi suurin. Lähes yhdeksän kymmenestä nuoresta kertoi isänsä käyvän töissä ja isien osuus työssäkäyvistä vanhemmista on hieman suurempi kuin äitien osuus. Työttömien tai lomautettujen osalta kyselyyn vastanneiden nuorten isien ja äitien osuudet ovat lähes samat, mutta äitien osuus on hieman suurempi. Sairaana, eläkkeellä tai kotona olevien vanhempien osalta äitien osuus on suurempi samoin kuin opiskelevien vanhempien osalta. Nuorista vain pieni osa kertoi joko äitinsä tai isänsä olevan kuollut ja isien osuus kuolleista on suurempi. Vanhempien työmarkkina-asemaa koskeviin kysymyksiin vastausvaihtoehdon ”*en tiedä*” valitsi isien kohdalla 3,3 prosenttia vastaajista eli yhteensä 188 nuorta. Äitien kohdalla ”*en tiedä*” vastausvaihtoehdon valitsi 0,8 prosenttia vastaajista eli yhteensä 45 nuorta. Perheen taloudellisen tilanteen osalta nuorista lähes puolet arvioi, että perheen taloudellinen tilanne on sama kuin muissa perheissä keskimäärin. Noin kaksi viidesosaa nuorista arvioi, että perheen taloudellinen tilanne on parempi kuin muissa perheissä keskimäärin. Nuorista noin yksi kuudesosaa arvioi, että perheen taloudellinen tilanne on huonompi kuin muissa perheissä keskimäärin. Lapsi-vanhempisuhteen osalta nuorista hieman yli neljä viidestä arvioi suhteen vanhempinsa olevan läheinen, kun taas hieman alle yksi viidestä arvioi suhteen olevan etäinen. Vanhempien kontrollin osalta alle joka kolmas nuorista arvioi vanhempien kontrollin matalaksi, kolmasosa arvioi vanhempien kontrollin kohtalaiseksi ja hieman alle kaksi viidesosaa arvioi vanhempien kontrollin korkeaksi. Lapsi-vanhempisuhdetta ja vanhempien kontrollia mittaaviin kysymyksiin jätti vastaamatta 2,1 prosenttia vastaajista eli yhteensä 117 nuorta.

Taulukossa 4 on esitetty selittävien kategoristen muuttujien lukumääriä ja prosenttiosuuksia ympäristötekijöiden osalta. Selittäviä kategorisia ympäristötekijämuuttujia ovat asuin- ja kouluympäristö.

Taulukko 4. Selittävien kategoristen ympäristötekijämuuttujien taustatiedot

Ympäristötekijä	<i>n</i>	%
Asuinympäristö (<i>n</i> =5612)		
Huono	125	2,2
Kohtalainen	1218	21,7
Hyvä	4269	76,1
Kouluympäristö (<i>n</i> =5612)		
Huono	427	7,6
Kohtalainen	2223	39,6
Hyvä	2962	52,8

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneista nuorista lähes neljä viidesosaa arvioi asuinympäristönsä hyväksi, hieman yli yksi viidesosa arvioi asuinympäristönsä kohtalaiseksi ja vain pieni osa arvioi asuinympäristönsä huonoksi. Kouluympäristön osalta yli puolet nuorista arvioi kouluympäristönsä hyväksi, kaksi viidesosaa arvioi kouluympäristönsä kohtalaiseksi ja vajaa kymmenesosa arvioi kouluympäristönsä huonoksi. Asuin- ja kouluympäristöä mittaaviin kysymyksiin jätti vastaamatta 1,1 prosenttia vastaajista eli yhteensä 62 nuorta.

Taulukossa 5 on esitetty selittävien jatkuvien muuttujien eli itsekontrollista, lapsi-vanhempisuhteesta, vanhempien kontrollista, asuinympäristöstä ja kouluympäristöstä muodostettujen laajojen summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat. Summamuuttujista itsekontrolli on yksilötekijämuuttuja, lapsi-vanhempisuhte sekä vanhempien kontrolli ovat perhetekijämuuttujia ja asuinympäristö sekä kouluympäristö ovat ympäristötekijämuuttujia. Laajat summamuuttujat on esitetty samassa taulukossa yksilö-, perhe- ja ympäristötekijä jaottelusta huolimatta tarkastelun selkeyttämiseksi.

Taulukko 5. Selittävien jatkuvien muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat

Taustatekijä	<i>n</i>	keskiarvo	keskihajonta
Itsekontrolli	5533	24,55	6,62
Lapsi-vanhempisuhte	5557	9,36	3,51
Vanhempien kontrolli	5557	18,48	6,16
Asuinympäristö	5612	15,24	2,63
Kouluympäristö	5612	13,38	2,62

Nuorisori-kollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneiden nuorten itsekontrolli on keskiarvoltaan lähempänä korkeaa itsekontrollia kuin matalaa itsekontrollia summamuuttujan keskiarvon perusteella. Lapsi-vanhempisuhteen osalta nuorten suhde vanhempiinsa on keskiarvoltaan lähempänä läheistä suhdetta kuin etäistä suhdetta. Kyselytutkimukseen vastanneiden nuorten vanhempien kontrolli on keskiarvoltaan lähempänä korkeaa kontrollia kuin matalaa kontrollia. Asuin ympäristön osalta nuorten asuin ympäristö on keskiarvoltaan lähempänä hyvää asuin ympäristöä kuin huonoa asuin ympäristöä. Koulu ympäristön osalta tulos on yhtenevä asuin ympäristön kanssa. Nuorten koulu ympäristö on keskiarvoltaan lähempänä hyvää koulu ympäristöä kuin huonoa koulu ympäristöä summamuuttujan keskiarvon perusteella. Keskimäärin eniten hajontaa keskiarvon suhteen on itsekontrollissa ja vanhempien kontrollissa. Lapsi-vanhempisuhteen keskiarvon suhteen hajontaa on seuraavaksi eniten. Asuin- ja koulu ympäristön keskiarvojen suhteen hajontaa on tasaisesti.

5.2 Taustatekijöiden yhteys kiusaamiseen

Sukupuolen, synnyinmaan, onnellisuuden, elämään tyytyväisyyden, asumismuodon, vanhempien työmarkkina-aseman ja perheen taloudellisen tilanteen sekä kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen on käytetty ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Valittujen taustatekijöiden eli selittävien muuttujien yhteyttä on tutkittu erikseen koulukiusaamisen ja nettikiusaamisen eli selitettävien muuttujien osalta. Ristiintaulukoinnista on jätetty pois itsekontrollia, lapsi-vanhempisuhdetta, vanhempien kontrollia ja asuin- sekä koulu ympäristöä mittaavat summamuuttujat, koska niitä tarkastellaan keskiarvovertailussa.

Taulukossa 6 on esitetty ristiintaulukoinnin tulokset selittävien kategoristen muuttujien ja koulukiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 6 on esitetty otoskoot, prosenttiosuudet, vapausasteet, χ^2 -testin saama arvo sekä p-arvo. Odotusarvoiset frekvenssit ovat kaikissa soluissa yli viisi, jolloin χ^2 -testin edellytykset ovat voimassa.

Taulukko 6. Ristiintaulukointi selittävien kategoristen muuttujien ja koulukiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja	Koulukiusaaminen		df	χ^2	p-arvo
	Ei %	Kyllä %			
Sukupuoli (<i>n</i> =5674)			2	26,310	<,001
Tyttö	81,5	18,5			
Poika	72	28			
Muu	67	33			
Synnyinmaa (<i>n</i> =5674)			1	,053	,817
Suomi	76,6	23,4			
Muu	77,2	22,8			
Onnellisuus (<i>n</i> =5466)			1	4,308	,038
Onnellinen	77,5	22,5			
Onneton	74,4	25,6			
Tyytyväisyys (<i>n</i> =5466)			1	11,233	<,001
Tyytyväinen	77,8	22,2			
Tyytymätön	72,5	27,5			
Asumismuoto (<i>n</i> =5674)			4	27,635	<,001
Yhdessä molempien vanhempien kanssa	77,3	22,7			
Vuoroasuminen	77,5	22,5			
Toisen vanhemman kanssa	75,7	24,3			
Toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa	74,4	25,6			
Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa	54,8	45,2			
Isän työmarkkina-asema (<i>n</i> =5486)			4	6,357	,174
Töissä	76,9	23,1			
Työtön tai lomautettu	77	23			
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	76,5	23,5			
Opiskelija	80	20			
Kuollut	67,2	32,8			
Äidin työmarkkina-asema (<i>n</i> =5629)			4	5,544	,236
Töissä	76,7	23,3			
Työtön tai lomautettu	78	22			
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	75,3	24,7			
Opiskelija	79,5	20,5			
Kuollut	63,8	36,2			
Perheen taloudellinen tilanne (<i>n</i> =5674)			2	31,306	<,001
Heikempi kuin keskimäärin	73,4	26,6			
Sama kuin keskimäärin	80	20			
Parempi kuin keskimäärin	73,8	26,2			

Ristiintaulukoinnin perusteella yksilötekijöistä sukupuoli ($p < ,001$), onnellisuus ($p = ,038$) ja elämään tyytyväisyys ($p < ,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Sukupuolen osalta tytöistä lähes joka viides kertoi koulukiusanneensa. Vastaavasti pojista alle joka kolmas ja muunsukupuolisista kolmasosa kertoi koulukiusanneensa. Ristiintaulukoinnin perusteella muunsukupuolisten osuus muita koulukiusanneista on suurin, poikien osuus toiseksi suurin ja tyttöjen

osuus pienin. Onnellisuuden osalta itsensä onnelliseksi kokevista nuorista yli viidesosa kertoi koulukiusanneensa, kun taas itsensä onnettomaksi kokevista nuorista neljäsosa kertoi koulukiusanneensa. Onnettomaksi itsensä kokevien nuorten osuus muita koulukiusanneissa on suurempi verrattuna itsensä onnelliseksi kokevien nuorten osuuteen. Tyytyväisyyden osalta elämäänsä tyytyväisistä nuorista yli viidesosa kertoi koulukiusanneensa ja elämäänsä tyytymättömistä nuorista yli neljäsosa kertoi koulukiusanneensa. Elämäänsä tyytymättömien nuorten osuus muita koulukiusanneista on suurempi verrattuna elämäänsä tyytyväisien nuorten osuuteen. Yksilötekijöistä ainoastaan synnyinmaa ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen ($p=,817$) eli ristiintaulukoinnin perusteella synnyinmaan ja koulukiusaamisen välillä ei ole yhteyttä.

Perhetekijöistä asumismuoto ($p<,001$) sekä perheen taloudellinen tilanne ($p<,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Asumismuodon osalta koulukiusaamisesta kertoi hieman yli viidesosa nuorista, jotka asuvat yhdessä molempien vanhempiansa kanssa samoin kuin nuorista, jotka asuivat vuorottain molempien vanhempiansa kanssa. Lähes neljäsosa toisen vanhemman kanssa asuvista nuorista kertoi koulukiusanneensa, kun taas toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa asuvista nuorista hieman yli neljäsosa kertoi koulukiusanneensa. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvista nuorista hieman alle puolet kertoi koulukiusanneensa ja näiden nuorten osuus muita koulukiusanneista nuorista on ristiintaulukoinnin perusteella suurin. Perheen taloudellisen tilanteen osalta koulukiusaamisesta kertoi viidesosa nuorista, jotka arvioivat perheen taloudellisen tilanteen olevan sama kuin keskimäärin. Koulukiusaamisesta kertoi hieman yli neljäsosa nuorista, jotka arvioivat perheen taloudellisen tilanteen olevan heikompi tai parempi kuin keskimäärin. Perheen taloudellisen tilanteen heikommaksi arvioiden nuorten osuus muita koulukiusanneissa on vain hieman suurempi kuin paremmaksi arvioivien nuorten osuus. Perheen taloudellisen tilanteen samaksi kuin keskimäärin arvioineiden nuorten osuus muita koulukiusanneissa on ristiintaulukoinnin perusteella pienin. Perhetekijöistä nuorten isän ($p=,174$) tai äidin ($p=,236$) työmarkkina-asema ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen, eli ristiintaulukoinnin perusteella vanhempien työmarkkina-aseman ja koulukiusaamisen välillä ei ole yhteyttä.

Taulukossa 7 on esitetty ristiintaulukoinnin tulokset selittävien kategoristen muuttujien ja nettikiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 7 on esitetty prosenttiosuudet, vapausasteet, χ^2 -testin saama arvo sekä p-arvo. Odotusarvoiset frekvenssit ovat kaikissa soluissa yli viisi, jolloin χ^2 -testin edellytykset ovat voimassa.

Taulukko 7. Ristiintaulukointi selittävien kategoristen muuttujien ja nettikiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja	Nettikiusaaminen		df	χ^2	p-arvo
	Ei %	Kyllä %			
Sukupuoli (<i>n</i> =5674)			2	32,900	<,001
Tyttö	85,5	14,5			
Poika	80,4	19,6			
Muu	73,2	26,8			
Synnyinmaa (<i>n</i> =5674)			1	0,118	,731
Suomi	82,8	17,2			
Muu	83,6	16,4			
Omnellisuus (<i>n</i> =5466)			1	19,661	<,001
Omnellinen	84,2	15,8			
Omneton	78,3	21,7			
Tyytyväisyys (<i>n</i> =5466)			1	27,918	<,001
Tyytyväinen	84,3	15,7			
Tyytymätön	77	23			
Asumismuoto (<i>n</i> =5674)			4	35,337	<,001
Yhdessä molempien vanhempien kanssa	84,2	15,8			
Vuoroasuminen	81,2	18,8			
Toisen vanhemman kanssa	79,6	20,4			
Toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa	81,6	18,4			
Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa	63,4	36,6			
Isän työmarkkina-asema (<i>n</i> =5486)			4	1,183	,881
Töissä	83,2	16,8			
Työtön tai lomautettu	81,8	18,2			
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	82,4	17,6			
Opiskelija	80	20			
Kuollut	80,7	19,3			
Äidin työmarkkina-asema (<i>n</i> =5629)			4	3,434	,488
Töissä	82,8	17,2			
Työtön tai lomautettu	82	18			
Sairaana, eläkkeellä tai kotona	86,2	13,8			
Opiskelija	83,6	16,4			
Kuollut	78,7	21,3			
Perheen taloudellinen tilanne (<i>n</i> =5674)			2	32,199	<,001
Heikompi kuin keskimäärin	78,2	21,8			
Sama kuin keskimäärin	85,7	14,3			
Parempi kuin keskimäärin	81,3	18,7			

Ristiintaulukoinnin perusteella yksilötekijöistä sukupuoli ($p < ,001$), onnellisuus ($p < ,001$) ja elämään tyytyväisyys ($p < ,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Sukupuolen osalta muunsukupuolisista yli neljäsosa kertoi nettikiusaanneensa. Pojista lähes joka viides ja tytöistä alle joka kuudes kertoi nettikiusaanneensa. Muunsukupuolisten osuus muita nettikiusaanneista on

ristiintaulukoinnin perusteella suurin ja tyttöjen osuus on pienin. Onnellisuuden osalta itsensä onnettomaksi kokevista nuorista hieman yli viidesosa kertoi nettikiusaanneensa, kun itsensä onnelliseksi kokevista alle joka kuudes nuori kertoi nettikiusaanneensa. Itsensä onnettomaksi kokevien nuorten osuus muita nettikiusaanneista on suurempi verrattuna itsensä onnelliseksi kokevien nuorten osuuteen. Tyytyväisyyden osalta elämäänsä tyytymättömistä nuorista vajaa neljäsosa kertoi nettikiusaanneensa ja elämäänsä tyytyväisistä nuorista alle kuudesosa kertoi nettikiusaanneensa. Elämäänsä tyytymättömien nuorten osuus muita nettikiusaanneista on suurempi verrattuna elämäänsä tyytyväisten nuorten osuuteen. Yksilötekijöistä ainoastaan synnyinmaa ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen ($p=,731$), eli ristiintaulukoinnin perusteella synnyinmaan ja nettikiusaamisen välillä ei ole yhteyttä.

Perhetekijöistä asumismuoto ($p<,001$) ja perheen taloudellinen tilanne ($p<,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Asumismuodon osalta yhdessä molempien vanhempien kanssa asuvista nuorista alle joka kuudes kertoi nettikiusaanneensa ja näiden nuorten osuus muita nettikiusaanneista on alhaisin. Nettikiusaamisesta kertoi hieman alle viidesosa nuorista, joiden asumismuoto on vuoroasuminen samoin kuin nuorista, jotka asuvat toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa. Toisen vanhemman kanssa asuvista nuorista viidesosa kertoi nettikiusaanneensa. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvista nuorista yli kolmasosa kertoi nettikiusaanneensa ja näiden nuorten osuus muita nettikiusaanneista on ristiintaulukoinnin perusteella suurin. Perheen taloudellisen tilanteen osalta nettikiusaamisesta kertoi hieman yli viidesosa nuorista, jotka arvioivat perheen taloudellisen tilanteen olevan heikempi kuin keskimäärin. Nettikiusaamisesta kertoi alle viidesosa nuorista, jotka arvioivat perheen taloudellisen tilanteen olevan parempi kuin keskimäärin. Perheen taloudellisen tilanteen samaksi kuin keskimäärin arvioineista nuorista alle kuudesosa kertoi nettikiusaanneensa. Perheen taloudellisen tilanteen heikommaksi kuin keskimäärin arvioivien nuorten osuus muita nettikiusaanneista on ristiintaulukoinnin perusteella suurempi kuin perheen taloudellisen tilanteen paremmaksi tai samaksi kuin keskimäärin arvioineiden nuorten osuudet. Perhetekijöistä nuorten isän ($p=,881$) tai äidin ($p=,488$) työmarkkina-asema ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen, eli ristiintaulukoinnin perusteella vanhempien työmarkkina-aseman ja nettikiusaamisen välillä ei ole yhteyttä.

Itsekontrollista, lapsi-vanhempisuhteesta, vanhempien kontrollista, asuinympäristöstä ja kouluympäristöstä muodostettujen laajojen summamuuttujien sekä kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen käytetään keskiarvojen erojen merkitsevyyden testaamiseen soveltuvista testeistä parametrista Studentin t -testiä ja epäparametrista Mann-Whitneyn U -testiä. Studentin t -testiä varten summamuuttujien normaalijakaumaa testattiin Kolmogorov-Smirnov-testin avulla. Kolmogorov-Smirnov-testin perusteella muuttujat eivät noudata normaalijakaumaa ($p > ,05$). Kolmogorov-Smirnov-testin ja muiden normaalijakaumatestien ongelmana voi kuitenkin olla se, että testi antaa herkästi tuloksen siitä, että muuttujan jakauma poikkeaa normaalijakaumasta etenkin suurissa otoksissa (Tähtinen ym. 2020, 101). Studentin t -testiä varten summamuuttujien normaalijakaumaa tulkittiin myös silmämääräisesti histogrammien avulla. Histogrammien tulkinnan perusteella voidaan todeta, että muuttujien jakaumat noudattavat jokseenkin hyvin normaalijakaumaa itsekontrollia, vanhempien kontrollia, asuinympäristöä ja kouluympäristöä mittaavien summamuuttujien kohdalla. Lapsi-vanhempisuhdetta mittaavan summamuuttujan kohdalla muuttujan jakauma poikkeaa jonkin verran normaalijakaumasta, mutta poikkeama ei ole kovin suuri. Keskiarvojen vertailuun käytetään ensisijaisesti t -testiä, koska histogrammien tarkastelun perusteella voidaan todeta, että summamuuttujat noudattavat likimain normaalijakaumaa ja tutkimusaineisto koostuu suuresta otoksesta, jolloin voidaan vedota keskeiseen raja-arvolauseeseen.⁹

Summamuuttujien yhteyttä kiusaamiseen on tutkittu erikseen koulukiusaamisen ja nettikiusaamisen osalta. Taulukossa 8 on esitetty Studentin t -testin tulokset selittävien jatkuvien muuttujien eli summamuuttujien ja koulukiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 8 on esitetty otoskoot, keskiarvot, keskihajonnat, Levenen testin tulokset, testin t -arvo, vapausasteet sekä p -arvo.

⁹ Keskeiseen raja-arvolauseeseen voidaan vedota suurilla otoksilla (Heikkilä 2017, 211). Tulkinta perustuu siihen, että riittävän suurilla otoksilla tarkasteltavan testisuureen jakauma alkaa muistuttaa standardoitua normaalijakaumaa, vaikka tarkastelun kohteena olevan muuttujan jakauma olisi suhteellisen kaukana normaalijakaumasta (Nummenmaa ym. 2019, 181; Tähtinen ym. 2020, 98). Keskeisen raja-arvolauseen perusteella voidaan todeta, että koska otoskoon kasvaessa testisuureen jakauma lähestyy normaalijakaumaa ja p -arvo lasketaan testisuureen jakauman avulla, ei tarkastelun kohteena olevan muuttujan jakauma ole niin merkittävä. Otoskoon ollessa riittävän suuri vaatimus normaalijakaumasta ei siis ole niin voimakas. (Tähtinen ym. 2020, 98.)

Taulukko 8. Keskiarvovertailu *t*-testillä selittävien jatkuvien muuttujien ja koulukiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja	Koulukiusaaminen		t-arvo	df	p-arvo
	Ei	Kyllä			
Itsekontrolli			-15,043	1922,205	<,001
Otoskoko	4251	1282			
Keskiarvo	23,781	27,095			
Keskihajonta	6,267	7,098			
Levenen testi: F=23,442 p<,001					
Lapsi-vanhempisuhte			-7,056	2023,372	<,001
Otoskoko	4268	1289			
Keskiarvo	9,170	9,980			
Keskihajonta	3,439	3,660			
Levenen testi: F=6,957 p=,008					
Vanhempien kontrolli			5,152	5555	<,001
Otoskoko	4269	1288			
Keskiarvo	18,708	17,701			
Keskihajonta	6,146	6,164			
Levenen testi: F=0,198 p=,656					
Asuinympäristö			6,564	1986,044	<,001
Otoskoko	4302	1310			
Keskiarvo	15,378	14,801			
Keskihajonta	2,544	2,850			
Levenen testi: F=20,971 p<,001					
Kouluympäristö			11,352	5610	<,001
Otoskoko	4302	1310			
Keskiarvo	13,601	12,674			
Keskihajonta	2,570	2,644			
Levenen testi: F=1,136 p=,287					

Yksilötekijöistä itsekontrolli ($p<,001$) eroaa keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi koulukiusaamisen suhteen. Itsekontrollin keskiarvo on muita koulukiusanneiden nuorten kohdalla suurempi ja siksi *t*-arvo (-15,043) on negatiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p<,001$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja *t*-testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin *t*-testin tulosten perusteella muita koulukiusanneilla nuorilla on alhaisempi itsekontrolli.

Perhetekijöistä lapsi-vanhempisuhte ($p<,001$) ja vanhempien kontrolli ($p<,001$) eroavat keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi koulukiusaamisen suhteen. Lapsi-vanhempisuhteen keskiarvo on muita koulukiusanneiden nuorten kohdalla suurempi ja siksi *t*-arvo (-7,056) on negatiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p=,008$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja *t*-testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin *t*-testin tulosten perusteella muita

koulukiusanneilla nuorilla on etäisempi lapsi-vanhempisuhte. Vanhempien kontrollin osalta muita koulukiusanneiden nuorten kohdalla keskiarvo on pienempi ja siksi t -arvo (5,152) on positiivinen. Levenen testin tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p=,656$), minkä perusteella varianssit ovat yhtä suuret. Studentin t -testin tulosten perusteella muita koulukiusanneilla nuorilla on matalampi vanhempien kontrolli.

Ympäristötekijöistä asuin ympäristö ($p<,001$) sekä koulu ympäristö ($p<,001$) eroavat keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi koulukiusaamisen suhteen. Asuin ympäristön keskiarvo on pienempi muita koulukiusanneiden nuorten kohdalla ja siksi t -arvo (6,564) on positiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p<,001$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja t -testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin t -testin tulosten perusteella muita koulukiusanneilla nuorilla on huonompi asuin ympäristö. Koulu ympäristön osalta keskiarvo on pienempi muita koulukiusanneiden nuorten kohdalla ja siksi t -arvo (11,352) on positiivinen. Levenen testin tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p=,287$), minkä perusteella varianssit ovat yhtä suuret. Studentin t -testin tulosten perusteella muita koulukiusanneilla nuorilla on huonompi koulu ympäristö.

Taulukossa 9 on esitetty Studentin t -testin tulokset selittävien jatkuvien muuttujien eli summamuuttujien ja nettikiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 9 on esitetty otoskoot, keskiarvot, keskihajonnat, Levenen testin tulokset, testin t -arvo, vapausasteet sekä p -arvo.

Taulukko 9. Keskiarvovertailu *t*-testillä selittävien jatkuvien muuttujien ja nettikiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja	Nettikiusaaminen		t-arvo	df	p-arvo
	Ei	Kyllä			
Itsekontrolli			-18,066	1236,274	<,001
Otoskoko	4594	939			
Keskiarvo	23,773	28,345			
Keskiahajonta	6,207	7,229			
Levenen testi: $F=23,305$ $p<,001$					
Lapsi-vanhempisuhte			-8,009	1243,300	<,001
Otoskoko	4615	4251			
Keskiarvo	9,172	10,270			
Keskiahajonta	3,387	3,923			
Levenen testi: $F=38,516$ $p<,001$					
Vanhempien kontrolli			6,083	5555	<,001
Otoskoko	4615	942			
Keskiarvo	18,701	17,365			
Keskiahajonta	6,108	6,320			
Levenen testi: $F=1,669$ $p=,196$					
Asuinympäristö			8,760	1257,595	<,001
Otoskoko	4654	958			
Keskiarvo	15,397	14,496			
Keskiahajonta	2,526	2,970			
Levenen testi: $F=42,253$ $p<,001$					
Kouluympäristö			12,599	5610	<,001
Otoskoko	4654	958			
Keskiarvo	13,581	12,428			
Keskiahajonta	2,546	2,739			
Levenen testi: $F=2,862$ $p=,091$					

Yksilötekijöistä itsekontrolli ($p<,001$) eroaa keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi nettikiusaamisen suhteen. Itsekontrollin keskiarvo on muita nettikiusaanneiden nuorten kohdalla suurempi ja siksi *t*-arvo (-18,066) on negatiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p<,001$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja *t*-testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin *t*-testin tulosten perusteella muita nettikiusaanneilla nuorilla on alhaisempi itsekontrolli.

Perhetekijöistä lapsi-vanhempisuhte ($p<,001$) ja vanhempien kontrolli ($p<,001$) eroavat keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi nettikiusaamisen suhteen. Lapsi-vanhempisuhteen keskiarvo muita nettikiusaanneiden nuorten kohdalla on suurempi ja siksi *t*-arvo (-8,009) on negatiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p<,001$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja *t*-testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin *t*-testin tulosten perusteella muita

nettikiusanneilla nuorilla on etäisempi lapsi-vanhempisuhte. Vanhempien kontrollin osalta keskiarvo on pienempi muita nettikiusanneiden nuorten kohdalla ja siksi t -arvo (6,083) on positiivinen. Levenen testin tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p=,196$), minkä perusteella varianssit ovat yhtä suuret. Studentin t -testin tulosten perusteella muita nettikiusanneilla nuorilla on matalampi vanhempien kontrolli.

Ympäristötekijöistä asuinympäristö ($p<,001$) sekä kouluympäristö ($p<,001$) eroavat keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi nettikiusaamisen suhteen. Asuinympäristön keskiarvo muita nettikiusanneiden nuorten kohdalla on pienempi ja siksi t -arvo (8,760) on positiivinen. Levenen testin tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p<,001$), minkä perusteella varianssit eivät ole yhtä suuret ja t -testiä tulkitaan vaihtoehtoisella periaatteella. Studentin t -testin tulosten perusteella muita nettikiusanneilla nuorilla on huonompi asuinympäristö. Kouluympäristön osalta keskiarvo on pienempi muita nettikiusanneiden nuorten kohdalla ja siksi t -arvo (12,599) on positiivinen. Levenen testin tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p=,091$), minkä perusteella varianssit ovat yhtä suuret. Studentin t -testin tulosten perusteella muita nettikiusanneilla nuorilla on huonompi kouluympäristö.

Mann-Whitneyn U -testin tulosten perusteella itsekontrolli ($p<,001$), lapsi-vanhempisuhte ($p<,001$), vanhempien kontrolli ($p<,001$), asuinympäristö ($p<,001$) ja kouluympäristö ($p<,001$) eroavat keskiarvojen osalta tilastollisesti merkitsevästi sekä koulukiusaamisen että nettikiusaamisen suhteen. U -testin tulosten perusteella tulkinnat ovat samat kuin t -testin tulosten perusteella muodostetut tulkinnat, joten parametrinen Studentin t -testin käyttö ei tuottanut vääriä tuloksia.¹⁰

¹⁰ Mann-Whitneyn U -testin avulla on syytä tarkistaa Studentin t -testin antamat testitulokset, koska U -testi ei edellytä muuttujien normaali-jakautuneisuutta (Heikkilä 2017, 219).

Logistisessa regressioanalyysissä on tutkittu sellaisten taustatekijöiden yhteyttä kiusaamiseen, jotka ovat aiempien kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien perusteella tilastollisesti merkitseviä. Ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin sekä Studentin t -testin perusteella kaikki taustatekijät lukuun ottamatta synnyinmaata ja vanhempien työmarkkina-asemaa ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sekä koulu- että nettikiusaamiseen. Logistinen regressioanalyysi on toteutettu ilman askellusta eli kaikki muuttujat on otettu yhtä aikaa mukaan analyysiin. Logistisen regressiomallin selitystasetta on tulkittu Nagelkerke-arvojen avulla, joiden perusteella näennäisselitystaseta ei ole kovin korkea.¹¹ Logistisen regressiomallin ja aineiston yhteensopivuutta on testattu Hosmer-Lemeshow testillä, jonka perusteella voidaan olla tyytyväisiä mallin selitysvoimaisuuteen.¹² Logististen regressiomallien ja aineiston välistä yhteensopivuutta on tulkittu myös luokittelutaulukoiden avulla.¹³ Multikollineaarisuuden tarkasteluun on käytetty VIF-kertoimia, joiden perusteella multikollineaarisuus ei aiheuta ongelmia mallinnuksessa.¹⁴ Logistinen regressioanalyysi on tehty erikseen koulukiusaamiselle ja nettikiusaamiselle. Molemmissa selittävien taustamuuttujien ja selitettävien kiusaamismuuttujien välistä yhteyttä tarkastelevissa logistisissa regressioanalyysissä luottamusvälit ovat melko kapeita, mikä tarkoittaa, että kertoimiin liittyvä satunnaisvaihtelu on vähäistä.¹⁵

Taulukossa 10 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset selittävien taustamuuttujien ja selitettävän koulukiusaamismuuttujan välisestä yhteydestä. Taulukossa 10 on esitetty p -arvot, vetosuhteet eli OR-luvut sekä 95 prosentin luottamusvälin ala- ja ylärajat. Lisäksi taulukossa 10 on merkitty kategoristen taustamuuttujien kohdalla referenssikategoriat eli luokat, joihin muita luokkia verrataan.

¹¹ Logistisissa regressiomalleissa taustamuuttujien yhteydestä koulukiusaamiseen Nagelkerke saa arvon 0,092 ja taustamuuttujien yhteydestä nettikiusaamiseen Nagelkerke saa arvon 0,120. Tämä tarkoittaa, että logistiset regressiomallit selittävät vain noin 9 prosenttia koulukiusaamista mittaavan muuttujan vaihtelusta ja 12 prosenttia nettikiusaamista mittaavan muuttujan vaihtelusta.

¹² Hosmer-Lemeshow testin p -arvo on 0,890 logistisessa regressiomallissa, jossa tutkittiin taustamuuttujien yhteyttä koulukiusaamiseen ja p -arvo on 0,827 logistisessa regressiomallissa, jossa tutkittiin taustamuuttujien yhteyttä nettikiusaamiseen.

¹³ Logistisessa regressiomallissa koulukiusaamisen osalta alkuvaiheessa malli pystyi luokittelemaan 76,9 prosenttia tapauksista oikein. Koko malli luokittelee 77,3 prosenttia tapauksista oikein. Nettikiusaamisen osalta alkuvaiheessa malli pystyi luokittelemaan 83,2 prosenttia tapauksista oikein. Koko malli luokittelee 83,5 prosenttia tapauksista oikein.

¹⁴ VIF-arvot vaihtelevat välillä 1,046–1,846, minkä perusteella voidaan todeta, että muuttujien kohdalla ei ole havaittavissa korkeaa multikollineaarisuutta.

¹⁵ Otoksoon ollessa suuri varmuus tarkasteltavan arvon todellisesta sijainnista perusjoukossa vahvistuu (Jokivuori & Hietala 2014).

Taulukko 10. Logistinen regressioanalyysi selittävien muuttujien yhteydestä koulukiusaamiseen

Selittävä muuttuja	p-arvo	OR	95 % luottamusväli	
			Alaraja	Yläraja
Sukupuoli				
Tyttö (ref.)	-	-	-	-
Poika	<,001	1,598	1,389	1,839
Muu	,296	1,244	0,793	1,953
Itsekontrolli				
Korkea (ref.)	-	-	-	-
Alhainen	<,001	2,052	1,771	2,378
Onnellisuus				
Onnellinen (ref.)	-	-	-	-
Onneton	,409	0,907	0,719	1,144
Tyytyväisyys				
Tyytyväinen (ref.)	-	-	-	-
Tyytymätön	,236	1,156	0,910	1,468
Asumismuoto				
Yhdessä molempien vanhempien kanssa (ref.)	-	-	-	-
Vuoroasuminen	,827	0,979	0,806	1,188
Toisen vanhemman kanssa	,735	1,041	0,823	1,317
Toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa	,401	1,104	0,876	1,392
Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa	<,001	2,302	1,455	3,643
Perheen taloudellinen tilanne				
Heikompi kuin keskimäärin (ref.)	-	-	-	-
Sama kuin keskimäärin	,028	0,806	0,665	0,977
Parempi kuin keskimäärin	,389	1,090	0,896	1,327
Lapsi-vanhempisuhte				
Läheinen (ref.)	-	-	-	-
Etäinen	,004	1,285	1,085	1,522
Vanhempien kontrolli				
Korkea (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	,044	1,176	1,004	1,377
Matala	,261	1,101	0,931	1,302
Asuinympäristö				
Hyvä (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	,051	1,173	0,999	1,377
Huono	,189	1,310	0,876	1,960
Kouluympäristö				
Hyvä (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	<,001	1,619	1,406	1,864
Huono	<,001	1,934	1,522	2,457
Vakiotermi	<,001	0,129		

Logistisen regressioanalyysin perusteella selittävistä muuttujista sukupuoli poikien osalta (OR=1,598; $p < ,001$), alhainen itsekontrolli (OR=2,052; $p < ,001$), asuminen sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa (OR = 2,302; $p < ,001$), sama taloudellinen tilanne perheessä kuin keskimäärin (OR=0,806; $p = ,028$), etäinen lapsi-vanhempisuhte (OR=1,285; $p = ,004$), kohtalainen vanhempien kontrolli (OR=1,176; $p = ,044$) sekä kohtalainen (OR=1,619; $p < ,001$) että huono kouluympäristö (OR=1,934; $p < ,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Logistisessa regressioanalyysissä osa aiempien kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien perusteella koulukiusaamiseen tilastollisesti merkitsevistä yhteyksistä eivät enää olleet merkitseviä, kun muut mallissa mukana olevat muuttujat on huomioitu.

Yksilötekijöistä sukupuoli poikien osalta sekä alhainen itsekontrolli ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Pojat koulukiusaavat tyttöjä todennäköisemmin ja pojilla on lähes 1,6-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen tyttöihin verrattuna. Sukupuolen osalta muunsukupuolisuus ($p = ,296$) ei ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Nuoret, joilla on alhainen itsekontrolli koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joilla on korkea itsekontrolli. Alhainen itsekontrolli lisää muiden koulukiusaamisen riskiä yli kaksinkertaisesti. Yksilötekijöistä onnellisuus ($p = ,409$) ja elämään tyytyväisyys ($p = ,236$) eivät ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen.

Perhetekijöistä asuminen sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa, sama taloudellinen tilanne perheessä kuin keskimäärin, etäinen lapsi-vanhempisuhte ja kohtalainen vanhempien kontrolli ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvat nuoret koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna yhdessä molempien vanhempien kanssa asuviin nuoriin. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvilla nuorilla on 2,3-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen. Asumismuodon osalta vuoroasuminen ($p = ,827$), toisen vanhemman kanssa asuminen ($p = ,735$) tai toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa asuminen ($p = ,401$) eivät ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Riski muiden koulukiusaamiseen vähenee, kun perheen taloudellinen tilanne on sama kuin keskimäärin. Nuoret, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikompi kuin keskimäärin koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden perheen taloudellinen tilanne on sama kuin keskimäärin. Nuorilla, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikompi kuin keskimäärin on noin 1,2-kertainen ($1/0,806 = 1,241$) riski muiden koulukiusaamiseen. Perheen taloudellisen tilanteen osalta parempi taloudellinen tilanne kuin keskimäärin ($p = ,389$) ei ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Lapsi-

vanhempisuhteen osalta nuoret, joiden suhde vanhempiinsa on etäinen, koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden suhde vanhempiinsa on läheinen. Nuorilla, joilla on etäinen lapsi-vanhempisuhte on noin 1,3-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen. Nuoret, joiden vanhempien kontrolli on kohtalainen koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden vanhempien kontrolli on korkea. Nuorilla, joiden vanhempien kontrolli on kohtalainen, on hieman alle 1,2-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen. Vanhempien kontrollin osalta matala kontrolli ($p=,261$) ei ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen.

Ympäristötekijöistä huono asuin ympäristö ei ole tilastollisesti merkitsevästi ($p=,189$) yhteydessä koulukiusaamiseen, mutta kohtalaisen asuin ympäristön ($p=,051$) yhteys koulukiusaamiseen on lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Sen sijaan kohtalainen ja huono koulu ympäristö ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Nuoret, joiden koulu ympäristö on kohtalainen tai huono koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden koulu ympäristö on hyvä. Riski muiden koulukiusaamiseen kasvaa koulu ympäristön huonontumisen myötä, koska nuorilla, joiden koulu ympäristö on kohtalainen, on yli 1,6-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen ja nuorilla, joiden koulu ympäristö on huono, on lähes kaksinkertainen riski muiden koulukiusaamiseen.

Taulukossa 11 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset selittävien taustamuuttujien ja selitettävän nettikiusaamismuuttujan välisestä yhteydestä. Taulukossa 11 on esitetty p-arvot, vetosuhteet eli OR-luvut sekä 95 prosentin luottamusvälin ala- ja ylärajat. Lisäksi taulukossa 11 on merkitty kategoristen taustamuuttujien kohdalla referenssikategoriat eli luokat, joihin muita luokkia verrataan.

Taulukko 11. Logistinen regressioanalyysi selittävien muuttujien yhteydestä nettikiusaamiseen

Selittävä muuttuja	p-arvo	OR	95 % luottamusväli	
			Alaraja	Yläraja
Sukupuoli				
Tyttö (ref.)	-	-	-	-
Poika	,002	1,289	1,099	1,513
Muu	,654	1,118	0,687	1,817
Itsekontrolli				
Korkea (ref.)	-	-	-	-
Alhainen	<,001	2,678	2,281	3,143
Onnellisuus				
Onnellinen (ref.)	-	-	-	-
Onneton	,896	1,017	0,789	1,311
Tyytyväisyys				
Tyytyväinen (ref.)	-	-	-	-
Tyytymätön	,288	1,152	0,887	1,497
Asumismuoto				
Yhdessä molempien vanhempien kanssa (ref.)	-	-	-	-
Vuoroasuminen	,106	1,191	0,963	1,474
Toisen vanhemman kanssa	,690	1,055	0,811	1,374
Toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa	,819	1,032	0,790	1,346
Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa	<,001	2,320	1,428	3,768
Perheen taloudellinen tilanne				
Heikompi kuin keskimäärin (ref.)	-	-	-	-
Sama kuin keskimäärin	,022	0,779	0,629	0,965
Parempi kuin keskimäärin	,488	1,080	0,869	1,342
Lapsi-vanhempisuhte				
Läheinen (ref.)	-	-	-	-
Etäinen	,015	1,260	1,046	1,517
Vanhempien kontrolli				
Korkea (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	,917	1,010	0,841	1,213
Matala	,051	1,205	0,999	1,452
Asuinympäristö				
Hyvä (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	<,001	1,445	1,213	1,721
Huono	,009	1,733	1,147	2,619
Kouluympäristö				
Hyvä (ref.)	-	-	-	-
Kohtalainen	<,001	1,666	1,417	1,958
Huono	<,001	2,140	1,650	2,775
Vakiotermi	<,001	0,080		

Logistisen regressioanalyysin perusteella selittävistä muuttujista sukupuoli poikien osalta (OR=1,289; p=,002), alhainen itsekontrolli (OR=2,678; p<,001), asuminen sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa (OR=2,320; p<,001), sama taloudellinen tilanne perheessä kuin keskimäärin (OR=0,779; p=,022), etäinen lapsi-vanhempisuhde (OR=1,260; p=,015), kohtalainen (OR=1,445; p<,001) ja huono asuinympäristö (OR=1,73;3 p=,009) sekä kohtalainen (OR=1,666 p<,001) ja huono kouluympäristö (OR=2,140; p<,001) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Logistisessa regressioanalyysissä osa aiempien kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien perusteella nettikiusaamiseen tilastollisesti merkitsevistä yhteyksistä eivät enää olleet merkitseviä, kun muut mallissa mukana olevat muuttujat on huomioitu.

Yksilötekijöistä sukupuoli poikien osalta ja alhainen itsekontrolli ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Pojat nettikiusaavat tyttöjä todennäköisemmin ja pojilla on lähes 1,3-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen tyttöihin verrattuna. Sukupuolen osalta muunsukupuolisuus (p=,654) ei ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Nuoret, joilla on alhainen itsekontrolli nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joilla on korkea itsekontrolli. Alhainen itsekontrolli lisää muiden nettikiusaamisen riskiä lähes 2,7-kertaisesti. Yksilötekijöistä onnellisuus (p=,896) ja elämään tyytyväisyys (p=,288) eivät ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen.

Perhetekijöistä asuminen sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa, sama taloudellinen tilanne perheessä kuin keskimäärin ja etäinen lapsi-vanhempisuhde ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Vanhempien kontrollin osalta kohtalainen kontrolli (p=,917) ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen, mutta matala vanhempien kontrolli (p=,051) on lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvat nuoret nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna yhdessä molempien vanhempien kanssa asuviin nuoriin. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvilla nuorilla on 2,3-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen. Asumismuodon osalta vuoroasuminen (p=,106), toisen vanhemman kanssa asuminen (p=,690) tai toisen vanhemman ja tämän kumppanin kanssa asuminen (p=,819) eivät ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Riski muiden nettikiusaamiseen vähenee, kun perheen taloudellinen tilanne on sama kuin keskimäärin. Nuoret, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikompi kuin keskimäärin nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden perheen taloudellinen tilanne on sama kuin keskimäärin. Nuorilla, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikompi kuin keskimäärin on lähes 1,3-kertainen (1/0,779=1,284) riski muiden nettikiusaamiseen. Perheen taloudellisen tilanteen osalta parempi taloudellinen tilanne

kuin keskimäärin ($p=,488$) ei ole logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Lapsi-vanhempisuhteen osalta nuoret, joiden suhde vanhempiinsa on etäinen nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden suhde vanhempiinsa on läheinen. Nuorilla, joilla on etäinen lapsi-vanhempisuhte on hieman alle 1,3-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen.

Ympäristötekijöistä kohtalainen sekä huono asuin- ja kouluympäristö ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Asuinympäristön osalta nuoret, joiden asuinympäristö on kohtalainen tai huono nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden asuinympäristö on hyvä. Riski muiden nettikiusaamiseen kasvaa asuinympäristön huonontumisen myötä, koska nuorilla, joiden asuinympäristö on kohtalainen, on lähes 1,5-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen ja nuorilla, joiden asuinympäristö on huono on yli 1,7-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen. Logistisen regressioanalyysin perusteella nuoret, joiden kouluympäristö on kohtalainen tai huono nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, joiden kouluympäristö on hyvä. Riski muiden nettikiusaamiseen kasvaa kouluympäristön huonontumisen myötä, koska nuorilla, joiden kouluympäristö on kohtalainen, on yli 1,6-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen ja nuorilla, joiden kouluympäristö on huono on yli kaksinkertainen riski muiden nettikiusaamiseen.

6 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN JA KIUSAAMINEN

6.1 Taustatiedot nuorten rikoskäyttäytymisestä

Taulukossa 12 on esitetty taustatietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä muodostetuista summamuuttujista.¹⁶ Taulukossa 12 on esitetty erikseen lukumäärät ja prosenttiosuudet sekä väkivaltarikosten, omaisuusrikosten että muiden rikosten osalta. Väkivalta-, omaisuus- ja muuta rikollisuutta on tarkasteltu koko elinajalta tehtyjen rikosten osalta.

Taulukko 12. Taustatiedot nuorten tekemistä rikoksista muodostetuista summamuuttujista ($N=5674$)

	<i>n</i>	%
Väkivaltarikos		
Kyllä	513	9
Ei	5161	91
Omaisuusrikos		
Kyllä	896	15,8
Ei	4778	84,2
Muu rikos		
Kyllä	192	3,4
Ei	5482	96,6

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneista nuorista ($N=5674$) lähes joka kymmenes on tehnyt väkivaltarikoksen. Omaisuusrikoksen tehneiden nuorten osuus on korkein kaikista tarkastelluista rikoslajeista. Kyselytutkimukseen vastanneista nuorista joka kuudes kertoi tehneensä omaisuusrikoksen. Muun rikoksen tehneiden nuorten osuus on alhaisempi kuin väkivaltarikoksen tai omaisuusrikoksen tehneiden nuorten osuus. Muun rikoksen kertoi tehneensä vain pieni osa kyselyyn vastanneista nuorista.

¹⁶ Taulukossa 12 on esitetty eri rikoslajeista muodostettujen summamuuttujien taustatiedot ja lukumäärät sekä prosenttiosuudet eroavat tarkasteltaessa yksittäisiä rikoksia erikseen (ks. Kaakinen & Näsi 2021c, taulukko 1).

6.2 Nuorten rikoskäyttäytymisen yhteys kiusaamiseen

Nuorten rikoskäyttäytymisen ja koulukiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen on käytetty ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Taulukossa 13 on esitetty ristiintaulukoinnin tulokset selittävien muuttujien eli väkivalta-, omaisuus- sekä muun rikollisuuden ja selitettävän muuttujan eli koulukiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 13 on esitetty prosentiosuudet, vapausasteet, χ^2 -testin saama arvo sekä p-arvo. Odotusarvoiset frekvenssit ovat kaikissa soluissa yli viisi, jolloin χ^2 -testin edellytykset ovat voimassa.

Taulukko 13. Ristiintaulukointi nuorten rikoskäyttäytymisen ja koulukiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja		Koulukiusaaminen		df	χ^2	p-arvo
		Ei %	Kyllä %			
Väkivaltarikollisuus	Ei	79,8	20,2	1	333,127	<,001
	Kyllä	44,1	55,9			
Omaisuusrikollisuus	Ei	82,3	17,7	1	540,119	<,001
	Kyllä	46,4	53,6			
Muu rikollisuus	Ei	77,9	22,1	1	143,424	<,001
	Kyllä	40,6	59,4			

Ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella väkivaltarikollisuus ($p < ,001$) on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Väkivaltarikoksen tehneistä nuorista yli puolet kertoi koulukiusanneensa. Sen sijaan väkivaltarikoksen tehneistä nuorista alle puolet kertoi, etteivät ole koulukiusanneet. Vain viidesosa nuorista, jotka eivät ole tehneet väkivaltarikosta, kertoi koulukiusanneensa ja neljä viidesosaa kertoi, etteivät ole koulukiusanneet. Väkivaltarikoksen tehneiden nuorten osuus muita koulukiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet väkivaltarikosta.

Omaisuusrikollisuus ($p < ,001$) on ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Omaisuusrikoksen tehneistä nuorista yli puolet kertoi koulukiusanneensa, kun taas alle puolet kertoi, etteivät ole koulukiusanneet. Vain alle neljäsosa nuorista, jotka eivät olleet tehneet omaisuusrikosta, kertoi koulukiusanneensa. Yli neljä viidesosaa nuorista, jotka eivät ole tehneet omaisuusrikosta kertoi, etteivät ole koulukiusanneet.

Omaisuusrikoksen tehneiden nuorten osuus muita koulukiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet omaisuusrikosta.

Muu rikollisuus ($p < ,001$) on ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Muun rikoksen tehneistä nuorista lähes kolme viidesosaa kertoi koulukiusanneensa. Muun rikoksen tehneistä nuorista kaksi viidesosaa kertoi, että eivät ole nettikiusanneet. Vain hieman yli viidesosa nuorista, jotka eivät ole tehneet muuta rikosta, kertoi koulukiusanneensa ja lähes neljä viidesosaa kertoi, etteivät ole koulukiusanneet. Muun rikoksen tehneiden nuorten osuus muita koulukiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet muuta rikosta.

Nuorten rikoskäyttäytymisen ja nettikiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen on käytetty ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Taulukossa 14 on esitetty ristiintaulukoinnin tulokset selittävien muuttujien eli väkivalta-, omaisuus- sekä muun rikollisuuden ja selitettävän muuttujan eli nettikiusaamisen välisestä yhteydestä. Taulukossa 14 on esitetty prosenttiosuudet, vapausasteet, χ^2 -testin saama arvo sekä p-arvo. Odotusarvoiset frekvenssit ovat kaikissa soluissa yli viisi, jolloin χ^2 -testin edellytykset ovat voimassa.

Taulukko 14. Ristiintaulukointi nuorten rikoskäyttäytymisen ja nettikiusaamisen yhteydestä

Selittävä muuttuja		Nettikiusaaminen		df	χ^2	p-arvo
		Ei %	Kyllä %			
Väkivaltarikollisuus	Ei	85,9	14,1	1	393,716	<,001
	Kyllä	51,3	48,7			
Omaisuusrikollisuus	Ei	89	11	1	809,155	<,001
	Kyllä	49,9	50,1			
Muu rikollisuus	Ei	84,4	15,6	1	286,312	<,001
	Kyllä	37,5	62,5			

Ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella väkivaltarikollisuus ($p < ,001$) on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Väkivaltarikoksen tehneistä nuorista hieman alle puolet kertoi nettikiusanneensa, kun taas hieman yli puolet kertoi, etteivät ole nettikiusanneet. Hieman alle kuudesosa nuorista, jotka eivät olleet tehneet väkivaltarikosta, kertoi nettikiusanneensa. Yli viisi

kuudesosaa nuorista, jotka eivät ole tehneet väkivaltarikosta kertoi, etteivät ole nettikiusanneet. Väkivaltarikoksen tehneiden nuorten osuus muita nettikiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet väkivaltarikosta.

Omaisuusrikollisuus ($p < ,001$) on ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Omaisuusrikoksen tehneistä nuorista muita nettikiusanneiden nuorten ja nuorten, jotka eivät olleet nettikiusanneet, osuudet ovat lähes samat. Omaisuusrikoksen tehneistä nuorista kuitenkin hieman yli puolet kertoi nettikiusanneensa. Vain noin kymmenesosa nuorista, jotka eivät ole tehneet omaisuusrikosta, kertoi nettikiusanneensa ja lähes yhdeksän kymmenestä nuoresta kertoi, etteivät ole nettikiusanneet. Omaisuusrikoksen tehneiden nuorten osuus muita nettikiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet omaisuusrikosta.

Muu rikollisuus ($p < ,001$) on ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Muun rikoksen tehneistä nuorista yli kolme viidesosaa kertoi nettikiusanneensa ja kaksi viidesosaa kertoi, etteivät ole nettikiusanneet. Noin kuudesosa nuorista, jotka eivät ole tehneet muuta rikosta, kertoi nettikiusanneensa ja viisi kuudesosaa kertoi, etteivät ole nettikiusanneet. Muun rikoksen tehneiden nuorten osuus muita nettikiusanneissa on suurempi kuin niiden nuorten osuus, jotka eivät ole tehneet muuta rikosta.

Ristiintaulukointi ja χ^2 -testi toteutettiin lisäksi erikseen jokaiselle rikoslajille eli pahoinpitelylle, tappeluun osallistumiselle, ryöstölle tai ryöstön yritykselle, varkaudelle kaupasta tai kioskista, varkaudelle koulusta, muulle varkaudelle, murrolle, vahingonteolle, aseiden kantamiselle, huumausainerikoksille kannabiksen ja muiden huumausaineiden osalta sekä rattijuopumukselle tutkien niiden yhteyttä koulu- ja nettikiusaamiseen. Kaikki eri rikoslajit ($p < ,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sekä koulukiusaamiseen että nettikiusaamiseen. Ristiintaulukoinnin tulokset ovat siis yhteneviä sekä rikoslajien erillisen tarkastelun että rikoslajeista muodostettujen summamuuttujien tarkastelun osalta.

Nuorten rikoskäyttäytymisen ja kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen on käytetty logistista regressioanalyysia. Logistinen regressioanalyysi on toteutettu ilman askellusta eli kaikki muuttujat on otettu yhtä aikaa mukaan analyysiin. Logistisen regressiomallin selitystasetta on tulkittu Nagelkerke-arvojen avulla.¹⁷ Logistisen regressiomallin ja aineiston yhteensopivuutta on testattu Hosmer-Lemeshow testillä, jonka p-arvojen perusteella arvot viittaavat merkitsevään poikkeavuuteen regressiomallien ja aineiston yhteensopivuudessa.¹⁸ Hosmer-Lemeshow testiä on kuitenkin kritisoitu siitä, että se antaa herkästi tilastollisesti merkitseviä p-arvoja erityisesti isoissa aineistoissa (Jokivuori & Hietala 2014). Logistista regressioanalyysia hyödynnettiin Hosmer-Lemeshow testin tilastollisesti merkitsevistä p-arvoista huolimatta, koska tutkimusaineisto on suuri. Lisäksi logististen regressiomallien ja aineiston välistä yhteensopivuutta on tulkittu luokittelutaulukoiden avulla.¹⁹ Multikollinearisuuden tarkasteluun on käytetty VIF-kertoimia, joiden perusteella multikollinearisuus ei aiheuta ongelmia mallinnuksessa.²⁰ Logistinen regressioanalyysi on tehty erikseen koulukiusaamiselle ja nettikiusaamiselle. Molemmissa selitettävien kiusaamismuuttujien ja selittävien nuorten rikoskäyttäytymistä mittaavien muuttujien välistä yhteyttä tarkastelevissa logistisissa regressioanalyysissä luottamusvälit ovat melko kapeita.

Taulukossa 15 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset selittävien nuorten rikoskäyttäytymistä mittaavien muuttujien ja selitettävän koulukiusaamismuuttujan välisestä yhteydestä. Taulukossa 15 on esitetty p-arvot, vetosuhteet eli OR-luvut sekä 95 prosentin luottamusvälin ala- ja ylärajat. Lisäksi taulukossa 15 on merkitty referenssikategoriat eli luokat, joihin muita luokkia verrataan.

¹⁷ Logistisissa regressiomalleissa koulukiusaamisen yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymiseen Nagelkerke saa arvon 0,145 ja nettikiusaamisen yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymiseen Nagelkerke saa arvon 0,209. Logistiset regressiomallit selittävät noin 15 prosenttia koulukiusaamista mittaavan muuttujan vaihtelusta ja 21 prosenttia nettikiusaamista mittaavan muuttujan vaihtelusta.

¹⁸ Hosmer-Lemeshow testin p-arvo on 0,009 logistisessa regressiomallissa, jossa tutkittiin koulukiusaamisen yhteyttä nuorten rikoskäyttäytymiseen ja p-arvo on 0,004 logistisessa regressiomallissa, jossa tutkittiin nettikiusaamisen yhteyttä nuorten rikoskäyttäytymiseen.

¹⁹ Logistisessa regressiomallissa koulukiusaamisen osalta alkuvaiheessa malli pystyi luokittelemaan 76,6 prosenttia tapauksista oikein. Koko malli luokittelee 78,3 prosenttia tapauksista oikein. Nettikiusaamisen osalta alkuvaiheessa malli pystyi luokittelemaan 82,8 prosenttia tapauksista oikein. Koko malli luokittelee 84,3 prosenttia tapauksista oikein.

²⁰ VIF-arvot vaihtelevat välillä 1,182–1,204, minkä perusteella voidaan todeta, että muuttujien kohdalla ei ole havaittavissa korkeaa multikollinearisuutta.

Taulukko 15. Logistinen regressioanalyysi nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä koulukiusaamiseen

Selittävä muuttuja	p-arvo	OR	95 % luottamusväli	
			Alaraja	Yläraja
Väkivaltarikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	<,001	2,791	2,261	3,447
Omaisuusrikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	<,001	3,978	3,374	4,690
Muu rikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	,058	1,386	0,988	1,944
Vakiotermi	<,001	0,202		

Logistisen regressioanalyysin perusteella väkivaltarikollisuus (OR=2,791; $p<,001$) ja omaisuusrikollisuus (OR=3,978; $p<,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen. Muu rikollisuus (OR=1,386; $p=,058$) ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulukiusaamiseen, mutta se on lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Väkivaltarikoksen tai omaisuusrikoksen tehneet nuoret koulukiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, jotka eivät ole tehneet väkivalta- tai omaisuusrikosta. Logistisen regressioanalyysin perusteella väkivaltarikoksen tehneillä nuorilla on lähes 2,8-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen ja omaisuusrikoksen tehneillä nuorilla on lähes 4-kertainen riski muiden koulukiusaamiseen. Omaisuusrikoksen tehneillä nuorilla on suurempi riski muiden koulukiusaamiseen verrattuna väkivaltarikoksen tehneisiin nuoriin.

Taulukossa 16 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset selittävien nuorten rikoskäyttäytymistä mittaavien muuttujien ja selitettävän nettikiusaamismuuttujan välisestä yhteydestä. Taulukossa 16 on esitetty p-arvot, vetosuhteet eli OR-luvut sekä 95 prosentin luottamusvälin ala- ja ylärajat. Lisäksi taulukossa 16 on merkitty referenssikategoriat eli luokat, johon muita luokkia verrataan.

Taulukko 16. Logistinen regressioanalyysi nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä nettikiusaamiseen

Selittävä muuttuja	p-arvo	OR	95 % luottamusväli	
			Alaraja	Yläraja
Väkivaltarikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	<,001	2,571	2,056	3,215
Omaisuusrikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	<,001	5,737	4,825	6,822
Muu rikollisuus				
Ei (ref.)	-	-	-	-
Kyllä	<,001	2,221	1,570	3,142
Vakiotermi	<,001	0,115		

Logistisen regressioanalyysin perusteella väkivaltarikollisuus (OR=2,571; $p<,001$), omaisuusrikollisuus (OR=5,737; $p<,001$) ja muu rikollisuus (OR=2,221; $p<,001$) ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nettikiusaamiseen. Väkivaltarikoksen, omaisuusrikoksen tai muun rikoksen tehneet nuoret nettikiusaavat todennäköisemmin verrattuna nuoriin, jotka eivät ole tehneet väkivalta-, omaisuus- tai muuta rikosta. Logistisen regressioanalyysin perusteella väkivaltarikoksen tehneillä nuorilla on lähes 2,6-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen. Omaisuusrikoksen tehneillä nuorilla on hieman yli 5,7-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen. Muun rikoksen tehneillä nuorilla on hieman yli 2,2-kertainen riski muiden nettikiusaamiseen. Omaisuusrikoksen tehneillä nuorilla on suurin riski muiden nettikiusaamiseen verrattuna väkivaltarikoksen tai muun rikoksen tehneisiin nuoriin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmassani tutkin kiusaamisen taustatekijöitä ja nuorten rikoskäyttäytymisen yhteyttä muiden kiusaamiseen poikkileikkausasetelmassa. Tutkielmani tavoitteena oli selvittää kvantitatiivisin tutkimusmenetelmin, mitkä taustatekijät ovat yhteydessä kiusaamiseen ja miten nuorten rikoskäyttäytyminen on yhteydessä kiusaamiseen. Tarkastelin koulu- ja nettikiusaamista kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä erikseen ja tarkasteluni rajautui 15–17-vuotiaisiin muita kiusaaviin nuoriin. Tutkimusaineistonani oli Nuorisoriikollisuus 2020 (FDS3717) -aineisto, joka on yksi Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämistä nuorisoriikollisuuskyselyistä. Nuorisoriikollisuus 2020 -aineistosta valitsin tiettyjä kyselylomakkeessa olleita kysymyksiä, jotka mittasivat tutkimuskysymyksiini vastaamisen kannalta olennaisia muuttujia. Kiusaamisen taustatekijöihin valitsin sellaisia yksilöön, perheeseen ja ympäristöön liittyviä taustamuuttujia, jotka nousivat tutkielmani teoreettisesta viitekehystä. Yksilötekijöistä tutkin sukupuolen, synnyinmaan, itsekontrollin, onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden yhteyttä kiusaamiseen. Perhetekijöistä tutkin asumismuodon, vanhempien työmarkkina-aseman, perheen taloudellisen tilanteen, lapsi-vanhempisuhteen ja vanhempien kontrollin yhteyttä kiusaamiseen. Ympäristötekijöistä tutkin asuinympäristön sekä kouluympäristön yhteyttä kiusaamiseen. Nuorten rikoskäyttäytymisen ja kiusaamisen välisen yhteyden tutkimiseen valitsin sellaisia muuttujia, jotka mittasivat väkivalta-, omaisuus- tai muuta rikollisuutta. Väkivaltarikoksiin sisältyivät tappeluun osallistuminen, pahoinpitely ja ryöstö tai ryöstön yritys. Omaisuusrikoksiin sisältyivät vahingonteko, varkaus ja murto. Muihin rikoksiin sisältyivät aseiden kantaminen, huumausaineriikokset, seksuaaliriikokset ja rattijuopumus.

Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneista nuorista lähes neljäsosa kertoi koulukiusanneensa toista nuorta joskus elämänsä aikana. Vain noin viisi prosenttia kyselytutkimukseen vastanneista nuorista kertoi koulukiusaamista tapahtuneen viimeisen vuoden aikana. Nettikiusaaminen oli viimeisen vuoden aikana tapahtuneesta kiusaamisesta yleisempää kuin koulukiusaaminen, sillä hieman alle joka kymmenes kyselytutkimukseen vastanneista nuorista kertoi nettikiusaanneensa viimeisen vuoden aikana. Nettikiusaaminen oli kuitenkin koko elinaikana tarkasteltuna harvinaisempaa kuin koulukiusaaminen, koska kyselytutkimukseen vastanneista nuorista alle viidesosa kertoi nettikiusaanneensa. Koulukiusaaminen onkin yhä yleisempi ilmiö nuorten keskuudessa nettikiusaamiseen verrattuna (Zaborskis ym. 2019, 110).

Erilaisten yksilöön liittyvien demografisten tekijöiden, kuten sukupuolen ja etnisyyden, on todettu olevan yhteydessä kiusaamiseen (Atik & Güneri 2013, 660). Aiempien tutkimustulosten mukaan pojat kiusaavat enemmän kuin tytöt (esim. Atik & Güneri 2013, 664; Cook ym. 2010, 77; Pečjak & Pirc 2017, 22; Zaborskis ym. 2019, 110). Tämän tutkielman tulosten perusteella sukupuoli oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen. Sukupuolen ja kiusaamisen välistä yhteyttä koskevissa tutkimustuloksissa ja myös laajemmin kiusaamisilmiötä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa on korostunut binäärinen sukupuolijako. Nuorisoriikollisuus 2020 -aineistossa sukupuolta kartoittavassa kysymyksessä huomioitiin vastausvaihtoehtona myös muunsukupuolisuus. Muunsukupuolisten osuus muita kiusanneista nuorista oli suurin, poikien osuus toiseksi suurin ja tyttöjen osuus pienin. Tulosten perusteella pojilla oli suurempi riski muiden kiusaamiseen tyttöihin verrattuna, mikä tukee aiempaa tutkimustietoa. Sen sijaan muunsukupuolisuus ei ollut enää tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen, kun muut kiusaamisen taustatekijät huomioitiin. Yksilötekijöistä synnyinmaa ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulu- tai nettikiusaamiseen eli tulosten perusteella synnyinmaan ja muiden kiusaamisen välillä ei ollut yhteyttä. Tästä poiketen Soilamo (2006, 107) on todennut väitöskirjassaan, että etnisellä taustalla on yhteys kiusaamiseen ja, että maahanmuuttajataustaiset kiusaavat muita todennäköisemmin. Tässä tutkielmassa tarkasteltiin ainoastaan synnyinmaan yhteyttä muiden kiusaamiseen eikä etnistä taustaa otettu laajemmin huomioon. Kuitenkin esimerkiksi Vitoroulis ja Vaillancourt (2015) ovat todenneet meta-analyysissään, että etnisyyys yksinään demografisena tekijänä ei ole yhteydessä kiusaamiseen.

Kiusaamista selittäviä tekijöitä on tutkittu paljon yksilöpsykologisista lähtökohdista (Herne 2016, 256). Tämän tutkielman tulosten perusteella alhainen itsekontrolli lisäsi muiden kiusaamisen riskiä yli kaksinkertaisesti. Aiemman tutkimustiedon mukaan kiusaamisella ja rikoskäyttäytymisellä on samanlaisia riskitekijöitä (Ttofi ym. 2011, 80), ja alhaista itsekontrollia pidetään riskitekijänä rikoskäyttäytymiselle (Burt 2020, 44). Tulosten perusteella alhainen itsekontrolli on riskitekijä rikoskäyttäytymisen lisäksi myös muiden kiusaamiselle. Vanhempien kasvatuskäytännöt ovat tärkeitä itsekontrollin kehityksen näkökulmasta (Wright & Beaver 2005, 1170), ja siksi vanhemmuuden varhainen tukeminen voi ennaltaehkäistä kiusaamista. Onnellisuus ja elämään tyytyväisyys olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen ja itsensä onnettomaksi kokevien ja elämäänsä tyytymättömien osuudet muita kiusanneissa nuorissa olivat suuremmat kuin itsensä onnelliseksi kokevien ja elämäänsä tyytyväisten nuorten osuudet. Onnellisuus ja elämään tyytyväisyys eivät enää olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen, kun muut kiusaamisen taustatekijät otettiin huomioon. Esimerkiksi Youngin ja kumppaneiden (2015) tutkimuksessa todettiin, että muita kiusanneista nuorista vain pieni osa kokee itsensä onnettomaksi ja

suurin osa heistä kokee itsensä onnelliseksi. Viimeaikaiset havainnot osoittavatkin, että kiusaamisella saatetaan tavoitella sosiaalista hyötyä, millä voi olla myönteisiä seurauksia muita kiusaavalle (mt., 224). Kiusaamisen ennaltaehkäisy näkökulmasta erityisesti kiusaamisen ryhmäprosessien huomioiminen on tämän takia tärkeää. Esimerkiksi Olweuksen interventio-ohjelmassa, Tasapainotetussa Vaakamallissa® ja KiVa Koulu® -toimenpideohjelmassa pyritään luomaan kiusaamisen vastaista ilmapiiriä, jonka avulla voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista juuri ryhmäilmaston näkökulmasta.

Perhetekijöistä asumismuoto oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvien nuorten osuus muita kiusanneissa nuorissa oli suurin ja näistä nuorista hieman alle puolet kertoi koulukiusanneensa ja yli kolmasosa kertoi nettikiusanneensa. Tulosten perusteella sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuvilla nuorilla oli yli kaksinkertainen riski muiden kiusaamiseen verrattuna yhdessä molempien vanhempien kanssa asuviin nuoriin. Sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asumisen voidaan olettaa olevan järjestetty lastensuojelulain (417/2007) 49.§:n mukaisena sijaishuoltona tai 37.§:n mukaisena sijoituksena avohuollon tukitoimena. Sijoitusten taustalla nuorten kohdalla ovat usein nuoren käytöshäiriöt, kouluun liittyvät vaikeudet ja rikollisuus (Kestilä ym. 2012, 35). Lastensuojelulain (417/2007) 13b. §:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijöillä onkin merkittävä rooli tähän ryhmään kuuluvien nuorten kanssa työskentelyssä ja heidän tukemiseensa on kiinnitettävä erityistä huomiota myös kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi.

Tämän tutkielman tulosten perusteella vanhempien työmarkkina-asema ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä muiden kiusaamiseen. Kuitenkin esimerkiksi Tippett ja Wolke (2014) ovat todenneet meta-analyysissään, että useimmissa sosioekonomisen aseman ja kiusaamisen välistä yhteyttä tarkastelevissa tutkimuksissa alhainen sosioekonominen asema korreloi positiivisesti kiusaamisen kanssa ja korkea sosioekonominen asema korreloi negatiivisesti kiusaamisen kanssa. Tulosten perusteella perheen taloudellinen tilanne oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen, mikä tukee aiempaa tutkimusta. Tulosten perusteella perheen taloudellisen tilanteen samaksi kuin keskimäärin arvioineiden nuorten osuus oli alhaisempi muita kiusanneissa verrattuna perheen taloudellisen tilanteen heikommaksi tai paremmaksi kuin keskimäärin arvioivien nuorien osuksiin. Perheen taloudellisen tilanteen heikommaksi arvioineiden nuorten osuus muita kiusanneissa oli suurin. Tulosten perusteella nuorilla, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikompi kuin keskimäärin oli suurempi riski muiden kiusaamiseen verrattuna nuoriin, joiden perheen taloudellinen tilanne on sama kuin keskimäärin. Perheen taloudellisen tilanteen arvioiminen

paremmaksi kuin keskimäärin ei sen sijaan ollut yhteydessä kiusaamiseen. Heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat perheet ovat esimerkiksi rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävien interventioiden kohteena (Haapasalo 2017, 346), ja tulosten perusteella myös kiusaamisen vähentämiseen liittyvissä toimissa tulisi huomioida heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat perheet. Esimerkiksi sosiaalityön avulla on mahdollista tukea perheen taloudellista tilannetta lastensuojelulain (417/2007) 36.§:n mukaisella taloudellisella tuella.

Etäisen lapsi-vanhempisuhteen on todettu lisäävän muiden kiusaamisen riskiä (Bowes ym. 2009, 549), ja aiemman tutkimustiedon mukaan muita kiusaavilla nuorilla matala vanhempien kontrolli (Cook ym. 2010, 76). Tämän tutkielman tulosten perusteella muita kiusanneilla nuorilla oli etäisempi suhde vanhempiinsa verrattuna nuoriin, jotka eivät olleet kiusanneet, ja etäinen lapsi-vanhempisuhte lisäsi riskiä muiden kiusaamiseen. Tulosten perusteella muita kiusanneilla nuorilla oli matalampi vanhempien kontrolli verrattuna nuoriin, jotka eivät olleet kiusanneet. Aiemmasta tutkimuksesta poiketen tämän tutkielman tulosten perusteella matalan vanhempien kontrollin ja kiusaamisen välinen yhteys ei kuitenkaan ollut enää tilastollisesti merkitsevä, kun muut kiusaamisen taustatekijät otettiin huomioon. Kuitenkin nettikiusaamisen osalta yhteys oli hyvin lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Tulosten perusteella nuorilla, joiden vanhempien kontrolli on kohtalainen, oli suurempi riski muiden koulukiusaamiseen verrattuna nuoriin, joiden vanhempien kontrolli on korkea. Kohtalainen vanhempien kontrolli ei kuitenkaan lisännyt riskiä muiden nettikiusaamiseen verrattuna korkeaan vanhempien kontrolliin. Lapsen ja vanhemman välisen suhteen varhainen tukeminen esimerkiksi ehkäisevän lastensuojelun keinoin (ks. Lastensuojelulaki 417/2007 3a.§) voi ennaltaehkäistä kiusaamista. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa tarvitaankin useiden eri toimijoiden välistä yhteistyötä (Pöyhönen 2021, 149). Kiusaamiseen puuttumisen näkökulmasta eri toimijoiden, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden, on tärkeä tehdä yhteistyötä kiusaamiseen osallisena olevien nuorten vanhempien kanssa, koska erilaiset perheeseen liittyvät tekijät voivat joko vähentää tai lisätä riskiä muiden kiusaamiselle.

Nykyisen tutkimustiedon perusteella on epäselvää, kuinka suuri vaikutus erilaisilla ympäristötekijöillä on kiusaamiseen yksilöön ja perheeseen liittyvien tekijöiden lisäksi. Erityisesti asuin ympäristön vaikutusta kiusaamiseen ei ole juurikaan tutkittu. Asuin ympäristöön liittyvien ongelmien on kuitenkin todettu lisäävän riskiä muiden kiusaamiselle ja erityisesti kiusaajauhriksi joutumiselle. (Bowes ym. 2009, 546–551.) Tämän tutkielman tulosten perusteella muita kiusanneilla nuorilla oli huonompi asuin ympäristö verrattuna nuoriin, jotka eivät olleet kiusanneet. Kun muut kiusaamisen taustatekijät otettiin huomioon, asuin ympäristön ja koulukiusaamisen välinen yhteys ei ollut enää tilastollisesti merkitsevä, mutta yhteys oli hyvin lähellä tilastollista merkitsevyyttä.

Nettikiusaamisen riski kuitenkin kasvoi asuinympäristön huonontuessa. Aiempien tutkimusten mukaan koulun ilmapiiri ja negatiiviset kouluympäristöön liittyvät tekijät lisäävät kiusaamisen todennäköisyyttä (Hong & Espelage 2012, 316; Pečjak & Pirc 2017, 22). Tämän tutkielman tulosten perusteella muita kiusanneilla nuorilla oli huonompi kouluympäristö verrattuna nuoriin, jotka eivät olleet kiusanneet. Kouluympäristön huonontuessa riski muiden koulu- ja nettikiusaamiseen kasvoi myös silloin, kun muut kiusaamisen taustatekijät otettiin huomioon. Huono kouluympäristö lisäsi kiusaamisen riskiä noin kaksinkertaisesti verrattuna hyvään kouluympäristöön. Opiskelijoiden hyvinvointia tukevan toimintakulttuurin luominen on määritelty yhdeksi kouluissa tehtävän sosiaalityön tarkoituksiksi (Kerola ym. 2006, 27). Kouluissa tehtävän sosiaalityön keinoin tulisi jatkossakin pyrkiä edistämään hyvää kouluilmapiiriä, koska se voi ennaltaehkäistä kiusaamista.

Kiusaaminen on vakava sosiaalinen ongelma, jolla sekä välittömiä että pitkän aikavälin seurauksia nuorten hyvinvoinnille (Ttöfi ym. 2011, 81). Kiusaaminen vaikuttaa asianosaisten yksilöiden lisäksi laajemmin siihen yhteisöön, jossa sitä esiintyy (Monks & Coyne 2011, 1). Ilmiötä on tutkittu paljon, mutta kiusaamistutkimuksessa tehdyt löydöt koskien sen syitä, seurauksia ja ehkäisyä ovat monesti ristiriidassa arkitiedon ja yleisten oletusten kanssa (Stassen Berger 2007, 90). Kiusaamista koskeva tutkimusala on suhteellisen pieni ja alaa on kritisoitu siitä, että tutkimuksissa on keskitytty pääasiassa yksilön näkökulmaan (Hamarus 2006, 16). Kiusaamisen kuitenkin tunnistetaan olevan sellainen ilmiö, johon vaikuttavat yksilötekijöiden lisäksi erilaiset ympäristötekijät (Hong & Espelage 2012). Kriittisen realismin yhtenä perustavana ajatuksena on se, että erilaiset rakenteet vaikuttavat yksilön havaittavissa olevan toiminnan taustalla (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 216), ja tässä tutkielmassa erilaisten perheeseen ja ympäristöön liittyvien tekijöiden todettiin olevan yhteydessä kiusaamiseen yksilötekijöiden lisäksi. Muiden kiusaaminen ei siis johdu vain epäonnistuneista sattumista (Bowes ym. 2009, 545), vaan sille on aina jokin syy, kuten kriittisessä realismissa ajatellaan (Danermark ym. 2019, 216). Tämän tutkielman tulokset korostavat ekologisen systeemiteorian ajatusta siitä, että kiusaamista ei voida ymmärtää sellaisena ongelmana, joka nousee vain yksilön ominaisuuksista (Harcourt ym. 2014, 372), ja sosiokulttuurisen teorian ajatusta siitä, että kiusaamisen vastaisissa toimintamalleissa on luovuttava yksilöä syyllistävästä lähestymistavoista (Mauder & Crafter 2018, 18), koska tulosten perusteella kiusaamisen taustalla vaikuttavat myös erilaiset sosiaaliset rakenteet. Kiusaamista mahdollistavat ja rajoittavat sosiaaliset rakenteet on otettava huomioon sen ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Kiusaamisen vastaisten interventioiden tulisikin ulottua koulujen ulkopuolelle paikallisiin yhteisöihin sekä perheisiin (Bowes ym. 2009, 545). Kiusaaminen nivoutuu myös laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin (Väisänen & Lanås 2021,

446), ja tästä syystä myös sosiaalityön tutkimuksessa sekä asiakastyössä on kiinnitettävä laajemmin huomiota kiusaamisilmiöön jatkossa.

Nuorten rikoskäyttäytymistä tarkasteltaessa voidaan todeta, että omaisuusrikoksen tehneiden nuorten määrä oli suurin tarkastelluista rikoslajeista. Nuorisoriikollisuus 2020 -kyselytutkimukseen vastanneista nuorista lähes joka kuudes oli tehnyt elämänsä aikana jonkun omaisuusrikoksen. Väkivaltarikollisuuden osalta lähes kymmenesosa nuorista oli elämänsä aikana tehnyt väkivaltarikoksen. Muun rikoksen tehneiden nuorten määrä oli huomattavasti alhaisempi verrattuna omaisuus- tai väkivaltarikollisuuteen. Tulokset ovat linjassa sen kanssa, että muissa nuorten rikoskäyttäytymistä tarkastelevissa tutkimuksissa erityisesti nuorten omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden osalta on todettu kasvua (Danielsson 2022, 18; Kaakinen & Näsi 2021b, 183–184; Näsi & Koltola 2021, 43).

Tulosten perusteella väkivalta-, omaisuus- ja muu rikollisuus olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kiusaamiseen. Rikoksen tehneillä nuorilla muiden kiusaaminen oli yleisempää verrattuna nuoriin, jotka eivät olleet tehneet rikosta. Väkivaltarikoksen tehneistä nuorista noin puolet kertoi muiden kiusaamisesta, omaisuusrikoksen tehneistä nuorista yli puolet kertoi kiusaamisesta ja muun rikoksen tehneistä nuorista noin kolme viidesosaa kertoi kiusaamisesta. Väkivaltarikollisuus ja omaisuusrikollisuus lisäsivät huomattavasti riskiä muiden koulu- ja nettikiusaamiseen, kun kaikki rikoslajit otettiin huomioon. Muu rikollisuus lisäsi riskiä muiden nettikiusaamiseen, mutta muun rikollisuuden ja koulukiusaamisen välinen yhteys ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä, kun väkivaltarikollisuus ja omaisuusrikollisuus huomioitiin. Muun rikollisuuden ja koulukiusaamisen välinen yhteys oli kuitenkin lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Tulosten perusteella omaisuusrikollisuuden ja kiusaamisen välinen riskisuhde oli väkivaltarikollisuuteen sekä muuhun rikollisuuteen verrattuna suurin. Muun rikollisuuden ja kiusaamisen välinen riskisuhde oli väkivalta- sekä omaisuusrikollisuuteen verrattuna pienin. Nuorten rikoskäyttäytymisen ja kiusaamisen välisestä yhteydestä on tehty myös aiempaa tutkimusta. Aiempi tutkimus on kuitenkin painottunut pitkittäistutkimuksiin, joissa muiden kiusaamisella on selitetty myöhempää rikoskäyttäytymistä. Pitkittäistutkimusten mukaan muita kiusanneilla nuorilla on suurempi riski rikoskäyttäytymiseen myöhemmin elämässä (Farrington & Ttofi 2011; Fergusson ym. 2014; Olweus 2011; Renda ym. 2011; Tiiri ym. 2022). Tämän poikkileikkausasetelmassa toteutetun tutkielman tulokset kertovat siitä, että rikoksen tehneillä nuorilla on suurempi riski myös muiden kiusaamiseen.

Kiusaamisen vastaiset toimintamallit on nähty rikollisuutta ennaltaehkäisevänä toimintana (Ttofi ym. 2011, 80). Tämän tutkielman tulosten perusteella nuorten rikoskäyttäytyminen ja kiusaaminen ovat

yhteydessä toisiinsa, ja nuorilla rikoksenteijöillä on kohonnut riski muiden kiusaamiseen. Voidaankin siis ajatella, että nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyyn tähtäävät interventiot voivat vähentää myös kiusaamista. Suomessa laajimmin käytössä olevan KiVa Koulu® -toimenpideohjelman kohdennetut toimenpiteet keskittyvät tuen tarjoamiseen kiusaamisen uhrille (Salmivalli 2010, 150). Tämän tutkielman tulosten perusteella esimerkiksi alhainen itsekontrolli, sukulaisten luona, sijaisperheessä tai muissa oloissa asuminen, perheen heikompi taloudellinen tilanne sekä etäinen lapsi-vanhempisuhte lisäävät riskiä muiden kiusaamiseen. Tästä syystä kiusaamisen vastaisten toimintamallien tulisi keskittyä enemmän myös muita kiusaavan nuoren tukemiseen ja varhaiseen puuttumiseen, joka korostuu esimerkiksi nuorten rikoskäyttäytymisen vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden vaikuttavuudessa (Savolainen 2006, 242). Varhaiseen puuttumiseen yhdistyy riskitekijöiden poistaminen sekä niiden hallitseminen ja sosiaalityöllä onkin sekä tieteenalana että ammattikäytäntönä vahvuuksia ja mahdollisuuksia monipuolisempaan ehkäisevään lastensuojelutyöhön (Pölkki 2016), jonka avulla voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista. Kiusaamisen riskitekijöiden varhainen tunnistaminen voi auttaa kehittämään kiusaamisen vastaisia toimintamalleja, mikä voi pitkällä aikavälillä edistää nuorten hyvinvointia (Bowes ym. 2009, 545). Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota sellaisiin nuoriin, jotka oireilevat sekä kiusaamisella että rikoskäyttäytymisellä, koska nämä nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. Sosiaalityöllä on tärkeä rooli näiden nuorten tarpeisiin vastaamisessa, koska sosiaalihoitolaissa (1301/2014 15.§) todetaan, että sosiaalityön tavoitteena on yksilön, perheiden ja heidän yhteisöjensä elämäntilanteen vaikeuksien lieventäminen.

Kvantitatiivisilla tutkimusmenetelmillä toteutettujen tutkimusten katsotaan yleisesti ottaen pyrkivän selittämään korrelaatiota eikä kausaliiteettia (Tähtinen ym. 2020, 14). Erityisesti poikkileikkaustutkimusten perusteella ei voida tarkastella kausaalista yhteyttä (Bowes ym. 2009, 552). Tämän tutkielman yhtenä rajoitteena onkin se, että tulosten perusteella ei voida sanoa, että tietyt taustatekijät johtavat kiusaamiseen vaan niiden voidaan ainoastaan todeta olevan yhteydessä siihen. Tulosten perusteella ei myöskään voida todeta yksiselitteistä syyseuraussuhdetta nuorten rikoskäyttäytymisen ja muiden kiusaamisen välillä. Tässä tutkielmassa on myös aineistoon liittyviä rajoitteita. Aineistoon liittyvänä rajoitteena on se, että kiusaaminen on subjektiivinen kokemus eikä ole varmuutta siitä, ovatko ne vastaajat, jotka ovat kertoneet kiusanneensa, toimineet niin, että se täyttäisi yleisesti hyväksytyn kiusaamisen määritelmän (ks. Olweus 1992). Toisena aineistoon liittyvänä rajoitteena on se, että kiusaamisen ja rikollisen toiminnan ero ei ole aina selvärajainen. Rikoslaisissa (39/1889) ei ole erikseen mainittu kiusaamista. Kouluissa ja internetissä tapahtuva kiusaaminen voi kuitenkin täyttää rikoksen tunnusmerkit. Kiusaamiseen liittyviä rikosnimikkeitä

voivat olla esimerkiksi pahoinpitely, vammantuottamus, kunnianloukkaus, laiton uhkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen tai pakottaminen. (Nuortennetti MLL.) Erityisesti tulokset väkivaltarikoksen tai omaisuusrikoksen tehneiden nuorten huomattavasti kohonneesta riskistä muiden kiusaamiseen voivat selittyä tällä, koska fyysiseen kiusaamiseen on liitetty uhrin pahoinpitely, kuten hakkaaminen, lyöminen ja töniminen (Korhonen 2016, 238), sekä omaisuuteen kajoaminen, kuten varastaminen tai ilkivalta (Stassen Berger 2007, 94). Kiusaamista olisikin tärkeä tutkia siihen linkittyvän väkivallan kehyksessä, jolloin kiusaamisen sijaan parempi käsite olisi kiusaamisväkivalta (vrt. Kiilakoski 2009).

Tässä tutkielmassa käyttämäni Nuorisoriikollisuus 2020 -aineisto oli suuri ja se mahdollisti monipuolisesti erilaisten kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien soveltamisen tutkimuskysymyksiin vastaamisessa. Tämän tutkielman tulokset tukevat pääasiassa aiempaa tutkimustietoa kiusaamisen taustalla vaikuttavista tekijöistä ja nuorten rikoskäyttäytymisen yhteydestä kiusaamiseen, mikä lisää tulosten yleistettävyyttä ja voi auttaa vastaamaan näihin ilmiöihin tehokkaammin. Sosiaalityössä tarvitaankin myös jatkossa kvantitatiivista tutkimusta, mutta juuri kiusaamista koskevaa tutkimusta on kritisoitu kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien ylipainotuksesta (Väisänen & Lanan 2021, 440). Tämän takia ajattelen, että sosiaalityön tutkimusperinteitä hyödyntävässä kiusaamistutkimuksessa monimenetelmälliselle tutkimukselle olisi tarvetta tulevaisuudessa. Nuorisoriikollisuuskyselyt mahdollistavat aiheen tutkimisen monesta eri näkökulmasta ja niiden yhteydessä voisi mahdollisesti kerätä aineistoa myös laadullista tutkimusta varten esimerkiksi lisäämällä avoimia kysymyksiä. Rajasin tutkielmani koskemaan muiden kiusaamista, mutta aineisto olisi mahdollistanut aiheen tutkimisen kiusaamisen uhrien ja kiusaajajuhrien näkökulmasta. Nuorisoriikollisuuskyselyiden avulla olisi voinut tutkia myös kiusaamisen taustatekijöitä ja nuorten rikoskäyttäytymisen yhteyttä kiusaamiseen yhdistämällä useita eri vuosina kerättyjä aineistoja. Sosiaalityön näkökulmasta jatkossa olisi tärkeää tutkia myös erilaisten sosiaalityön interventioiden, kuten sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja lastensuojelulain (417/2007) mukaisten tukitoimien sekä kouluissa tehtävän sosiaalityön, vaikuttavuutta kiusaamisen ja nuorten rikoskäyttäytymisen ennaltaehkäisyssä. Lisäksi olisi tarpeen tutkia koulun, poliisin ja sosiaalihuollon välisen yhteistyön sekä työnjaon toteutumista käytännössä kiusaamisväkivaltaan puuttuttaessa.

LÄHTEET

- Atik, Gökhan & Güneri, Oya Y. (2013) Bullying and victimization: Predictive role of individual, parental, and academic factors. *School Psychology International* 34(6), 658–673.
- Bandura, Albert (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs N.J: Prentice-Hall.
- Baumer, Eric P. & Cundiff, Kelsey & Luo, Liying (2021) The contemporary transformation of american youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency 1991–2015. *Criminology* 59(1), 109–136.
- Baz, Olalla & Fernández-Molina, Esther (2017) Process-based model in adolescence: Analyzing police legitimacy and juvenile delinquency within a legal socialization framework. *European Journal on Criminal Policy and Research* 24(3), 237–252.
- Borgen, Nicolai T. & Olweus, Dan & Breivik, Kyrre & Kirkebøen, Lars & Solberg, Mona E. & Frønes, Ivar & Cross, Donna & Raaum, Oddbjørn (2022) Do School-Level Anti-Bullying Interventions Affect Prescriptions of Prescribed Drugs in Young Adulthood? A Case Using the Olweus Bullying Prevention Program. *International Journal of Bullying Prevention*. <https://doi.org/10.1007/s42380-022-00150-w>.
- Bosworth, Kris & Espelage, Dorothy L. & Simon, Thomas R. (1999) Factors associated with bullying behavior in middle school students. *Journal of Early Adolescence* 19(3), 341–362.
- Bowes, Lucy & Arseneault, Louise & Maughan, Barbara & Taylor, Alan & Caspi, Avshalon & Moffitt, Terrie E. (2009) School, Neighborhood, and Family Factors Are Associated with Children’s Bullying Involvement: A Nationally Representative Longitudinal Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 48(5), 545–553.
- Burt, Callie H. (2020) Self-Control and Crime: Beyond Gottfredson & Hirschi’s Theory. *Annual Review of Criminology* 3(1), 43–73.
- Bussey, Kay (2023) The contribution of social cognitive theory to school bullying research and practice. *Theory into practice* 62(3), 293–305.
- Cook, Clayton R. & Williams, Kirk R. & Guerra, Nancy G. & Kim, Tia E. & Sadek, Shelly (2010) Predictors of Bullying and Victimization in Childhood and Adolescence: A Meta-analytic Investigation. *School Psychology Quarterly* 25(2), 65–83.
- Copeland, William E. & Wolke, Dieter & Angold, Adrieen & Costello, Jane E. (2013) Adult Psychiatric Outcomes of Bullying and Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence. *JAMA Psychiatry* 70(4), 419–426.
- Danermark, Berth & Ekström, Mats & Karlsson, Jan Ch. (2019) *Explaining society: critical realism in the social sciences* (Second edition.). Abingdon, Oxon: Routledge.
- Danielsson, Petri (2022) Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. *Keskusrikospoliisi: Tiedusteluosasto*.

- Dixon, Roz & Smith, Peter K. (2011) Rethinking school bullying: towards and integrated model. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duncan, Renae D. (2004) The impact of family relationships on school bullies and their victims. Teoksessa Dorothy L. Espelage & Susan M. Swearer (toim.) *Bullying in American schools: A Social-Ecological Perspective on Prevention and Intervention*. Mahwah: Taylor and Francis, 227–244.
- Ellonen, Noora (2022) Nuorisirikollisuuskyselyn tutkimuskäyttö tähän asti ja tulevaisuudessa. *Kriminologia* 2(1), 71–78.
- Elonheimo, Henrik (2010) Nuorisirikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turku: Turun yliopisto, *Annales universitatis turkuensis C* 299.
- Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko (2017) Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta. Teoksessa Rosi Enroos & Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Tampere University Press, 7–38.
- Farrington David P. (2003) Developmental and Life- Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – the 2002 Sutherland Award Address. *Criminology* 41(2), 221-255.
- Farrington David P. & Ttofi, Maria M. (2011) Bullying as a predictor of offending, violence and later life outcomes. *Behaviour and Mental Health* 21(2), 90–98.
- Farrington, David P. & Welsh, Brandon C. (2006) *Saving Children from a Life of Crime: Early Risk Factors and Effective Interventions*. Oxford: Oxford University Press.
- Fergusson, David M. & Boden, Joseph M. & Horwood, John L. (2014) Bullying in Childhood, Externalizing Behaviors, and Adult Offending: Evidence From a 30-Year Study. *Journal of School Violence* 13(1), 146–164.
- Fernández-Molina, Esther & Bartolome Gutierrez, Raquel (2020) Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why? *European Journal of Criminology* 17(3), 306–331.
- Ferro, Jeffrey (2003) *Juvenile crime*. New York: Facts on file.
- Garandeau, Claire F. & Cillesen, Antonius H. N. (2006) From indirect aggression to invisible aggression: A conceptual view on bullying and peer group manipulation. *Aggression and Violent Behavior* 11(6), 612–625.
- Gottfredson, Michael R. & Hirschi, Travis (1990) *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Haapakangas, Kimmo (2020) Nuorten rikollisuus on laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuorista-tekee-yha-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/>. Viitattu 8.2.2024.
- Haapasalo, Jaana (2006) Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisirikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 123–161.

- Haapasalo, Jaana (2017) *Kriminaalipsykologia* (2. uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Pekkarinen, Elina (2019) *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34.
- Hamarus, Päivi (2006) *Koulukiusaaminen ilmiönä: yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology, and social research 288.
- Hamarus, Päivi (2008) *Koulukiusaaminen: huomaa, puutu, ehkäise*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, Päivi (2012) *Haukku haavan tekee: puututaan yhdessä kiusaamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Harcourt, Susan & Jasperse, Marieke & Green, Vanessa A. (2014) "We were Sad and We were Angry": A Systematic Review of Parents' Perspectives on Bullying. *Child Youth Care Forum* 43(3), 373–391.
- Harrikari, Timo (2006) *Rikos lastensuojelun kentässä*. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 249–280.
- Heikkilä, Tarja (2017) *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita Publishing.
- Helenius, Jenni & Kivimäki, Hanne (2023) *Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023: Tytöistä yli kolmannes ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskinäiseksi tai huonoksi*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 48/2023.
- Herkama, Sanna & Kontio, Mari & Sainio, Miia & Turunen, Tiina & Poskiparta, Elisa & Salmivalli, Christina (2022) *Facilitators and Barriers to the Sustainability of a School-Based Bullying Prevention Program*. *Prevention Science* 23(6), 954–968.
- Herne, Karen (2016) *It's the parents': re-presenting parents in school bullying research*. *Critical Studies in Education* 57(2), 254–270.
- Herrenkohl, Todd I. & Maguin, Eugene & Hill, Karl G. & Hawkins, J. David, & Abbott, Robert D. & Catalano, Richard F. (2000) *Developmental risk factors for youth violence*. *Journal of Adolescent Health*, 26(3), 176–186.
- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (2006) *Nuorisoriollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221.
- Hong, Jun & Espelage, Dorothy L. (2012) *A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis*. *Aggression and Violent Behavior* 17(4), 311–322.
- Houston, Stan (2010) *Prising Open the Black Box: Critical Realism, Action Research and Social Work*. *Qualitative Social Work* 9(1), 73–91.
- Hästbacka, Noora & Haikkola, Lotta (2019a) *Rikoksiin puuttumisen kenttä ja toimintamallien kartoitus kunnissa*. Teoksessa Lotta Haikkola, Noora Hästbacka & Elina Pekkarinen (toim.) *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin*.

Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys ja- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34, 50–68.

- Hästbacka, Noora & Haikkola, Lotta (2019b) Rikoksiin puuttuminen katutason toiminnassa. Teoksessa Lotta Haikkola, Noora Hästbacka & Elina Pekkarinen (toim.) Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys ja- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34, 68–128.
- Jokivuori, Petri & Hietala, Risto (2014) Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Jyväskylä: Docendo.
- Juvonen, Jaana & Graham, Sandra (2014) Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims. *Annual Review of Psychology* 65(1), 159–185.
- Kaakinen, Markus & Ellonen, Noora. Regressioanalyysi. Teoksessa Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. Viitattu 14.5.2024.
- Kaakinen, Markus & Kivivuori, Janne & Enzmann, Dirk & Raeste, Anna (2022) School and home-based responding in an online youth crime survey: A natural experiment related to school lockdown in spring 2020. *Nordic Journal of Criminology* 23(2), 123–135.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021a) Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia* 1(1), 5–19.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021b) Nuorisorikollisuus. Teoksessa Ilari Koltola (toim.). Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021, 179–198.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021c) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 47/2021.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021d) Rikollisuus ja poliisin hälytystehtävät vuoden 2020 koronapandemian aikana. Teoksessa Ilari Koltola (toim.). Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021, 199–213.
- Kaakinen, Markus & Raeste, Anna (2020) Nuorisorikollisuus 2020 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2023-03-17). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja] <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3717>.
- Karjalainen, Leila (2010) Tilastotieteen perusteet. Ristiina: Pii-kirjat.
- Kaski, Satu & Nevalainen, Vesa (2017) Jo riittää: Irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Helsinki: Kirjapaja.
- Kerola, Olli & Pirhonen, Eeva-Riitta & Lammi-Taskula, Johanna & Laitinen, Kristiina & Luoma-Aho, Outi & Kemppi, Päivi (2006) Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 200:33.

- Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät: Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 34–52.
- Kiilakoski, Tomi (2009) *Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 28. <https://doi.org/10.57049/nts.404>.
- KiVa Koulu®. Mitä KiVa on? <https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/>. Viitattu 29.2.2024.
- Kivivuori, Janne (2006) Nuorisorikollisuuden sosiologiset selitykset. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 161–186.
- Kivivuori, Janne & Honkatukia, Päivi (2006) Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisorikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 341–365.
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kolttola, Ilari (2021) Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021.
- Kolttola, Ilari & Danielsson, Petri (2021) Omaisuusrikokset. Teoksessa Ilari Kolttola (toim.). *Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021, 95–122.
- Korhonen, Laura (2016) Kiusaaminen. Teoksessa Jari Sinkkonen & Laura Korhonen (toim.) *Pulassa lapsen kanssa*. Helsinki: Duodecim, 238–243.
- Kowalski, Robin M. & Limber, Susan P. & Agatston, Patricia W. (2012) *Cyberbullying bullying in the digital age*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Kumpulainen, Kirsti (2016) Kiusaaminen. Teoksessa Kirsti Kumpulainen, Eeva Aronen, Hanna Ebeling, Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Kaija Puura & Andre Sourander (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim, 101–104.
- Kuula, Tarja & Marttunen, Matti (2009) Laitoksessa rikosten vuoksi: selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaanotetuista. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 89.
- Kuusela, Pekka (2006) Realismi, kriittinen realismi ja sosiaalitieteet. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. Kuopio: Unipress, 9–21.
- Kärnä, Antti & Voeten, Marinus & Little, Todd D. & Poskiparta, Elisa & Kaljonen, Anne & Salmivalli, Christina (2011) A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4-6. *Child Development* 82(1), 311–330.
- Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010.

- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko (2005) Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Macklem, Gayle L. (2003) *Bullying and Teasing: Social power in children's groups*. New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Marttunen, Matti (2006) Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 281–314.
- Marttunen, Matti (2008) *Nuorisoriikosoikeus: Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236.
- Marttunen, Matti (2009) Nuorten seuraamukset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2008. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247, 403–418.
- Marttunen, Matti & Salmi, Venla (2009) *Nuorisoriikollisuus. Rikollisuustilanne 2008. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247, 205–232.
- Marttunen, Mauri & Karlsson, Linnea (2013) *Nuoruus ja mielenterveys*. Teoksessa Mauri Marttunen, Taina Huurre, Thea Strandholm & Riitta Viialainen (toim.) *Nuoren mielenterveyshäiriöt – Opas Nuorten parissa työskenteleville aikuisille*. Tampere: Juvenes Print, 7–16.
- Maunder, Rachel E. & Crafter, Sarah (2018) *School Bullying from sociocultural perspective. Aggression and violent behaviour* 38(1), 13–20.
- McCord, Joan & Widom, Cathy S. & Crowell, Nancy A. (2001) *Juvenile crime, juvenile justice*. Washington: National Academy Press.
- Menesini, Ersila & Salmivalli, Christina (2017) *Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. Psychology, Health & Medicine* 22(1), 240–253.
- Metsämuuronen, Jari (2008) *Monimuuttujamenetelmien perusteet (2. korjattu painos)*. Helsinki: International Methelp.
- Migliaccio, Todd & Raskauskas, Juliana (2015) *Bullying As a Social Experience: Social Factors, Prevention and Intervention*. Farnham: Routledge.
- Moffitt, Terrie E. (1993) *Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. Psychological Review* 100(4), 674–701.
- Moilanen, Tanja & Mankkinen, Tarja & Pietilä, Anna-Maija & Kangasniemi, Mari (2018) *Pohjoismaiset moniviranomaisyhteistyön toimintamallit nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja rikosten ehkäisyssä*. Helsinki: Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisu 18/2018.
- Monks, Claire & Coyne, Iain (2011) *Bullying in different contexts*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Mäntysaari, Mikko (2006) Tarkentuva tieto sosiaalityössä. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Kuopio: Unipress, 137–162.
- Niemi, Hannu (2016) Liikenne rikokset. Teoksessa Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 12/2016, 159–186.
- Nummenmaa, Lauri & Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka (2019) Tilastollisten menetelmien perusteet (1.–5. painos.). Helsinki: Sanoma Pro.
- Nuortennetti (MLL) Kiusaaminen voi olla rikos. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/kiusaaminen-voi-olla-rikos/>. Viitattu 6.2.2024.
- Näsi, Matti & Tanskanen, Maiju (2016) Nuorisoriikollisuus. Teoksessa Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 12/2016, 199–218.
- Näsi, Matti (2021) Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Teoksessa Ilari Kolttola (toim.). Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021, 155–178.
- Näsi, Matti & Kolttola, Ilari (2021) Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Teoksessa Ilari Kolttola (toim.). Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 49/2021, 35–65.
- Olweus, Dan (1992) Kiusaaminen koulussa. Helsinki: Otava.
- Olweus, Dan & Limber, Susan P. (2010) Bullying in School: Evaluation and Dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry* 80(1), 124–134.
- Olweus, Dan (2011) Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal Behaviour and Mental Health* 21(2), 151–156.
- Olweus, Dan & Limber, Susan P. & Breivik, Kyrre (2020) Long-term school-level effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Scandinavian Journal of Psychology* 61(1), 108–116.
- Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 1287/2013.
- Pauwels, Lieven J. R. & Svensson, Robert & Hirtenlehner, Helmut (2018) Testing Situational Action Theory: A narrative review of studies published between 2006 and 2015. *European Journal of Criminology* 15(1), 32–55.
- Pečjak, Sonja & Pirc, Tina (2017) Bullying and perceived school climate: Victims' and bullies' perspective. *Studia Psychologica* 59(1), 22–33.
- Pekkarinen, Elina & Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Karhunen, Hannu & Schalin, Anton (2019) Johdanto. Teoksessa Lotta Haikkola, Noora Hästbacka & Elina Pekkarinen (toim.) Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys ja- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34, 13–23.

- Pekkarinen, Elina & Tapola-Haapala, Maria (2009) Kriittinen realismi sosiaalityössä: tiedontuotannosta emansipaatioon. Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 183–205.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Pikas, Anatol (1990) Irti kouluväkivallasta. Espoo: Weilin+Göös.
- Pohjola, Anneli (2003) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalityö. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C, työpapereita 47, 53–67.
- Puusa, Anu & Julkunen, Saara (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 189–202.
- Pölkki, Pirjo (2016) Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki lapsiperheille. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen & Jouttimäki Päivi (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 261–277.
- Renda, Jennifer & Vassalo, Suzanne & Edwards, Ben (2011) Bullying in early adolescence and its association with anti-social behaviour, criminality and violence 6 and 10 years later. *Criminal Behaviour and Mental Health* 21(2), 117–127.
- Rigby, Ken (2003) Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of Psychiatry* 48(9), 583–590.
- Rikoslaki 39/1889.
- Rutanen, Nina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) (2021) Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 163. <https://doi.org/10.57049/nts.264>.
- Ryan, Anne & Morgan, Mandy (2011) Bullying In Secondary Schools: An Analysis Of Discursive Positioning. *New Zealand Journal of Educational Studies* 46(1), 23–34.
- Salmi, Venla (2006) Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) Nuorisorikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 187–210.
- Salmivalli, Christina (1998) Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmivalli, Christina (2010) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja (2. uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sambou, Saija & Piispa, Minna (2019) Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille: kehittämistyöryhmän ehdotus. Helsinki: Oikeusministeriö, Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita. 2019:26.

- Savolainen, Jukka (2006) Rikosten ja väkivallan torjuntaa koulussa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, 235–248.
- Stassen Berger, Kathleen (2007) Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review* 27(1), 90–126.
- Soilamo, Arto (2006) Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiusaamisessa. Turku: Turun yliopiston julkaisuja, *Annales universitatis turkuensis C* 249.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Swearer, Susan M. & Wang, Cixin & Berry, Brandi & Myers Zachary R. (2014) Reducing Bullying: Application of Social Cognitive Theory. *Theory into Practice* 53(4), 271–277.
- Teater, Barbra & Devaney, John & Forrester, Donald & Scourfield, Jonathan & Carpenter, John (2017) *Quantitative Research Methods for Social Work: Making Social Work Count*. London: Palgrave.
- Tiiri, Elina & Outila, Jaakko & Elonheimo, Henrik & Sillanmäki, Lauri & Brunstein, Klomek Anat & Sourander, Andre (2022) Bullying at 8 years and violent offenses by 31 years: the Finnish nationwide 1981 birth cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry* 32(9), 1667–1678.
- Tippett, Neil & Wolke, Dieter (2014) Socioeconomic status and bullying: A meta-analysis. *American Journal of Public Health* 104(6), 48–59.
- TENK (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa (2. uudistettu painos.). Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>. Viitattu 10.4.2024.
- Ttofi, Maria M. & Farrington, David P. (2011) Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology* 7(1), 27–56.
- Ttofi, Maria M. & Farrington, David P. & Lösel, Friedrich & Loeber, Rolf (2011) The predictive efficiency of school bullying versus later offending: a systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. *Criminal Behaviour and Mental Health* 21(2), 80–89.
- Tähtinen, Juhani & Laakkonen, Eero & Broberg, Mari (2020) Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos, Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 22.
- Töttö, Pertti (2006) Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät. Teoksessa Pekka Kuusela & Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Kuopio: Unipress, 45–74.
- Vahingonkorvauslaki 412/1974.
- Valli, Raine (2015) Johdatus tilastolliseen tutkimukseen (2. uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.

- van der Laan, Andre M. & Rokven, Josja & Weijters, Gijs & Beerthuisen, Marinus G. C. J. (2021) The Drop in Juvenile Delinquency in The Netherlands: Changes in Exposure to Risk and Protection. *Justice Quarterly* 38(3), 433–453.
- Vauhkonen, Teemu & Kaakinen, Markus & Hoikkala, Tommi (2021) Seksuaalirikosten tekijät, tekoilanteet ja ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56.
- Vitoroulis, Irene & Vaillancourt, Tracy (2015) Meta-analytic results of ethnic group differences in peer victimization. *Aggressive Behavior* 41(2), 149–170.
- Volk, Anthony A. & Dane, Andrew V. & Marini, Zopito A. (2014) What is bullying? A theoretical redefinition. *Developmental Review* 34(4), 327–343.
- Väisänen, Anne-Mari, & Lanas, Maija (2021) Dekontekstualisaatio kiusaamiskirjallisuudessa. *Kasvatus* 52(4), 438–449.
- Wang, Geng-Fu & Jiang, Liu & Wang, Lu-Han & Hu, Guo-Yun & Fang, Yu & Yauan, Shan-Shan & Wang, Xiu-Xiu & Su, Pu-Yu (2019) Examining childhood maltreatment and school bullying among adolescent: A cross-sectional study from Anhui Province in China. *Journal of interpersonal violence* 34(5), 980–999.
- Wikström, Per-Olof & Ceccato, Vania & Hardie, Beth & Treiber, Kyle V. (2010) Activity fields and the dynamics of crime: Advancing knowledge about the role of the environment in crime causation. *Journal of Quantitative Criminology* 26(1), 55–87.
- Wright, J. P. & Beaver, K. M. (2005) Do parents matter in creating self-control in their children? A genetically informed test of Gottfredson and Hirschi's theory of low self-control. *Criminology* 43(4), 1169–1202.
- Young, Kevin C. & Kashdan, Todd B. & McKnight, Patrick E. & Blalock, Dan V. & Yuen, Mantak & Richberg, Julia B. (2015) Happy and unhappy adolescent bullies: Evidence for theoretically meaningful subgroups. *Personality and Individual Differences* 75, 224–228.
- Zaborskis, Apolinaras & Ilionsky, Gabriela & Tesler, Riki & Heinz, Andreas (2019) The Association Between Cyberbullying, School Bullying, and Suicidality Among Adolescents: Findings From the Cross-National Study HBSC in Israel, Lithuania, and Luxembourg. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention* 40(2), 100–114.

LIITTEET

Liite 1: Kiusaamista mittaavat muuttujat aineistossa

Kiusaaminen	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Koulukiusaaminen	<p>G1: Oletko koskaan elämäsi aikana kiusannut koulussa tai koulumatkalla toista nuorta?"</p> <p>1 "en ole" 2 "olen"</p> <p>G1_2: Vastasit, että olet joskus elämäsi aikana kiusannut koulussa tai koulumatkalla toista nuorta. Oletko tehnyt niin viimeisen 12 kuukauden aikana?</p> <p>1 "en ole" 2 "olen"</p>
Nettikiusaaminen	<p>G6: Oletko itse koskaan tietoisesti uhkaillut, kiusannut tai muuten häiriköinyt jotain toista henkilöä sähköpostilla, tekstiviestillä, internetin keskustelupalstoilla tai muualla sosiaalisessa mediassa (esim. Facebook, YouTube, Snapchat, Instagram, Twitter, WhatsApp)</p> <p>1 "en ole" 2 "olen"</p> <p>G1_2: Vastasit, että olet joskus elämäsi aikana kiusannut koulussa tai koulumatkalla toista nuorta. Oletko tehnyt niin viimeisen 12 kuukauden aikana?</p> <p>1 "en ole" 2 "olen"</p>

Liite 2: Yksilötekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa

Yksilötekijä	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Sukupuoli	<p>B1: Sukupuolesi?</p> <p>1 "tyttö" 2 "poika" 3 "muu"</p>
Synnyinmaa	<p>B4: Oletko syntynyt Suomessa?</p> <p>1 "kyllä" 2 "en"</p>

<p>Itsekontrolli</p>	<p>Kysymyksiä sinusta. Valitse joka riviltä vain yksi kohta.</p> <p>V1: Toimin usein hetken mielihoiteesta. V2: Teen mitä vain mikä tuottaa minulle mielihyvää silloinkin, jos se haittaa pitkän ajan tavoitteiden saavuttamista. V3: Minua kiinnostaa enemmän se, mitä minulle tapahtuu tässä ja nyt kuin se, mitä tapahtuu pitkällä tulevaisuudessa. V4: Testaan mielelläni itseäni silloin tällöin tekemällä jotain vähän vaarallista. V5: Otan joskus riskejä pelkän huvin vuoksi. V6: Jännitys ja seikkailu ovat minulle tärkeämpiä kuin turvallisuus. V7: Huolehdin ensi sijassa omista eduistani silloinkin, jos siitä tulee vaikeuksia muille ihmisille. V8: Jos ihmiset hermostuvat siitä, mitä teen, se on heidän ongelmansa eikä minun. V9: Yritän saada mitä haluan silloinkin, kun tiedän, että se aiheuttaa harmea muille ihmisille. V10: Elämässä menestyäkseen ihminen tarvitsee rahaa, ei ole niin väliä, miten sitä hankkii. V11: Paras keino pärjätä elämässä on tuntea oikeat ihmiset ja saada heidän suosionsa. V12: Tärkeintä elämässä on voittaa, ei se, millä keinoin voitat.</p> <p>1 ”Täysin eri mieltä” 2 ”Jokseenkin eri mieltä” 3 ”Jokseenkin samaa mieltä” 4 ”Täysin samaa mieltä”</p>
<p>Onnellisuus</p>	<p>Y1: Mieti viimeisen kuuden kuukauden aikaa: sanoisitko, että olet sinä aikana ollut onnellinen?</p> <p>1 ”Suurimman osan ajasta olen ollut erittäin onnellinen” 2 ”Suurimman osan ajasta olen ollut onnellinen” 3 ”Suurimman osan ajasta olen ollut enemmän onnellinen kuin onneton” 4 ”Suurimman osan ajasta olen ollut enemmän onneton kuin onnellinen” 5 ”Suurimman osan ajasta olen ollut onneton” 6 ”Suurimman osan ajasta olen ollut erittäin onneton”</p>
<p>Elämään tyytyväisyys</p>	<p>Y2: Mieti viimeisen kuuden kuukauden aikaa: yleisesti ottaen, kuinka tyytyväinen olet elämääsi nykyisin?</p> <p>1 ”Suurimman osan ajasta olen ollut erittäin tyytyväinen” 2 ”Suurimman osan ajasta olen ollut tyytyväinen” 3 ”Suurimman osan ajasta olen ollut enemmän tyytyväinen kuin tyytymätön” 4 ”Suurimman osan ajasta olen ollut enemmän tyytymätön kuin tyytyväinen” 5 ”Suurimman osan ajasta olen ollut tyytymätön” 6 ”Suurimman osan ajasta olen ollut erittäin tyytymätön”</p>

Liite 3: Perhetekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa

Perhetekijä	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Asumismuoto	<p>D1: Kenen kanssa asut?</p> <p>1 ”yhdessä oman äitini ja isäni kanssa” 2 ”osan aikaa äitini, osan aikaa isäni kanssa” 3 ”vain äitini kanssa” 4 ”vain isäni kanssa” 5 ”äitini ja hänen kumppaninsa/isäpuoleni kanssa” 6 ”isäni ja hänen kumppaninsa/äitipuoleni kanssa” 7 ”muiden sukulaisten luona” 8 ”sijaisperheessä” 9 ”muissa oloissa”</p>
Isän työmarkkina-asema	<p>D5: Käykö isäsi tällä hetkellä töissä?</p> <p>1 ”kyllä, hänellä on työpaikka” 2 ”ei, hän on työtön/lomautettu” 3 ”ei, hän on sairaseläkkeellä/sairauslomalla/sairaalassa” 4 ”ei, hän on muuten eläkkeellä” 5 ”ei, hän on koti-isä/äiti” 6 ”ei, hän opiskelee” 7 ”ei, hän on kuollut” 8 ”en tiedä”</p>
Äidin työmarkkina-asema	<p>D7: Käykö äitisi tällä hetkellä töissä?</p> <p>1 ”kyllä, hänellä on työpaikka” 2 ”ei, hän on työtön/lomautettu” 3 ”ei, hän on sairaseläkkeellä/sairauslomalla/sairaalassa” 4 ”ei, hän on muuten eläkkeellä” 5 ”ei, hän on koti-isä/äiti” 6 ”ei, hän opiskelee” 7 ”ei, hän on kuollut” 8 ”en tiedä”</p>
Perheen taloudellinen tilanne	<p>D9: Jos vertaat perheesi taloudellista tilannetta muihin tuntemiisi perheisiin, kuinka hyvä perheesi taloudellinen tilanne on?</p> <p>1 ”Paljon huonompi” 2 ”Huonompi” 3 ”Vähän huonompi” 4 ”Sama” 5 ”Vähän parempi” 6 ”Parempi” 7 ”Paljon parempi”</p>

<p>Lapsi- vanhempisuhte</p>	<p>Miten arvioisit seuraavia vanhempiasi koskevia väittämiä? Jos olet läheisempi jommankumman vanhempasi kanssa, vastaa häneen liittyen.</p> <p>U2_1: Missä määrin he ymmärtävät ongelmiasi ja huoliasi? U2_2: Kuinka paljon voit kertoa heille luottamuksellisesti asioista, jotka vaivaavat sinua? U2_3: Kuinka paljon he osoittavat sinulle rakkautta ja kiintymystä? U2_4: Kuinka paljon he antavat sinulle aikaa ja huomiota, kun tarvitset sitä? U2_5: Kuinka paljon he näkevät vaivaa huolehtiakseen sinusta ja varmistaakseen, että saat hyvän kasvatuksen?</p> <p>1 ”Erittäin paljon” 2 ”Melko paljon” 3 ”Jonkin verran” 4 ”Ei lainkaan”.</p>
<p>Vanhempien kontrolli</p>	<p>Miten arvioisit seuraavia sinua ja vanhempiasi koskevia väittämiä?</p> <p>U1_1 Tarvitsetko vanhemmiltasi luvan, jotta voit lähteä ulos arki-iltaisina? U1_2: Jos menet ulos lauantai-iltana, täytyykö sinun kertoa vanhemillesi etukäteen, kenen kanssa olet menossa ja minne? U1_3: Jos olet ollut ulkona yli kotiintuloajan, vaativatko vanhempasi sinua selittämään, miksi myöhästyit ja kenen seurassa olit? U1_4: Vaativatko vanhempasi saada tietää, missä olet iltaisina, kenen seurassa olet ja mitä aiot tehdä? U1_5: Täytyykö sinun kysyä vanhemmiltasi ennen kuin voit suunnitella kavereidesi kanssa, mitä teette lauantai-iltana? U1_6: Vaativatko vanhempasi sinua kertomaan, mihin käytät rahasi?</p> <p>1 ”Ei koskaan” 2 ”Harvoin” 3 ”Joskus” 4 ”Usein” 5 ”Aina”</p>

Liite 4: Ympäristötekijöitä mittaavat muuttujat aineistossa

Ympäristötekijä	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
<p>Asuinympäristö</p>	<p>Kysymyksiä asuinympäristöstäsi. Valitse joka riviltä vain yksi kohta.</p> <p>O1: Asuinalueellani ihmiset auttavat mielellään naapureitaan. O2: Asuinalueellani tunnetaan yhteenkuuluvaisuutta. O3: Asuinalueellani tehdään graffiteja. O4: Asuinalueellani tuhotaan julkista omaisuutta kuten pysäkkikatoksia tai roskiksia.</p> <p>1 ”Ei koskaan” 2 ”Harvoin” 3 ”Joskus” 4 ”Usein” 5 ”Todella usein”.</p>
<p>Kouluympäristö</p>	<p>Kysymyksiä koulustasi. Valitse joka riviltä vain yksi kohta.</p> <p>P1: Koulussani oppilaat auttavat mielellään toisiaan. P2: Koulussani tunnetaan yhteenkuuluvaisuutta. P3: Koulussani tapellaan paljon. P4: Koulussani tuhotaan tai rikotaan paljon tavaroita.</p> <p>1 ”Ei koskaan” 2 ”Harvoin” 3 ”Joskus” 4 ”Usein” 5 ”Todella usein”</p>

Väkivaltarikollisuus

Rikoslaji	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Pahoinpitely	G3: Oletko koskaan elämäsi aikana hakannut jonkun? 1 ”en ole” 2 ”olen”
Tappeluun osallistuminen	G2: Oletko koskaan elämäsi aikana osallistunut tappeluun julkisella paikalla? (Tappeluun osallistumisella tarkoitetaan sitä, että olet itse aktiivisesti ollut mukana julkisella paikalla käydyssä tappelussa. Julkisella paikalla tarkoitetaan muita paikkoja kuin yksityisiä asuntoja.) 1 ”en ole” 2 ”olen”
Ryöstö	G4: Oletko koskaan elämäsi aikana uhannut jotain ihmistä hakkaamisella tai aseella, jotta saisit häneltä rahaa tai jonkin arvokkaan esineen? 1 ”en ole” 2 ”olen”

Omaisuusrikollisuus

Rikoslaji	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Varastaminen	F1: Oletko koskaan elämäsi aikana varastanut jotain kaupasta tai kioskista? F2: Oletko koskaan elämäsi aikana varastanut jotakin koulusta? F3: Oletko koskaan tehnyt jonkun muun varkauden, mitä edellä ei kysyty? (Omasta kodista varastamista ei lasketa!) 1 ”en ole” 2 ”olen”
Murto	F4: Oletko koskaan elämäsi aikana murtautunut sisään johonkin asuntoon, rakennukseen tai varastotilaan? (Omaan kotiin murtautumista ei lasketa). 1 ”en ole” 2 ”olen”
Vahingonteko	E3: Oletko koskaan elämäsi aikana tahallisesti tuhonnut tai vahingoittanut jonkun toisen omaisuutta? 1 ”en ole” 2 ”olen”

Muu rikollisuus

Rikoslaji	Kysymykset ja vastausvaihtoehdot
Aseen kantaminen	G5: Oletko koskaan elämäsi aikana pitänyt mukana asetta tai aseeksi tarkoitamaasi välinettä, kuten esimerkiksi veistä, ketjua tai ampuma-asetta? (Älä huomioi metsästyksen tai ampuma-, jousiammunta- tai vastaavaan harrastustoimintaan liittyvää aseiden käyttöä tai siirtämistä.) 1 ”en ole” 2 ”olen”
Huumausainerikos	H3: Oletko koskaan elämäsi aikana käyttänyt tai kokeillut marihuanaa tai hasista? H4: Oletko koskaan elämäsi aikana käyttänyt MUITA huumeita kuin marihuanaa tai hasista? 1 ”en ole” 2 ”olen”
Seksuaalirikos	G7: Onko kukaan koskaan syyttänyt sinua seksuaalisesta häirinnästä tai ahdistelusta? 1 ”en ole” 2 ”olen”
Liikenne rikos	H2: Oletko koskaan elämäsi aikana ajanut humalassa autolla, moottoripyörällä tai mopolla? (Kysymys ei koske polkupyörällä ajamista humalassa!) 1 ”en ole” 2 ”olen”